

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
TASAVVUF ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TASAVVUF KÜLTÜRÜ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**DR. HALÛK NURBÂKİ’NİN *RESÛLULLAH’I NASIL BİLİRSİN* VE
FAHR-İ KÂİNAT EFENDİMİZ ESERLERİNDE HZ. PEYGAMBER
MUHABBETİ**

Nuri MOLAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Emine YENİTERZİ

İSTANBUL 2025

Tez Kabul Formu

(Molak, Nuri, Yüksek Lisans, İstanbul, 2025)

*Dr. Halûk Nurbâki'nin Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin ve Fahr-i Kâinat Efendimiz
Eserlerinde Hz. Peygamber Muhabbeti*

Özet

Bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı sonrası döneminin önemli hekimlerinden, ilim adamı, yazar, sufi ve yüreği her daim Hz. Peygamber aşkı ile yanan, yaptığı her işe aşkını aksettiren Dr. Halûk Nurbâki'nin, *Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin* ve *Fahr-i Kâinat Efendimiz* eserlerinde yer alan Hz. Peygamber muhabbeti incelenmiştir.

Bu araştırma ile Dr. Halûk Nurbâki'nin hayatı, eserleri, mücadele ortamı araştırılmış, Dr. Halûk Nurbâki konulu tez ve makaleler, bu tezde incelemek için seçilen kitaplar ile bu kitaplarda Hz. Peygamber muhabbetine dair örnekler öncelikle tespit edilmiş, sonrasında önemli bulunanlar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Hz. Peygamber, Dr. Halûk Nurbâki, Ehl-i Beyt, Nur-ı Muhammedî, Muhabbet, Yâsin, Kevser

(Molak, Nuri, MA, İstanbul, 2025)

*Prophetic Love in the Works of M.D. Halûk Nurbâki Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin
and Fahr-i Kâinat Efendimiz*

Abstract

In this study, the love and devotion for the Prophet Muhammad (peace be upon him) found in Dr. Halûk Nurbâki's works "*Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin*" and "*Fahr-i Kâinat Efendimiz*" are examined. Dr. Halûk Nurbâki is a very important scientist, writer and sufi from Turkey's post-WW2 era. He is known for his deep spritual bond and divine love for the Prophet, Dr. Halûk Nurbâki adds this admiration into every section of his work. This research will investigate Dr. Halûk Nurbâki's life, his works and divine love for Phrophet. Additionally, it will analyze relevant thesis, articals and selected books that focus on Dr. Halûk Nurbâki. Special emphasis will be placed on identifying and exploring main examples of prophetic muhabbat (love) in his writings and any important instances will be examined in detail.

Key words: Sufism, the Prophet Muhammad, Halûk Nurbâki, Ahl al-Bayt, the Divine Light of Muhammad, *muhabbat*, *Yâ-sîn*, *kawthar*

Kısaltmalar

bs.	: Baskı, basım
çev.	: Çeviren
drl.	: Derleyen
dzl.	: Düzenleyen
ed.	: Editör
et.	: Erişim Tarihi
haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
s.	: Sayfa
ter.	: Tercüme
vd.	: Ve diğerleri, ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vs.	: Vesaire
yay.	: Yayınevi, yayınları

Teşekkür

Öncelikle Üsküdar Üniversitesi Kurucu Rektörü Prof. Dr. Nevzat TARHAN ve Rektör Danışmanı Cemâlnur SARGUT'a ve onların tasavvufi ileri görüşlülüğü ile kurulan Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsünün Müdürü Prof. Dr. Elif ERHAN'a, tezimin konusunu seçiminden tez yazım süresi boyunca bana daima destek olan danışmanım Prof. Dr. Emine YENİTERZİ'ye, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsünde görev alan tüm hocalarıma ayrıca değerli katkı ve destekleri için Dr. Halûk NURBÂKİ'nin oğlu Ahmet Veysi NURBÂKİ'ye teşekkürler ederim.

Tezimi çalışırken bana her zaman yardımcı olan sevgili aileme, kardeşim Kerim GÜÇ'e, tez süresi boyunca bana yoldaş olan Çağlar MOLAK'a, desteklerini esirgemeyen Çiğdem GENCER ile Pınar ŞENLİ'ye teşekkür ederim.

İstanbul 2025

İÇİNDEKİLER

Tez Kabul Formu.....	i
Özet.....	ii
Abstract.....	iii
Kısaltmalar.....	iv
Teşekkür.....	v
İçindekiler.....	vi

1. GİRİŞ

1.1.Çalışmanın Konusu.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.3. Çalışmanın Metodu ve Planı.....	1
1.4. Çalışmanın Kaynakları.....	2
1.4.1. Dr. Halûk Nurbâki Konulu Lisansüstü Tezler.....	2
1.4.2. Dr. Halûk Nurbâki Konulu Bilimsel Makale.....	3
1.4.3. Dr. Halûk Nurbâki'nin Kitapları.....	4
1.4.4. Dr. Halûk Nurbâki Konulu İnternet Sitesi.....	4

2. DR. HALÛK NURBÂKİ

2.1. Dr. Halûk Nurbâki'nin Hayatı.....	6
2.1.1. Dr. Halûk Nurbâki'nin Ailesi.....	6
2.1.2.Üniversite ve Hekimlik Dönemi.....	7
2.1.3.Ankara ve Uzman Hekimlik Dönemi.....	8
2.1.4. İstanbul Dönemi ve Vefatı.....	8
2.2. Değişen Türkiye	9
2.2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Tanzimat Sonrası Geçirdiği Değişim ...	9
2.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Değişen Dünya Ekseninde Türkiye.....	13
2.3. Mücadele Ortamı	13
2.3.1. Dr. Halûk Nurbâki'nin Tıbbiye Eğitimi Esnasında Yaşadıkları.....	14
2.3.2. Değişen Dünya ve Türkiye Ekseninde Dr. Halûk Nurbâki.....	14

3. DR. HALÛK NURBÂKİ'NİN TASAVVUF ANLAYIŞI

3.1. Dr. Halûk Nurbâki'nin Tasavvuf Anlayışı.....	16
3.1.1. Tasavvufun Tanımı.....	16
3.1.2. Tasavvuf Ehlinin Özellikleri.....	17

3.1.3. Tasavvuf Ehli Öncüllerinden Bir Örnek, Hasan-ı Basri.....	18
3.1.4. Dr. Halûk Nurbâki'nin Tasavvufî Özellikleri.....	19
3.1.5. Dr. Hâluk Nurbâki'nin Tasavvufî Özellikleri ve Hz. Peygamber Muhabbetine Dair Oğlu Ahmet Veysi Nurbâki ile Yapılan Röportaj.....	22
3.2. Hz. Peygamber Muhabbeti.....	26
3.2.1. Muhabbet ve Hz. Peygamber Muhabbeti.....	26
3.2.2. Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber Muhabbeti.....	30
4. RESÛLULLAH'I NASIL BİLİRSİN VE FAHR-İ KÂİNAT EFENDİMİZ ESERLERİNDE HZ. PEYGAMBER MUHABBETİ	
4.1. Seçilen Kitaplar.....	35
4.1.1. <i>Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin</i> Konulu Eserde Hz. Peygamber Muhabbeti.....	35
4.1.1.1. Eserin Genel Tanıtımı.....	35
4.1.1.2. Sure-i Kevser'in Enfûsi Yorumu.....	36
4.1.1.3. Kevser Suresi'nde Hz. Peygamber Muhabbeti	37
4.1.1.4. Kevser Sırrına Dair Yorum ve Tespitler.....	47
4.1.1.5. Osmanlı Padişahlarının Na'larında Kevser.....	50
4.1.1.6. Yâsin Suresi'ne Dair Genel Bilgi.....	52
4.1.1.6.1. Yâsin-i Şerif'in Enfûsi Yorumu.....	51
4.1.1.6.2. Yâsin Suresi'nde Hz. Peygamber Muhabbeti	53
4.1.2. <i>Fahr-i Kâinat Efendimiz</i> Konulu Eserde Hz. Peygamber Muhabbeti ..	64
4.1.2.1. <i>Fahr-i Kâinat Efendimiz</i> Konulu Esere Giriş.....	64
4.1.2.2. Ezelden Mutluluk Çağına Ezelin Sırrı ve Elest Meclisi'nde Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Muhabbete Dair Benzersiz Rolü.....	65
4.1.2.3. Mutluluk Çağı.....	70
4.1.2.3.1. Nur-ı Muhammedî (Hakikat-i Muhammedî)	70
5. SONUÇ.....	83
KAYNAKLAR.....	91
EKLER.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	98
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	99

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Konusu

Bu tezin konusu Dr. Halûk Nurbâki'nin *Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin* ve *Fahr-i Kâinat Efendimiz* adlı eserlerinde geçen Hz. Peygamber muhabbetini araştırmaktır.

Dr. Halûk Nurbâki, maddi hayatında bir hekim, ilim adamı, milletvekili, manevi yaşamında ise Hak, Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt aşkıyla yanan bir sufidir. O, bu amaçla düzinelerce kitap yazan, onlarca gazete ve dergide yazıları yayımlanan, birçok konferans ve sayısız sohbetlerle bu aşkını zenginleştirerek insanları aydınlatan, Anadolu'nun has ve manevi evlatlarındandır.

Dr. Halûk Nurbâki'nin yayımlanan pek çok kitabı olmakla birlikte bu çalışmaya konu olan Hz. Peygamber muhabbetinin özellikle iki kitapta (*Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin* ve *Fahr-i Kâinat Efendimiz*) daha fazla yansıdığı görülmektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Dr. Halûk Nurbâki'nin ömrü boyunca her ortamda anlatmaya çalıştığı Hz. Peygamber'e olan hürmet ve muhabbetini ortaya çıkarmaktır.

Dr. Halûk Nurbâki'nin eserleri temel alınarak, Hz. Peygamber Muhabbeti konusunu haiz daha önceden yapılan bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbetine verdiği öneme dikkat çekerek incelemek bu tezin en önemli amaçlarındandır.

1.3. Çalışmanın Metodu ve Planı

Yapılan çalışmada, Dr. Halûk Nurbâki'ye ait pek çok kitabın yanı sıra, tezimizin konusuna daha fazla bulgu elde etme imkânı sağlayacağını tespit ettiğimiz *Resûlullah'ı Nasıl Bilirsiniz* ve *Fahr-i Kâinat Efendimiz* adlı eserleri ana kaynak

olarak kullanılmıştır. Keza, Nurbâki'nin diğer kitapları da incelememize tâbi olmakla beraber ikincil kaynak olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş, ikinci bölüm Dr. Halûk Nurbâki, üçüncü bölüm Dr. Halûk Nurbâki'nin tasavvuf anlayışı, dördüncü bölümde de *Resûlullah'ı Nasıl Bilirsiniz* ve *Fahr-i Kâinat Efendimiz* eserlerinde Hz. Peygamber muhabbeti olarak şekillenmektedir.

1.4. Çalışmanın Kaynakları

1.4.1. Dr. Halûk Nurbâki Konulu Lisansüstü Tezler

Dr. Halûk Nurbâki ve eserlerini konu edinen iki yüksek lisans yapılmıştır:

Bu tezlerden ilki Fatma Şahin tarafından hazırlanmıştır:

Fatma Şahin (2020). *Halûk Nurbâki'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*.

Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adı geçen tez giriş, iki bölüm ve eklerden oluşmaktadır. Birinci Bölümde Dr. Halûk Nurbâki'nin hayatı, tasavvufi şahsiyeti, bağlı olduğu tarikatı, etkilendiği şahsiyetler ve sosyal hayata dair görüş ve yaklaşımları ile eserleri ele alınmıştır. Eserleri; tefsir, bilim ve din, din ve ahlak, tıp alanındaki çalışmalar şeklinde dört grupta incelenmiştir.

Dr. Halûk Nurbâki'nin tasavvuf anlayışına yer verilen ikinci bölümde ise; iman, insan, ruh, nefis, kalp-gönül, zikir, ezan, abdest, namaz, infak, oruç, hac, kurban, tevhid sırrı, ahlak-ı Muhammedî, nur-ı Muhammedî-sırr-ı Muhammedî, keramet ve zuhurat, merhamet-mücahede, sabır ve gayret, tevazu-vakar, tevekkül-cesaret, sıdk-ihlas olmak üzere yirmi iki alt başlık tespit edilerek incelendiği görülmektedir.

Tezin sonundaki ekler bölümünde Dr. Halûk Nurbâki'nin evlatları ve talebeleri ile yapılan röportajlar, bazı gazete haberleri, kendisinin birkaç fotoğrafı ile

Afyonkarahisar'daki kabrinin ve mürşidi Faik Saraç'ın kabrinin fotoğraflarına yer verilmiştir. (Şahin 2020)

İkinci tez ise Mustafa Nur Doğan Sakman tarafından hazırlanmıştır:

Mustafa Nur Doğan Sakman (2024). *Haluk Nurbâki'nin Bilimsel Tefsirdeki Yeri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bahse konu tezin de Dr. Halûk Nurbâki konulu ilk tez gibi giriş ile iki bölümden oluştuğu görülmektedir. Birinci bölümde Halûk Nurbâki ve Bilimsel Tefsir, başlığı altında Halûk Nurbâki'nin Hayatı, Halûk Nurbâki'nin Eserleri ile Tefsir Çeşitleri ve Bilimsel Tefsir olarak üç alt başlık altında incelenmektedir.

İkinci bölümde ise Halûk Nurbâki'nin Bilimsel Tefsir Açısından Ele Aldığı Konular başlığı altında tezde incelenen, Allah, insan, gökler, yer, hayvan ve Kıyamet Günü alt başlıkları ile anılan teze ilişkin ana konuların ayrıntılı incelendiği görülmektedir. (Sakman 2024)

Muhtevaları hakkında bilgi verdiğimiz bu iki yüksek lisans tezi ile bizim tez konumuz arasında doğrudan alaka olmadığı görülmektedir.

1.4.2. Dr. Halûk Nurbâki Konulu Bilimsel Makale

Dr. Halûk Nurbâki'yi esas alan *Halûk Nurbaki'nin Kur'ân'a Bilimsel Yaklaşımının Değerlendirilmesi*, konulu bir bilimsel makale 2021 yılında yayımlanmıştır:

Makalede genel olarak Dr. Halûk Nurbâki'nin kitaplarındaki Kur'ân yorumları ele alınmıştır. Bu bağlamda; Dr. Halûk Nurbâki'nin hayatı ve eserleri, Kur'ân tasavvuru, Kur'ân'ın anlaşılmasına ilişkin görüşü, dili ve üslubu, kaynakları, Kur'ân'ın bilimsel verilerle yorumlanması başlıkları altında tefsir odaklı bir inceleme yapılmıştır. Makalenin sonuç kısmında ise incelenen eserlerden özetle; Dr. Halûk Nurbâki'nin kitaplarında tefsir ilmine uygun hareket edilmediği, yeterli dil tahlillerinin yapılmadığı, incelenen ayetin bağlamından koparıldığı, bilimsel

kavramların okuyucunun anlayacağı şekilde açıklanmadığı, moda fikir ve zorlama yorumlara girildiği, yararlanılan kaynaklar ve dip notların belirtmediği bu nedenle bazen eserlerinin fantastik bir görüntü kazandığı, sebab-i nüzule yeterince önem verilmediği, bunun sebebinin tefsir nosyonunun eksikliğinden kaynaklandığı gibi bazı eleştiriler bulunmaktadır. (Koçyiğit 2021)

Netice olarak söz konusu olan makalede sadece tefsire yönelik çalışıldığı ve bu çalışmanın öznesi olan konuların değerlendirilmediği anlaşılmaktadır.

1.4.3. Dr. Halûk Nurbâki'nin Kitapları

Bu tez için temel alınarak incelenen iki kitaptan ilki *Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin* ikinci kitap ise tam adı *Gönül Penceresinden Fahr-i Kâinat Efendimiz* isimli eserdir ancak ikinci kitap, kolaylık amacıyla bundan sonra kısa ismi olan *Fahr-i Kâinat Efendimiz* olarak anılmak suretiyle incelendiği görülecektir.

Müellife ait pek çok eser olmasına rağmen özellikle iki kitap seçilerek sınırlandırma yoluna gidilmiştir, bunun sebebi bu tez için incelenecek Hz. Peygamber muhabbetine ve buna bağlı önemli hususlara daha fazla yer verilmesi olmuştur.

Bu tez hazırlanırken araştırılan Dr. Halûk Nurbâki'nin diğer kitapları da ekler bölümünde belirtilmiştir.

1.4.4. Dr. Halûk Nurbâki İnternet Sitesi

Halûk Nurbâki İlim Platformu; Dr. Halûk Nurbâki'nin “Yaşamımın amacı” olarak tarif ettiği kutsal mücadelesini günümüz şartlarında (İnternet ortamında) devamlılığı sağlayan hizmet gönüllüsü olanların tüzel ismi olarak tanımlamaktadır. Bu platform <https://nurbaki.org/> adresli internet sitesinde özet olarak Dr. Halûk Nurbâki ile ilgili çeşitli bilgiler verilerek tanıtılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bahse konu sitede verilen bilgiler incelendiğinde; Dr. Halûk Nurbâki'nin kitaplarına ait öz bilgiler ile podcast olarak adlandırılan içerikler olarak

çeşitli platformlarda (Spotify, apple podcast, amazon music, youtube podcast) yayınlanmakta, sohbetleri, (cami vaazları, konferansları, radyo programları, tv programları, stüdyo kayıtları, sohbet alıntıları), yazıları, sesli kitap, canlı yayın arşivi (Dr. Halûk Nurbâki'ye dair arşiv ve anma programları) ve Nurbaki'ye sor (sorular-cevaplar) başlıkları altında yapılandırıldığı görülmektedir. Söz konusu sitede Dr. Halûk Nurbâki'nin hayatı boyunca meydana getirdiği eserlerine dair hemen her bilgiye kolayca erişilebilmekte ve bu zengin içeriklerle adeta Dr. Halûk Nurbâki yaşıyor ve onun kutsal mücadelesi (deizm, ateizm ve yobazlık ile mücadele) yaşadığı dönemdeki gibi sürdürülüyor (<https://nurbaki.org/haluk-nurbaki-ilim-platformu> et. 12.05.2025) hissi verildiği görülmektedir.

2. DR. HALÛK NURBÂKİ

Bu bölümde, Dr. Halûk Nurbâki'nin yaşamı, onun döneminde değişime uğrayan Türkiye'nin durumu ve Dr. Halûk Nurbâki'yi şekillendiren mücadele ortamı değerlendirilmiştir.

2.1. Hayatı

Dr. Halûk Nurbâki 1924 yılında Nevşehir'de doğmuştur. Okul öncesinde Konya'da yaşayan Dr. Halûk Nurbâki, öğretmen olan babası Edip Ali Bey'in Afyon Lisesi'ne tayin olması sebebiyle ilk, orta ve lise öğrenimini Afyon'da tamamlamıştır. Tıp eğitimine Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde başlamış ancak Ankara'da yeni tıp fakültesi kurulmasına karar verilmesi nedeniyle Ankara Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. Anadolu'nun çeşitli yerleşim birimlerinde hekimlik icra ettikten sonra milletvekilliği yapmış sonrasında uzman hekim olmuştur. Ankara'da hastanelerde yöneticilik de yapan Dr. Halûk Nurbâki, emeklilik sonrası 1992'de İstanbul'a yerleşmiş, 1997 yılında İstanbul'da Cenab-ı Hakk'ın rahmetine kavuşmuş sonrasında Afyonkarahisar'da toprağa verilmiştir. (Nurbâki 2023: 9-14)

2.1.1. Dr. Halûk Nurbâki'nin Ailesi

Dr. Halûk Nurbâki'nin babası Edip Ali Bey, iyi eğitilmiş, tarih, edebiyat meraklısı ve aynı zamanda yazar olan üretken bir Fransızca öğretmenidir. (Nurbâki 2023: 9) Dr. Halûk Nurbâki'nin annesi Nevriye Hanım, bir Mevlevî dervişidir ve uzun seneler boyunca Afyonkarahisar'da Mesnevî okutmuş ve Mesnevî dersleri vermiştir. (Canbolat 1998: 55)

Dr. Halûk Nurbâki'nin gönül dünyası, çocukluk ve gençlik çağlarında annesi Nevriye Hanım'ın katıldığı Mesnevi sohbetleri, babası Edip Ali Bey'in basılmış kitapları olan ve Mısri Sultan, Deli Bekir, Abdürrahim Karahisârî, Aynî gibi aşk sultanlarının eserleriyle Dr. Halûk Nurbâki'nin çocukluk ve gençlik çağlarında gönül dünyası şekillenmeye başlamıştır. Afyonkarahisar'da kaldığı süre içinde

manevi eğitimini annesi ve babası dışında Hz. Mevlana'nın postnişinlerinden Mehmet (Arısoy) Dede, Hüseyini Şeyhi Hak Halili, (Zehra) Bacı Sultan ve Afyonkarahisar Sultan Divanî Mevlevîhanesi'nde devam ettirmiştir. (Nurbâki 2023: 9)

2.1.2. Üniversite ve Hekimlik Dönemi

Dr. Halûk Nurbâki, 1943 yılında İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde tıbbiye eğitimi almaya başlamıştır. Boş vakti olduğunu fark edip tıp eğitiminin yanında daha öncesinde olduğu gibi dini eğitimini de ilerleten Dr. Halûk Nurbâki, Nuruosmaniye ve Beyazıt Camiinde hadis dersleri almış, (Canbolat 1998: 31) Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve İbn Arabi muhabbetiyle bilinen Şemşettin Yeşil Hoca'nın (Ceyhan 2013: 491-492) vaazlarına katılmış, tasavvuf ile Ehl-i Beyt aşkını alevlendiren dersler almıştır. (Nurbâki 2023: 9) Dr. Halûk Nurbâki, bu dönemde gördüğü lüzum üzerine İslâm'ın ve Hz. Peygamber'in doğru anlatımı cihetinden harekete geçmeye kendisini mecbur hissetmiş ve bu onun mücadeleyi nasıl yapmalı düşüncesiyle beraber yeni bir arayışa (Nurbâki 2023: 9-10) girmesine neden olmuştur.

İstanbul'da hareketli bir talebelik dönemi geçiren Dr. Halûk Nurbâki, o dönemde Necip Fazıl ile karşılaşmış ve bu karşılaşma onun İslâmi mücadelede sorumluluk alma düşüncesini güçlendirmiştir. Dr. Halûk Nurbâki, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde başladığı tıp eğitiminin son senesinde bir grup öğrenci ile yeni açılan Ankara Tıp Fakültesi'ne nakledilerek 1949 yılında (Nurbâki 2023: 10) mezun olmuştur

Dr. Halûk Nurbâki, mezuniyeti sonrasında Kütahya, Balıkesir, Yozgat, Afyonkarahisar'ın kazalarında "Halka hizmet, Hakk'a hizmettir" anlayışı ile hükümet tabibi olarak görev yapmıştır. Dr. Halûk Nurbâki, 1954 yılında Afyonkarahisar'ın Sinan Paşa kasabasında görev yaptığı sırada 'mürşidim' dediği Faik Saraç ile tanışmış ve onun vefatına kadar mana boyutunda yaşanan dostlukları

devam etmiştir. Bu dostluk, Dr. Halûk Nurbâki'nin gönlündeki Fahri Kâinat Efendimiz ve Ehl-i Beyt ateşini daha da alevlendirmiştir. (Nurbâkî 2023: 10-11)

2.1.3. Ankara ve Uzman Hekimlik Dönemi

Dr. Halûk Nurbâki 1960-1965 yılları arasında Afyon Milletvekilliği yapmış daha sonra 1968 yılında ihtisasını tamamlayarak uzman hekim olmuştur. Kanser konusunda yoğun çalışmalara girişen yapan Dr. Halûk Nurbâki, Fransa, İsviçre ve İngiltere'de yaptığı ilmi çalışmalarını tamamlamış ve bu kapsamda Radyasyon ve Miniklerin evreni, Kanser, AIDS, İnsan ve Hayat, Kanser Bilmecesi ve Çözümü (Nurbâki 2023: 11) konulu kitaplarını yayımlamıştır.

Dr. Halûk Nurbâki, 80'li yıllarda Ankara'da Kanser Hastanesi Başhekimliği, Ankara Numune Hastanesi Radyoterapi ve Radyobiyojoloji Enstitüsü Şefliği görevlerini yaparken aynı zamanda almış olduğu mana ilmini pozitif bilimlerle harmanladığı dikkat çeken sayısız vaazlar, konferanslar vermiş, radyo ve tv programları hazırlamış, kitaplar yazmış ve hitap ettiği kitleye Fahr-i Kâinat Efendimiz ile Ehl-i Beyt aşkını aktararak gönülleri zenginleştirmeye (Nurbâki 2023: 10-13) devam etmiştir.

2.1.4. İstanbul Dönemi ve Vefatı

1992 yılında emekli olup İstanbul'a yerleşen Dr. Halûk Nurbâki; ilerleyen yaşına rağmen Kur'an'ı Kerim, radyo ve tv programları ile kitap yayımlamaya devam ederek sevenlerini İslâm ve Hz. Peygamber muhabbeti ile tanıştıırıp, coşturan çalışmalarını 2 Haziran 1997 tarihinde İstanbul'da vefat edene kadar kesintisiz sürdürdüğü bilinmektedir. Son yaptığı televizyon programının bitişinde sevenlerine hitaben “Yalnız, ben haziran ayında biraz tatil yapacağım, onu da bilsin seyircilerimiz” diyerek dünya hayatına vedasını ilan etmiştir. Dr. Halûk Nurbâki, rahmetli babası için hazırlanan mezar taşına yazdırmış olduğu “Allah dostuna dost, Ehl-i Beyt'e köle” ibaresinde olduğu gibi, kendi mezar taşı için de aynı vasiyette

bulunarak ebedi hayata intikal etmiştir. Ebedi istirahatgâhı, Afyonkarahisar Kocatepe’de bulunan aile kabristanındadır. (Nurbâkî 2023: 13-14)

2.2. Değişen Türkiye

Dr. Halûk Nurbâkî’nin tıp eğitimi aldığı yıllar (1943-1949), Türkiye’nin politik ve toplumsal olarak hızla değişime uğradığı bir döneme denk gelmektedir. Onun, İslâm’ı ve Hz. Peygamberi doğru anlama ve anlatma konusunda gösterdiği hassasiyet ve akabinde bu eksiği giderme yönünde çalışmalarının aynı dönemde başlaması, adeta toplumsal bir açlığın tespiti ve bu büyük bir ihtiyaca karşılık niteliği taşımaktadır. (Nurbâkî 2023: 9-10)

2.2.1. Osmanlı İmparatorluğu’nun Tanzimat Sonrası Geçirdiği Değişim

Dr. Halûk Nurbâkî’nin tıbbiye eğitimi esnasında değişen Türkiye’yi anlayabilmek için Türkiye Cumhuriyeti’nin öncülü olan Osmanlı İmparatorluğu’nun Tanzimat sonrası döneminde yaşananların çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nda Batılılaşma hareketinin aslında İstanbul’un fethiyle başladığı düşünülmektedir ancak Tanzimat döneminde gerçekleştirilen yasal değişikliklerin resmiyet kazanması nedeniyle Batılılaşma hareketinin başlangıcı Tanzimat’ın ilanı olarak kabul edilmektedir. (Okumuş 2005: 9-36)

Osmanlı İmparatorluğu’nun yönetenler, o dönemde batılı devletlerin dayatmasıyla yapılacak köklü değişikliklerle yaşanan politik ve ekonomik problemlerinin kolayca çözüleceğini düşünmektedir. Tanzimat’ın devreye girmesi ile sadece siyasi değişiklikler yaşanmamış, Batıdan sirayet eden kontrolsüz kültürel akımları (Pozitivizmin gölgesinde belirginleşen Darwinizm/evrim teorisi ve materyalizm gibi zararlı eğilimler) Osmanlı İmparatorluğu içinde bilinçsizce sahiplenilen Müslüman hüviyetli kişilerde de olumsuz etkiler görülmeye başlamıştır. Dıştan ve içten gelen baskılara daha fazla dayanamayarak yapılan bu değişiklikler, Osmanlı İmparatorluğu’na beklenen ekonomik toparlanmayı sağlamadığı gibi kültürel ve

ahlâki yıkıma da zemin kazandırmıştır. (Özdemir 2016: 33-40; Binark 2013: 25-26)

Kendi ahlâki ve kültürel değerlerine yabancı, özünden uzaklaşmış ve duyarsız insanların giderek daha çok görünür olması dönemin edebiyatına da yansımaktadır. Recaizâde Mahmut Ekrem; Araba Sevdası adlı romanında o dönemde örnekleri sıklıkla görülen tiplerden birini, romanın ana karakteri yapar. Bihruz bey züppe, alafranga alışkanlıkları olan, kimsenin anlamadığı kötü Fransızcasıyla gösteriş yapmaya çalışan, herhangi bir işte çalışmayan, mirasyedi, en büyük özelliği arabasıyla dikkat çekmeye çalışan bir insan olarak konu edilmekte ve Batılılaşma macerası bağlamında eleştirilmektedir. (Atay 2022) Öz kültürüne yabancılaşmaya benzer bir örnek de Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şipsevidi romanında görülmektedir. Romanın kahramanı olan Meftun Bey, Tanzimat sonrası dönemde yaşamış, modernleşmeyi salt Batılılaşma olarak anlaması nedeniyle hayatını da bu tarza göre şekillendirmiş, mutluluğu kontrolsüz para harcama ve eğlencede bulmuş yitik, züppe bir kişilik olarak öne çıkarılarak resmedilmektedir. (Ülküm, *Yanlıs Batılılaşmanın Türk Romanına Yansımaları: Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şipsevidi İncelemesi*, <https://tuicakademi.org/yanlis-batililasmanin-turk-romanina-yansimalari-huseyin-rahmi-gurpinarin-sipsevidi-incelemesi/> et. 10.06.2024)

Hem Osmanlı'nın son dönemlerini hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarını yaşayan bir Osmanlı hanımefendisi olan Sâmiha Ayverdi ilk romanını 1938'de çıkarmış ve vefatına kadar kültürel ve ahlâki yabancılaşma konusunda en çok eser üreten döneminin ender yazarlardan biri olmuştur. Ayverdi, eserlerinde güzel ahlâk ve tasavvufun esaslarını ele almakla birlikte köksüz ve ruh inceliğinden yoksun, maddeci, kendi kültürü ile ahlâkına yabancı insanları kötü örnek olarak gösterip onları eleştirmekte iken iyi karakterleri öne çıkararak, okuyucularına tavsiyelerde bulunur ve en uygun yolun altını çizmeyi de unutmaz. Sâmiha Ayverdi'nin romanları, kötüyü de iyiyi de o kadar ayrıntılı ve gerçek olarak her yönüyle resmeder ki onlar adeta hayatın içinden birer kopyalardır. Ayverdi, romanlarında sadece problemleri ortaya koymakla kalmaz, bu problemlerin nasıl aşılacağı konusunda uygulanabilir reçeteler de vermektedir. Bu anlamda Sâmiha Ayverdi,

kendi döneminin yazarlarından farkını oldukça belirginleştirerek daha detaylı bir bakış ile sadece gördüğü fotoğrafı çekmekle yetinmediğini göstermekte ve elini taşın altına koymaktadır.

Sâmiha Ayverdi, ilk baskısı 1939'da yapılan *Batan Gün* adlı romanında asker olmasına rağmen yaradılışına uygun olarak sanatla da ilgilenen ve edindiği yüksek seviyeli değerli bilgileri, notlar almayı unutmadan gelecek kuşaklarla paylaşmayı amaçlayan İrfan Paşa'yı örnek insan olarak göstermektedir. (Ayverdi 2012: 9-10) Romanda olumsuz örnek olarak yurtdışında eğitim almış, emekli olana kadar yurtdışında sefirlik yapmış olan oğlu Sezai Nur'u da babasının yüksek sanat hassasiyetine yabancı ve vicdani olgunluğundan bihaber olarak resmedilmektedir. (Ayverdi 2012: 10-11) Sezai Nur'un, Avrupa'da uzun zaman görev yapıp ailece İstanbul'a dönüşünü eşi tam olarak içine sindirememiş ve eşinin Avrupa özlemi, İstanbul sosyetesine yönelmesine dönüşerek ailede belirgin bir kopuş yaşatmıştır. (Ayverdi 2012: 11-14) Eşinin, kendisi ve kızını ihmal edişine çok üzülen Sezai Nur bütün ilgisini kızı Aliye Hanım'a yöneltmiş ve ona karşı aşırı düşkünlük göstermeye başlamıştır. (Ayverdi 2012: 11) Aliye Hanım, dedesinin düşünce yapısına yakın, sürekli bir arayış içerisinde yaptığı sorgulamaları, babası üzerinden iletişime yönelten, doğal olarak dönemin kültür bunalımını yansıtan bir genç kız görünümü çizmektedir. (Ayverdi 2012: 15-16-17) Aliye Hanım, bir gün dedesinin eserlerini incelediğinde onların derin manevi manalar içerdiğini fark ederek sarsılır. Bu sarsılışla Aliye Hanım babasına, dedesinin eserleriyle ilgili sorular sorar (Ayverdi 2012: 18) ancak babasının verdiği geçiştirme amaçlı yüzeysel cevaplar onu tatmin etmez ve Aliye Hanım'ın taşan sabrı bu durumu bir dizi sorgulamaya yöneltir. Aliye Hanım'ın ağzından babası ile onun temsil ettiği düşünceye adeta ders niteliğinde şunlar dökülür:

“Bak mesela sen, İrfan Paşa'nın oğlu koskoca bir elçi, şu bir kenara atılmış kağıtların sakladığı mânâyı çözemiyorsun. Madde dünyasının hârikalarını inkâr edip küçümsemiyorum. Fakat ruh dünyasının, gizli bir kanat gibi bu dünyânın üstüne gerilmiş varlığını da bilmek istiyorum. Maddi bilgilerim bana yeter, artık vicdâni bilgiye muhtacım. Zira hayatın, maddeden ibâret olmadığı muhakkak. Bizim gibiler yarım insanlarız. Bunu hissediyorum ve tamamlamak istiyorum. Ben, rûhumdaki bu eksikliği duyuyorum da

başkaları neden hissetmiyorlar? Neden bu isteyicilik büyük babamdan bana sıçramış? Söyle bana...” (Ayverdi 2012: 19)

Ayverdi’ye göre geçmişte yaşananlar değiştirilemez ama ders alarak yeni bir başlangıç yapmak için asla geç değildir. Buna göre yapılan büyük hatalardan biri de geçmişe takılarak gelecek için tedbir almayı göz ardı etmektir. Sâmiha Ayverdi’nin bu sorun için reçetesi uygulanabilir ve gayet basittir:

“Evet, dün gelip geçti. Ey Türk, sen de bugüne bak. Zîra, yarının bugünün içinde olduğunu unutmamalı. Böylece de hâlini âbâd etmeye bak. Hâl nasıl mâmûr edilir... dersin, evvelâ şeytânî ve nefsânî bağlarından çözü. Şahsî menfaatinin tuzağına düşmeden vatanın ve imânın adına yaşayan bir merd-i merdan olmaya bak.” (Ayverdi 1990: 68)

Sâmiha Ayverdi’yi bu anlamda dikkat çekici kılan en önemli özelliğinin II. Abdülhamid, İttihat ve Terakki dönemleri ile Cumhuriyet yıllarını yaşayan biri olarak tasavvuf kültürü ile harmanlanmış çalışmalara imza atmış olmasıdır. O, hayatının tamamında manevi değerleri esas alarak insanlara ulaşmaya gayret etmiş ve onların aşktan ve maneviyattan yoksun hayatlarına dokunarak fark yaratmaya çalışmıştır. Sonuç olarak Sâmiha Ayverdi eserlerinde geçmişte yer bulmuş önemli kültürel değerlere dikkat çekmek suretiyle tasavvufa, imana ait güzellikleri romanlarda geliştirdiği karakterler yoluyla okuyucularına aktarmaya çalışmıştır. Tanzimat’tan sonra unutulmaya başlayan bu önemli kavramlar ile batıya özentiliğin artması pek çok sorunu da (Zefir 2016: 78-79-80) beraberinde getirmiştir. Ayverdi’ye göre Batı’nın her şeyini doğru kabul ederek kendi gelenek, görenek ve dini inancımızı yok saymak hem Batı modernizminin tümüyle din karşıtı gibi gösterilmesine hem de manevi yozlaşmaya neden olmaktadır. Sâmiha Ayverdi, geçmişte yapılan yanlışlara tekrar düşülmemesi amacıyla yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin alması gereken tedbirleri de sıralamaktadır. Sonuç olarak Ayverdi’ye göre genç Türkiye Cumhuriyeti bu bağlamda Türk halkının manevi değerlerine sahip çıkmalı ve Osmanlı’nın düştüğü sinsi modernite tuzağına özellikle dikkat etmelidir. O, ilerlemenin yolunun dinsizlik ve şatafatlı lüks yaşam olmadığını, Türk kültürünün korunması gerektiğini ve bu yönde çareler üretilerek topyekun seferber olunmasını savunmaktadır. (Koçak 2016: 54)

Netice olarak Tanzimat'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve ekonomik sorunlarına kurtuluş olması beklenmiş ancak sonuçları itibariyle ne siyasi ne de ekonomik anlamda pozitif ilerlemeler olmamış, tam tersi yaşanmış ve negatif gelişmelere yol açılmıştır. Tanzimat ile Müslümanlar dışında kalan gruplar için belirgin faydaların sağlandığı kendini gösterirken Müslümanlar için telafisi mümkün olmayan maddi ve manevi kayıpların yaşandığı görülmüştür. (Çağatay 2013: 205-219; Binark 2013: 32)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti için ekonomik, siyasal ve kültürel değişim ile olumlu yönde bir fark yaratılsa da İkinci Dünya Savaşı'nın ayak sesleriyle her şeyin değiştiği bir dünya ile yüzleşmenin kapısı aralanmaya başlamıştır.

2.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Değişen Dünya Ekseninde Türkiye

İkinci Dünya Savaşı sonrası savaşı kazananların güçlerini iyiden iyiye hissettirmeye başladığı dünyada toplumsal ve politik değişimler gerçekleşmiş, maalesef Türkiye Cumhuriyeti de bu değişimden etkilenmeye başlamıştır. Bu savaşın galiplerinden biri olan Sovyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasında savaş öncesinde iyi ilişkiler yaşanmışken savaş sonrasında Sovyetler Birliği aniden Türkiye'ye nota vererek Boğazlarda üs ile Kars ve Ardahan'ı istediğini resmen bildirmiştir. (Fazla, *İkinci Dünya Savaşı Sonunda Rusların Türkiye'den Toprak Talepleri*, <https://strasam.org/ua-iliskiler/diplomasi-tarihi/ikinci-dunya-savasi-sonlarina-dogru-rusların-turkiyeden-toprak-talepleri-269> , et. 11.05. 2025) Türkiye'yi dehşete düşüren bu toprak isteği, ulus olarak tek başına mücadele edilemeyeceği gerçeğini ortaya çıkarmış, Sovyetler Birliği'ne karşı koyabilmek amacıyla Türkiye'nin Batı Bloğuna eklenmesine ve devamında da NATO'ya katılmasına neden olduğu değerlendirilmektedir. (Özışıklı 2009)

2.3. Mücadele Ortamı

Genç Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana pek çok sorunla mücadele etmiş,

bunların önemli bir kısmını çözerek ardında bırakabilmiştir. Yeni tehdit olarak ortaya çıkan Doğu Bloğu kaynaklı tehlikeli akımlarla da baş etmek zorunda kalınması, bu anlamda yeni bir mücadeleye girişmenin kaçınılmaz olduğuna işaret etmektedir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre bu ve benzeri sorunların temelinde, Osmanlı'nın son döneminde kendi kültürü ve manevi değerlerine yabancılaşarak bölünmeler yaşayan bir nesil bulunmaktadır. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte karşılaşılan sorunları, genç Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlayanlara Dr. Halûk Nurbâki şunları söylemektedir: “Hiç kimse Cumhuriyet dinsizlik getirdi filan diye iftira atmasın. Osmanlı'nın son devrindeki faturayı kimse Cumhuriyet'e çıkartmasın. Cumhuriyet'in bir şey yaptığı yok, bak Cumhuriyet'in yetiştirdiği gençlere!” (Nurbâki 2023: 310)

2.3.1. Dr. Hâluk Nurbâki'nin Tıbbiye Eğitimi Esnasında Yaşadıkları

Dr. Halûk Nurbâki ve aynı düşünceye sahip dönemin münevverleri, yıkıcı akımların uzantısı olan evrim teorisini yayma maskesi altında dinsizlik propagandası, ateizm ve marksizm ile aktif mücadeleye yönelmişler ve ulaşabildikleri her ortamda İslâm'ı ve Hz. Peygamber'i halkımıza doğru bir şekilde anlatma gayreti içinde olmuşlardır. (Nurbâki 2023: 306-309)

2.3.2. Değişen Dünya ve Türkiye Ekseninde Dr. Halûk Nurbâki

İkinci Dünya Savaşı'nın tüm dünyayı sardığı yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin temel amacı savaşa girmemek ve tarafsız kalmaya çalışmak olmuştur. Bu tutumunu savaş bitene kadar başarıyla sürdüren Türkiye Cumhuriyeti, savaş sona erdikten sonra yaşanan gelişmelerle yüzleşmek zorunda kalmış ve yeni bir değişim rüzgârı ülkemizde de etkilerini göstermeye başlamıştır. Siyasi olarak Doğu Bloğu ve Batı Bloğu olarak ikiye ayrılan dünyada Türkiye de seçimini yapmış ve kendisine Batı Bloğunda yer bulmuştur. (Özışıklı 2009)

Bu seçimle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun Tanzimat sonrasında yaşananların bir benzeri de Cumhuriyet sonrasında Türkiye'de yaşanmış ve batı kültürünün akışı

ile basın yayın araçlarında Anglosakson kültür unsurları sıklıkla görülmeye başlanmıştır. Türkiye'nin Batı Bloğuna geçişi, İkinci Dünya Savaşı'nın kazananlarından biri olan Sovyetler Birliğini de harekete geçirmiş, gizli ve açık olarak hakimiyetleri dışında bulunan Türkiye gibi ülkelerde kendi rejiminin propaganda araçlarını kullanmaya başlamışlardır. Öncesinde dış kaynaklı Fransız ve Anglosakson kültür emperyalizmine maruz kalındığını, bu defa Doğu Bloğu kaynaklı, dönemin Rus kültür emperyalizminin uzantıları olan ateizm, dinsizlik ve marksizm ve evrim teorisi gibi Türk ve Müslüman kültürüne tamamen yabancı ve yıkıcı eğilimlerle karşı karşıya kaldığını Dr. Halûk Nurbâki de belirtmektedir. (Nurbâki 2023: 308)

O yıllarda tıbbiye öğrencisi olan Dr. Halûk Nurbâki, İslâm ve Hz. Peygamber'in doğru ve yerinde anlatımı adına dönemin zor şartlarına rağmen bazı dergilere makaleler göndererek sorumluluk almış ve mücadeleye başlamıştır. Genç yaşında aldığı bu sorumlulukla dönemin önemli şahsiyetlerinden Necip Fazıl Kısakürek ile tanışma fırsatı bulan Dr. Halûk Nurbâki, Büyük Doğu Cemiyeti'nin dokuz kurucu üyesinden biri olmuştur. O, bu zamanlarda ne yapmaya çalıştığını şöyle anlatmaktadır: (Nurbâki 2023: 10)

“O zaman Tıp Fakültesi'ndeydim ve mücadeleye başladım. Hemen parantez açarak şunu anlatmak istiyorum. Yani ben İslâm mücadelesine girmeye gönülden mecburdum. Gönülüm bana başka türlü yaşama fırsatı vermiyordu. Böyle başladı ve ilk başladığımızda yayın organları, hele sözlü yayın organları İslâm adına yok gibi bir şey idi. O zaman ‘İslâm’ın Nuru’ diye bir mecmua çıkıyordu, ‘Büyük Doğu’ çıkıyordu. Bunlarda makale tarzında yazı ile başladım ve Büyük Doğu’da insan kalbinde Allah mührünün olduğu konulu yazı çıktıktan sonra hızla bu mücadelenin içerisinde daha bir ön saflarda mücadele etmek takdiri hasıl olmuş oldu. Ve ondan sonra bildiğiniz gibi hayatımın her safhasında bir numaralı hedef İslâm ve Kur’an’a hizmet etmek oldu.” (Nurbâki 2023: 10)

3. DR. HALÛK NURBÂKÎ’NİN TASAVVUF ANLAYIŞI

3.1. Dr. Halûk Nurbâkî’nin Tasavvuf Anlayışı

Dr. Halûk Nurbâkî’nin tasavvuf anlayışını incelemeden önce tasavvufun tanımına ve tasavvuf ehlinin özelliklerine kısa bir bakış konuyu tüm bileşenleriyle anlama yönünde katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

3.1.1. Tasavvufun Tanımı

Tasavvufun pek çok tanımı bulunmaktadır. TDV İslâm Ansiklopedisine başvurduğumuzda tasavvuf için şu tanım ile karşılaşmaktayız, bu tanıma göre tasavvuf, İslâm’a dair zahir ve batın esaslar istikâmetinde yaşanan manevi ve derunî yaşam biçimi olarak ifade edilmektedir. (Öngören 2011: 40/119-126) Kelâbâzi’nin, Ta’arruf adı ile kaleme aldığı kitabında yapılan bir tanım, tasavvufu şöyle anlatmaktadır:

“Tasavvuf nedir, diye soran şahsa Cüneyd (Bağdadi) şu cevabı verdi: Halka uyma kirinden arınmak (Hakk’a tabi olmak) tabii (ve süfli) huylardan ayrılmak, beşeri (ve aşağı) sıfatları söndürmek, nefsânî davalardan uzaklaşmak, ruhânî vasıflar kazanmaya gayret etmek, hakiki ilimlere sarılmak, daima en uygun olana göre hareket etmek, herkese nasihatle bulunmak, Allah’a verilen ahid üzerinde samimiyetle durmak, Resûlullah (s.a)’a ve şeriatine uymak.” (Kelâbâzi 2021: 64-65)

Bir diğer tanıma göre tasavvuf: “Allah’ın seni senden öldürüp sendeki maddiliği yok etmesi ve sana kendi sonsuzluğunda hayat verip seni kendi varlığında ebedi kılmasıdır.” (Rifâî 2015: 213) Yine aynı kaynakta yapılan ve bu tanımı tamamlayan diğer bir açıklama da tasavvuf ile ilahi ahlâkla ahlâklanmak boyutuna dikkat çekilmektedir. Buna göre ilahi ahlâk, ona teslim ruhu sonsuz hayata ulaştıracak ve böylece nihâî amaç gerçekleşmiş olacaktır. (Rifâî 2015: 213) Tasavvufun nasıl elde edilebileceği sorulduğunda bir başka kaynak da “Biz tasavvufu kıyl ü kâl ile kuru laflarla bulmadık. Allah’tan gayri ne varsa onu terk etmekte bulduk” (Rifâî 2011: 431) olarak belirtmektedir.

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere tasavvuf yoluyla Allah’a ve Hz. Peygamber’e daha yakın olmak amacıyla bu sürece girildiği ve sonuç olarak dünyevi haz, hırs, arzu ve isteklerden uzaklaşıldığı ancak buna karşılık bazı ruhani kazanımların da gelişmesinin beklendiği, mana düzleminde yaşanan bir çeşit yolculuk olduğu değerlendirilmektedir.

3.1.2. Tasavvuf Ehlinin Özellikleri

Tasavvufu bir hal olarak yaşayan insanlar; toplum içinde sıklıkla karşılaştığımız, hayatı tümüyle maddi olarak algılayarak yaşayan diğer insanlar gibi görünmekle birlikte diğer insanlardan maddi ve manevi anlamda farklıdırlar. (Rifâî 2011: 224) Tasavvuf erbabı diğer bir deyişle sufiler, halk içinde yaşarlar ancak halka hizmetin Hakk’a hizmet olduğunun bilincinde ve hizmet için kimseyi ayırt etmeden çalışırlar.

20. Yüzyılın en önemli mutasavvıflarından olan Ken’an Rifâî, tam da bu özelliklerinin karşılığını veren örnek şahsiyetlerdendir. Galatasaray Sultanisi’ni bitirerek iyi eğitim alan Ken’an Rifâî, Osmanlı coğrafyasının bir ucunda olan Manastır’dan Medine’ye kadar pek çok şehirde görev almıştır. Emekli olduktan sonra İstanbul’da on üç yıl daha eğitimci olarak görev yapan Ken’an Rifâî; çok yönlülüğü, entelektüelliği, etkileyici hitabeti ve sohbetleri ile kitleleri kendine çeken bir kişilik olarak sayısız mutasavvıf yetiştirmiş, ardında pek çok eser bırakmıştır. (Tahralı 2022: 254-255) 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte kendi tekkesi olan Altay Dergâhını gecikmeksizin kapatan Ken’an Rifâî, kendisine bu konuda acele ettiğini söyleyenlere bunun ulûlemr olduğuna dikkat çekmiş ve (Rifâî 2011: 548) “Yapan yaptıran Allah’tır” (Rifâî 2011: 214) diyerek karşılık vermiştir. Bu durumun kötü bir durum ve son olmadığını hatta bir çeşit yeniden doğuş olduğuna işaret edecek şekilde “Hakk’ın da her yaptığında bir hayır vardır. Bunu görebilmek de tevhîddir”, (Rifâî 2011: 214) “Dervişlik sırf tekke ile olmaz. Ancak insanlıkla olur ve insanı bulmakla olur” (Rifâî 2011: 483) diyerek tam olarak bir mutasavvıfın yapması gerektiği gibi cevap vermiştir. Ken’an Rifâî, yaşadığı dönem itibarıyla modern zamanda mutasavvıf

nasıl olunur sorusuna yetiştirdiği insanlar, eserleri ve bizzat yaşamıyla örnek olmuştur.

Tasavvuf ehlinin manaya dair özelliklerine bakacak olursak şöyle ifade edildiği görülmektedir: “Tasavvuf ehli, Hakk’ın sıfatı ile sıfatlanmış, ahlakı ile ahlaklanmış, esmasını hakkıyla bilmişlerdir.” (Rifâî 2011: 205)

Tasavvuf ehli, yaşadığı dönemde toplumun neye ihtiyacı varsa maddi/manevi tüm ihtiyacını gidermeye çalışır ve bu durum üzere hayatlarının sonuna kadar herhangi bir karşılık beklemeeksizin hizmet etmeye devam ederler. Onların en önemli özelliklerinden biri de merkezlerine insanları alarak yaşamalarıdır. Böylece cemiyeti adeta kilit taşı gibi bir arada tutabilmekte ve huzur içinde yaşama şuurunu diğer fertlere göstererek fark edilebilir kılmaları mümkün olmaktadır. Sufiler, edindikleri Muhammedî ahlâklarıyla (Rifâî 2011: 617) adeta bir deniz feneri misali ışıldayarak yolunu kaybetmiş ruhlara istikamet gösterirler. Toplum bu güzide şahsiyetleri tanıdıkça örnek insanların var olduğunu, gerçekten yaşadıklarını anlayacak, böylelikle örnek toplumun da hayal olmadığını, uygulanabilir ve yaşanabilir olduğunu görebileceklerdir.

3.1.3. Tasavvuf Ehli Öncüllerinden Bir Örnek, Hasan-ı Basri

Hasan-ı Basri, pek çok tasavvuf ehlinin özellikleri itibariyle eserlerinde yer alan örnek büyüklerdendir. Hasan-ı Basrî (ö. 728), tâbiî’nin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Annesi, Peygamber Efendimiz’in muhterem eşlerinden Ümmü Seleme’nin hizmetkarı ve azatlı kölesidir. Ümmü Seleme, Hasan-ı Basri’nin çocukluğundan itibaren onunla ilgilenmiş, terbiye ve eğitimi ile bizzat meşgul olmuştur. Etkileyici bir vaiz ve hatip olan Hasan-ı Basri, Basra valisinin verdiği kadılık görevini para almadan karşılıksız olarak yapmıştır. Hasan-ı Basri, içinde bulunduğu cemiyetin barışını gözeterek sorunlarını çözmeye çalışır, ünvana, mala ve mülke değer vermez, eline geçeni ihtiyaç sahiplerine dağıtır, zamanının çoğunu sohbet yaptığı evi ve mescid arasında geçirirdi. Hasan-ı Basrî, Kur’an’ı yorumlayışı, insanın içine işleyen sözleriyle kitleleri etkileyişi, sadece Allah’tan korkan korkusuzluğu, ahiret

ve dünya dengesinde gösterdiği hassasiyet ile zühd ehli ve mutasavvıflara örnek olmuş ve bu özellikleriyle tasavvufi hayatın da vücuda gelmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. (Uludağ-Görgün 1997: 291-301) Carl Ernst'ün “Hz. Muhammed'in Yolunda” isimli kitabında Müslüman coğrafyasında yaşanan ani zenginleşme ile beraber inanç boyutunda belirginleşen zemin kaymalarının görüldüğü bu dönem için verilen en önemli örnek olan Hasan-ı Basri'ye dair şu tespitlerde bulunmaktadır:

“Onlar her şeyi paylaşan bir topluluğun organize manevi hayatın ilk örnekleriydiler. Kur'an üzerindeki tefekkürlerine zahidâne bir etkisi olan ilk mutasavvıf halkaları yoğun takva halindeki fertlerin etrafında oluşmuştu. Başlangıçtaki Arap imparatorluğunun eşsiz bir zenginlik ve güce ulaştığı bir dönemde, bu dünyanın aldatmacalarından baş çevirmek önemliydi. Hasan Basri gibi ilk şahsiyetlerin, halka vaazları ve yazdıkları vasıtasıyla çağdaşları üzerinde büyük bir tesiri vardı ve psikolojik iç denetim/murakabe ile ahlâki analiz/tahlil yapma ihtiyacına, Allah'ın emirlerine itaatin bir kısmı olarak dikkat çektiler.” (Ernst 2005: 240)

Hasan-ı Basri, her ne kadar zahiren tasavvuf öncülerinden görünse de aslında tasavvuf ehli olarak kabul edilmesi gerekmektedir, çünkü tasavvufun insanlık ile yani Hz. Âdem ile başladığını kabul edildiğinde doğal olarak bu sonucun çıktığı görülmektedir. (Rifâî 2011: 354)

Hasan-ı Basri ve onun gibi büyükler, halk içinde Hakk ile beraber (Rifâî 2011: 126-127) nasıl olunur sorusuna adeta yaşayarak cevap veren Allah ehlidirler. (Rifâî 2011: 449) Onların varlığı toplum için elzemdir hem dirliğin hem de birliğin temelidir.

3.1.4. Dr. Halûk Nurbâki'nin Tasavvufi Özellikleri

Her cemiyette dönem dönem yaşanan ahlâki erozyonlar bazen belirgin işaretlerle bazen de hissettirmeksizin başlar, insanlara sirayet ederek onlarda derin manevi kayıplar yaşatır. Yaşanan bu erozyon toplumun sayısal olarak önemli bir kesimine yaklaşırsa toplum da hastalanır/hastalıklı bir hal almaya yüz tutar. Toplumu

oluşturan insanlar doğru ve yanlış, haram ile helali, sahih ve sahih olmayanı ayırt edemeyecek duruma geldiklerinde doğruları söyleyen ve doğruları yaşayan yani mekarim-i ahlâk'ı (Rifâî 2011: 609) yaşayan ve yaşatacak örnek insanlara ihtiyaç olur. Bulunduğu dönemde bu ihtiyacı karşılayan özel insanlardan biri de Fahr-i Kâinat Efendisine amansız bir aşkla tutkun Dr. Halûk Nurbâki'dir.

Dr. Halûk Nurbâki, küçük yaşlardan itibaren çeşitli vesilelerle Fahr-i Kâinat Efendimiz'e duyduğu muhabbetle dünyayı anlamaya çalışan; zahiren doktor, bilim adamı, öğretmen, yazar, vaiz, milletvekili kimliğiyle yapılması gereken her görevi layıkıyla yapan, hayatı boyunca bıkmadan usanmadan çalışan ve maneviyatıyla da zaman zaman öne çıkan, zorluklardan yılmaz bir sufi olduğu anlaşılmaktadır.

Uğur Canbolat, karşılaştığı günden itibaren Dr. Halûk Nurbâki'de gördüğü manevi ışığa kapılıp ayrılamayarak mümkün olan her ortamda onun yanında olmaya çalışan biridir. Dr. Halûk Nurbâki'nin vefatının yıldönümünde Uğur Canbolat, (<https://www.kitapyurdu.com/yazar/ugur-canbolat/142655.html> et. 22.02.2025) onun tasavvuf anlayışına dair önemli ipuçlarını şu anlatımıyla ortaya koymaktadır:

“Görevi ‘Evrenin gözbebeği’ olan insana hizmet etmek... Bu yolla Fahr-i Kâinat’a yeni bir inanmışı götürmek...Aşk ile tüm inanmışlığı ile (...) Nasıl bir yürüyüş bu? Vermeyi, paylaşmayı ‘Bir gönül sanatı’ sayan anlayışla gerçekleşen bir yürüyüş! İnfak ahlakını önceleyen, sadece ben kazanayım, ben yaşayayım, başkalarından bana ne diyen bencilce bir egoizmden uzak, hayatı ortaklaştırmayı ve Hakkın nimetlerini üleşmeyi birinci öncelikli görev sayan bir anlayış. İnfaksızlığı insansızlık sayan bir yürüyüş bu! İnfaksızlığı insafsızlık sayan bir anlayış! İnfakın olmadığı toplumlarda bırakın fiziki yaralanmışlıkları, hercümerç oluşları, alabaturaları, keşmekeşlerin girdabında azap içinde olmayı; en büyük mânâ yaraları alınır. Alınır da azaplardan azap beğenilir. Bu manevi yaralar başka yaralara benzemez. Açtığı yara fizik ötesidir. Ruh örseleyicidir. Maneviyat yoksunluğudur! Ebedi hüsrana sürükleyicidir. O nedenle Halûk Nurbâki Hoca sürekli infak vurgusu yapar.” (Canbolat 2016: 16)

Görülüyor ki Dr. Halûk Nurbâki'nin tasavvuf anlayışının temellerinde bulunan Fahr-i Kâinat Efendimiz'e tam bağlılık ve muhabbet ile infakın önemine işaret etmekte bunu büyük bir kayıp olarak görüp, her eseri ve toplantısında konuyu infak-

namaz ilişkisine getirerek ayrıntılı açıklamasıyla dikkat çekmektedir. Dr. Halûk Nurbâki'nin özellikle “infak olmadan namaz olmaz”, (Canbolat 1998: 37) sözünü her ortamda söylediğine onu izleyenleri de şahittir. Dr. Halûk Nurbâki, “Peygamber Çizgisinde Yaşamak” isimli kitabında infak, namaz ve ahlak-ı Muhammedî ilişkisini şöyle açıklamaktadır:

“Binaenaleyh bir mümin eğer bir anlamda Allah’a talipse, Fahr-i Kâinata delicesine sevdalanmak zorundadır.(...) İşte bu Fahr-i Kâinat Efendimizin insanları kurtarmak, Allah’a takdim etmek için getirdiği Ahlak-ı Muhammedî yolu, Kur’ân ayetleriyle çepe çevre sarılmış şekilde infaktır, namazdır. Bunlardan kaçarak kulluğumuzu devam ettiremeyiz.” (Nurbâki, 1999: 101)

Tabiatıyla infakın yaygınlaşması ile beklenen; sadece maddi karşılığın iletimi değil, infakın toplumsal sermayeye dönüşümü bir başka deyişle Ahlâk-ı Muhammedî'nin teşkili olmalıdır. Ken'an Rifâî, bu hususu şu cümlelerle ifade etmektedir: “Bizim sermayemiz nedir? İrfân-ı Muhammedî'dir. Ahlâk-ı Mustafâvî'dir. İbâdetler tâatler hep o irfânı kazanmak içindir. Hazret-i Peygamber'imizin ahlâkıyla ahlâklanacaksınız. Bundan büyük sermaye mi olur?” (Rifâî 2011: 607)

İnfak ile toplumu bir arada tutan, müminler arasında paylaşımın önemini vurgulamaktadır, Dr. Halûk Nurbâki. Kötü bir alışkanlık haline gelerek toplumda göz ardı edilen infak, Dr. Halûk Nurbâki'nin gündeme taşınmasıyla görünür hale gelmiştir. Dr. Halûk Nurbâki, toplumu oluşturan fertlerin mümin olma iddiasında samimi olup olmadıklarının ancak namazla birlikte infaka gösterdiği ehemmiyet ile anlaşılabilceğinden bahseder. Dr. Halûk Nurbâki, ahlâk-ı Muhammedî'nin toplumda yeniden tesis edebilmek için sadece namazın yeterli olmadığına, bu anlamda infaka da ağırlık verilerek ikisinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. (Nurbâki 1999: 16-17-18)

Dr. Halûk Nurbâki'yle aynı dönemde yaşayan can dostları, sohbet ve konferanslarında karşılaştığı, çeşitli vesilelerle hayatına dokunduğu insanlarda Dr. Halûk Nurbâki'den izler görülmektedir. Bu çerçevede Dr. Halûk Nurbâki'nin temel amacının İslâm'a, Hz. Peygamber'imiz ve Ehl-i Beyt'i ile Efendimiz'in

sevdiklerine muhabbet tesis etmek olduğu anlaşılmaktadır. Uğur Canbolat, çok sevdiği hocasının vefatından sonra onun anısını yaşatmak ve tanımayanlara tanıtmak amacıyla hazırladığı kitap, (Canbolat 1998) Dr. Halûk Nurbâki'nin tasavvufi kişiliğine dair pek çok şey anlatmaktadır. Uğur Canbolat “Gerçek Âlim, Gerçek Âşık Halûk Nurbâki” kitabının ‘Efendimize Adanmış Bir Ömür’ başlığı altında Dr. Halûk Nurbâki'nin, Asr-ı Saadeti örnek vererek ve o devrin muazzamlığını anlatmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki verdiği misal ile Asr-ı Saadet zamanındaki nizamın bugün de yaşanabileceğini söylemekte ve gönülleri ferahlatarak (Canbolat 1998: 45-47-115) şu müjdeyi vermektedir: “Allah o yaşamı daima müminlerine gösterir.” (Canbolat 1998: 45) Onu tanıyanlardan biri Dr. Halûk Nurbâki'nin tasavvuf telakkisine dair şu detayları anlatmaktadır: “Cemâl-i İlâhiye hep hazır-ü hayrandı. Ötelerden esintiler taşıyan, ilimle tasavvufu yoğuran sohbetleri ruhlara şifâ ve gıda olurdu.” (Canbolat 1998: 106)

Görüldüğü üzere Dr. Halûk Nurbâki; çocukluğu, gençliği ve ileri yaşlarından vefatına kadar daima Muhammedî ahlak çizgisinde yaşamış ve teçhiz edildiği ilmiyle kitleleri Hz. Peygamber ile buluşturmaya çalışmıştır. Dr. Halûk Nurbâki'nin yaşamı boyunca bıkmadan usanmadan yaptığı ve en sevdiği işin, “dokunduğu gönülleri Hz. Peygamber çizgisine çekmeden bırakmamak” olduğu göze çarpar. Onun en önemli vazifesinin; Fahr-i Kâinat Efendisi ve O'nun, hayatıyla göstermiş olduğu ahlâk-ı Muhammedî'yi anlatmak olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda Dr. Halûk Nurbâki'nin, ömrünü hasreylemek suretiyle Fahr-i Kâinat Efendimiz'in yolundan ayrılmayarak sufiyane bir hayat sürmüş, bu toprakların yetiştirdiği güzide bir tasavvuf ehli olduğu görülmektedir.

3.1.5. Dr. Hâluk Nurbâki'nin Tasavvufi Özellikleri ve Hz. Peygamber Muhabbetine Dair Oğlu Ahmet Veysi Nurbâki ile Yapılan Röportaj

Dr. Halûk Nurbâki ilmi ve dini bilgisiyle İslâmi esaslar, Hz. Peygamber ve Kur'an'a dair sayısız vaazlar, sohbetler, konferanslar, seminerler, tv, radyo programları ile yazılı eserleri olan, gazetelerde köşe yazıları ve dergilerde yazılarla makaleler,

kaleme aldığı kitaplarıyla eserler üretmeye gayret etmiş ve verdiği eserlerle ahiretine irtihaline dek ümmet-i İslâm'a, dağarcığında ne varsa katkıda bulunmaya çalışan mütevazı bir hizmet eridir. Dr. Halûk Nurbâki, hizmet ve muhabbet-i Resulullah aşkıyla yanan sevdalıların tamamında olduğu gibi eserlerinde kendisi ile ilgili hususlardan bahsetmekten kaçınır, kendisini anlatmaktan uzak dururdu. Bu nedenle Dr. Halûk Nurbâki'nin bilinmeyen ve kendisinin de anlatmadığı bazı hususlar hakkında bilgi alabilmek için yakınlarıyla röportaj yapmak gerekliliği doğmuştur. Bu amaçla 18.Şubat.2025 tarihinde Dr. Halûk Nurbâki'nin oğlu Veysi Nurbâki ile röportaj yapılmak suretiyle Dr. Halûk Nurbâki'nin tasavvufi hayatına dair eserlerinde çok belirgin olmayan ayrıntılar ortaya çıkarılmaya özellikle gayret edilmiştir. Bu kapsamda sorulan sorular ve alınan cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

Soru: Dr. Halûk Nurbâki, Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde eğitim almak üzere İstanbul'a geldiğinde bazı hocalardan ders aldığını biliyoruz. Bunlar, Nuruosmaniye ve Beyazıt Camii'nde Hadi Efendi'den hadis dersleri ile Hz. Peygamber, Ehl-i Beyt, Abdülkadir Geylani muhabbeti ile İbn Arabi ekolüne yakınlığı ile bilinen Şemsettin Yeşil'den dersler almış. Burada net olarak anlaşılmayan bazı konular var. Mesela Hadi ve Şemseddin hocalar ile Dr. Halûk Nurbâki, mürid-mürşit ilişkisi gerçekleşmiş midir? Şunu da biliyoruz ki Şemsettin Yeşil'in (Yeşil 2008: 7) soyu Abdülkadir Geylani'nin soyundan geliyor ve bir Kadiri müntesibi ve o henüz bebekken annesi Abdülkadir Geylani'nin defalarca bebek Şemseddin Yeşil'in beşiğin yanında görüldüğünü, beşiğin çoğu kez kendi kendine sallandığını naklediyor. (Yeşil 2008: 7) Bu arada Dr. Haluk Nurbâki'nin de çocuk yaşlarda iken Abdülkadir Geylani ile buna benzer manevi deneyimi olmuş, (Canbolat 1998: 60) Dr. Halûk Nurbâki 9 yaşlarında iken uykusunda Abdülkadir Geylani'yi görür ve Hazret ona, hemen uykudan uyanmasını mutfaklarında yangın çıktığını söyler. Bunun üzerine tüm aile uyanır ve mutfığa koşarlar, gerçekten de yangın vardır ve yeni başlamıştır, bu haldeyken ailece yangına müdahale edilir ve yangın büyümeden söndürülür. Bu benzerlikler oldukça dikkat çekici. Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Veysi Nurbâki: Aslında babam, Cerrahpaşa'ya eğitim için gittiğinde boş zamanının olduğunu görmüş ve zamanını en iyi değerlendirmek amacıyla yakın çevresinde eğitim alabileceği hocalar olan Hadi Bey'den hadis eğitimi almış, Şemsettin Yeşil beyefendinin de vaazlarına katılmıştır. Bunlara ilave olarak İslâm'ı ve Hz. Peygamber'i anlatabilmek için Büyük Doğu derneğinde yazılar yazmış ayrıca dernekte genel sekreterlik de yapmış. Ne Hadi ne de Şemsettin Bey ile babamın aralarında mürid-mürşit ilişkisi olmamış. Hayatı boyunca sadece Diyarbakırlı Faik Saraç beyefendiye “mürşidim” demiş ve dostlukları yaşam boyu sürmüştür, görüşmeleri devamlılık gösteren ve babamın mürşidim dediği tek kişidir, Faik bey.

Soru: Dr. Halûk Nurbâki şeyhlik yapmış mıdır? Hilafet almış mıdır? Hilafet aldı ise hilafet verdiği kimse var mıdır?

Veysi Nurbâki: Yok, öyle şeyhlik yapma gibi bir durum olmamıştır. Babam hastanedeki makamında olsun, muayenehanesinde olsun, bol bol sohbet ederdi. İhvan vardı, onlar gelirler giderlerdi, hep sohbet edilirdi. Birkaç yıl üst üste Veysel Karâni Hazretlerini hep birlikte ziyaret ettiler ama çoğunlukla eşin, dostun evinde toplanılır ve hep sohbet edilirdi, babam konuşurdu, insanlar da onu dinlerlerdi. Şeyhlik konusuna gelince Türkiye'de örnekleri görüldüğü gibi ben şeyhim diyerek ortaya çıkmadı öyle bir iddiası olmadı ama onu dinleyenlerin hepsi babamı mürşit olarak kabul ettiler.

Soru: O zaman şunu söyleyebilir miyiz? Dr. Halûk Nurbâki, sadece Faik Saraç'tan Kâdiri icazeti almıştır. Bunu diyebiliriz herhalde?

Veysi Nurbâki: Evet. Temelde Kâdirilik olmakla beraber bunun yanı sıra Mevlevîlik, Melâmilik bu gruplara da hakimdi. Mevlevîlik konusuna gelince o da anne tarafından geliyordu ancak önde gelen ve temel vasfı Kâdirîlikti.

Soru: Tasavvuf ehli insanların kendilerine dair bilgileri saklamaları ve gizlemeleri aslında karakterlerinin bir parçası, hal böyle olunca doğruları da ancak siz yakınlarına sorarak öğrenebiliyoruz. Bize biraz Faik Saraç beyefendiyi anlatabilir

misiniz? Aralarında geçen sohbetlerine değinebilir misiniz? Örnekler verebilir misiniz?

Veysi Nurbâki: Sanıyorum 1952-1953 yıllarıydı, tanıştılar. O yıllardan birkaç yıl önce babamın Büyük Doğu’da bir yazısı çıkmıştı. Her sanatkarın yaptığı tabloda imzası vardır, insan kalbinde de Allah yazmaktadır, diye resmiyle birlikte yayımladı, Büyük Doğu’da. 1952 yılı olabilir karşılaşmaları bu yazı çıktıktan sonra Faik amca babamla tanışmak istemiş ve karşılaşmışlar. O esnada Faik amca bir soru sormuş “Doktor Bey, kalbe atılan imzayı sen mi yazdın” diye sorunca, babam da “Evet” demiş. O zaman bir soru daha sormuş babama Faik amca, “Kalbin dışında Allah yazıyorsa içinde ne yazıyor” demiş. Babam da bu soruya “Hz. Muhammed (s.a.s) yazıyor” diye cevap vermiş, bu hadise ile bağ kurmuşlar, dostlukları başlamış ve o bağ amcam dünyasını değiştirene kadar devam ediyor. Amcam 1960’larda İstanbul’a taşındılar ve Çengelköy’den ev almışlardı, biz de ziyaret ederdik onları. Enteresan bir anım var o evde geçen. Bir ziyaretimizde dikkatimi çekmişti, babam ve amcam yere oturmuşlar, karşı karşıyalar, aralarında 50- 60 cm. mesafe var, çay ve sigara içiyorlar ama hiç konuşmuyorlar, saatlerce hiç konuşmadan bu şekilde oturuyorlardı. Biz de düşünüyorduk ve hiç anlamıyorduk hiç konuşmadan nasıl bu kadar zaman oturabiliyorlar, diye. Sonradan anladık ki aslında konuşuyorlarmış biz duymuyormuşuz, meğer onlar gönülden gönüle konuşurlarmış. Afyon’da iken babamın buna benzer başka bir anısını hatırlıyorum. O zamanlar Faik amcamın derslerini takip eden altı-yedi kişi varmış ama herkese aynı dersi anlatmazmış amcam. Mesela sadece babama anlatacağı bir konu varsa diğerleri birden uykuya dalarmış yani amcam onların öğrenmesini istemediği konularda diğerlerini uykuya sevk edermiş, böyle enteresan anılarımız geçti, Faik amcamla. Bir tane daha değişik bir anı vardı o da çok güzeldir. Faik amcam bazen hastalanır, sıkıntısı olur, öksürük olur, babamı çağırırdı, ta Ankara’dan “Gel bir bak hele” diye. Normalde dışardan bakıldığında anlamlı gelmiyor, birazcık öksürüğe Ankara’dan adam mı gelir diye, ama amcam babamı özellikle çağırıyor. Babam geliyor, muayene ediyor, genellikle de “Abi, Allah’a şükür hiçbir şeyin yok” dermiş. O zaman Faik amcam da “Hah işte, ben de bunu istiyorum, Allah mümini yalancı çıkarmaz, hastalık varsa bile onun şifasını verir ve iyileştirir” derdi. Amcamın böyle çok bariz kerametleri vardı.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim, babamın Faik amcama büyük hürmeti vardı, aynı şekilde amcamın çocuklarına da babam bunun nedenini “Onlar da ehl-i beyttir” diyerek açıklardı. Faik amcam dünya değiştirdikten sonra onun çocukları da aralarındaki muhabbete hürmeten, babamı sık sık ziyaret ederek aynı saygıyı, aynı sevgiyi göstermeye çalıştılar.

Soru: Dr. Halûk Nurbâki’nin Fahr-i Kâinat Efendimiz’e olan muhabbetini çeşitli vesilelerle sözlü olarak sohbetlerle yazılı olarak da eserlerinde görmekteyiz, hatta bazı olayları aktarırken adeta görüyormuşçasına sahne, sahne anlatmakta ve yaşanan hadiselerinin hakikatlerine de değinmektedir. Siz Dr. Halûk Nurbâki’nin Hz. Peygamber’e olan muhabbetiyle ilgili olarak bize neler anlatabilirsiniz? (Bu sorunun cevabı ilerleyen bölümlerde “Dr. Halûk Nurbâki’nin Hz. Peygamber Muhabbeti” konusunda ele alınacaktır.)

3.2. Hz. Peygamber Muhabbeti

Hz. Peygamber muhabbeti konusuna gelmeden öncelikle muhabbetin temel olarak ne olduğuna dair tanımlar verilecek, sonrasında Dr. Halûk Nurbâki’nin, Hz. Peygamber muhabbeti incelenecektir.

3.2.1. Muhabbet ve Hz. Peygamber Muhabbeti

Muhabbet; *hubb* kökünden gelen, kuvvetli bir çekim hali ve doğası gereği Allah ve kul arasında karşılıklı bir sevgi durumudur. (Uludağ 2020: 30/384-386) Buna göre Kur’an’da muhabbet üzerinde önemle durulduğu, muhabbetin de tasavvufta özel bir konuma sahip olduğundan bahisle muhabbetin; avamın muhabbeti, ehl-i hakikatin muhabbeti ve ariflerin muhabbeti olarak üçe ayrılarak incelendiği görülmektedir. (Kutluer 2020: 30/386-388) Anlaşılmaktadır ki muhabbet kul ve Allah arasında gözle görülüp fark edilemeyen yani batını olarak tarif edilebilecek, içten içe hissedilen ve karşılıklı olarak yaşanan bir özel durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle bilinmelidir ki Allah kulunu sevmeden kulun Allah’ı sevmesi mümkün değildir (Kuşeyrî 2023: 405) ve şunu da biliyoruz ki aşk, Allah’ın

sıfatıdır. (Rifâî 2011: 188) Buna göre muhabbet, *Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler.* (Altuntaş vd. 2011: 127) (Maide 5/54) ayet-i kerimesinin bu bölümü ile ifade edilmektedir. Kur'an'da da belirtildiği üzere: *De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.* (Altuntaş vd. 2011: 63) (Âl-i İmrân 3/31) Bu demektir ki muhabbetin açığa çıkması için önce kulun muhabbete (Allah'ın ayrıcalıklı nimetlerine nail olmak) (Kuşeyrî 2023: 405) ihtiyaç duyması daha açık bir ifadeyle muhabbetin yoksunluğunun şuurunda olması, kendinden yüce bir güç olan Allah'ın, rahmetiyle her şeyi kuşattığının farkına vararak yönelmesi ile O'nun muhabbetine talip olması ve bunu yürekten istemesi gerekmektedir. Tasavvufun en özel durumların biri olan muhabbet, aslında insanoğlunun varlık alemi macerasının başlangıç noktasına da işaret etmektedir. Tasavvufta "Kenz-i Mahfî" olarak ifade edilen yani *Ben gizli bir hazine idim; bilinmemi sevdim* (Mevlânâ 2001: 160) olarak bilinen, kudsi hadis ile anlatılmak istenen temel hususun tam olarak muhabbet olduğu anlaşılmaktadır. Varlık alemine gelmeden önce insana, "*Bilinmemi sevdim*" aksiyonu ile muhabbet üzerinden iradesini gösteren Allah, kesret aleminin kapılarını açmış ve Elest Meclisi'nde verdiği ahdi tutabilen insana, Muhabbetullah üzerinden kendini bilebilme şansını tanımıştır. Aşktan neşet eden, muhabbet Peygamberi olarak da nitelenen ve "Habibullah" olan Allah'ın sevgilisi Hz. Peygamberimizin muhabbet ile nasıl bir ilişkisi olduğunu anlatan diğer bir kaynak, şu bilgileri vermektedir: "Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl, Muhammedsiz muhabbetten ne hâsıl". (Sargut 2012: 62) Fahr-i Kâinat Efendimiz'i Allah muhabbetten meydana getirdi ise ve o zaman yapılacak muhabbet de Efendimiz olmadan bir anlam ifade etmediği gibi aslında muhabbet bile olmamaktadır. *De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.* (Altuntaş vd. 2011: 63) (Âl-i İmrân 3/31) Bu ayet ile de görülmektedir ki eğer kul, Allah'ı sevme iddiasında bulunuyor ise öncelikle Hz. Peygamber'e uymalı ve mümkün olabileceği en iyi şekilde Hz. Peygamber'e uyanların arasına karışabilmelidir. Eğer bu şartlar layıgınca gerçekleşebilirse o zaman Allah da kulunu bu nisbette sevecek ve kulun günahları bağışlanabilecektir.

Bu uyulması kolay ve basit bir kural olarak kabul edilebilir görünmekle birlikte günlük yaşam pratiği de işin içine girdiğinde uygulama ile ilgili zorluklar artmakta ve bazen de iyice karmaşık bir hale gelebilmektedir. Günlük yaşamın karmaşasıyla dağılan modern insan, yaşam içinde türlü zorluk ve kafa karıştırıcı tesirlere maruz kalmaktadır, tabiatıyla yaşanan iniş çıkışlar insanlarda yıpranmalara yol açacak, bazı uyumsuzluklar da yaşanabilecektir. Bu durumda yapılması gereken ilk olarak Hz. Peygamber ile muhabbetin ne durumda olduğuna bakılmasıdır. Bunu yine günlük yaşamdan örnek vererek anlaşılır duruma getirmek istersek; bilgisayarlarımızın çalışması için yapısal ve yazılımsal olarak tanımlanabilecek iki tür donanımın olduğunu görmekteyiz. Bilgisayarın yapısal donanımı onun fiziksel yapısına karşılık gelirken yazılımsal donanımını da sanal ya da insana benzetecek olursak düşünsel yapısına karşılık geldiğini söyleyebiliriz. Bilgisayarın yapısal donanımında yaşanacak arızalar, nasıl ki parça değişimi veya arızalı parçanın onarımı ile halledilebiliyorsa yazılım konusunda yaşanacak sorunlarda güncellemelerle çözülebilmekte hatta arıza olmasa dahi sık sık otomatik güncellemelerin zorunlu olarak devreye girmekte olduğu görülmektedir. Hal böyle olunca günlük yaşamın içinde sürekli sorun yumaklarını çözmeye gayret eden, tabiatla bağları kopmuş, kentlerde hayatlarını sürdürmeye çalışan modern insanın bu anlamda zihni sıkıntılar yaşaması da son derece olağan görünmektedir. Hattizatında dönemin insanının Yaratıcı ile bağını koparmaya çalışan ve kendisinin yaratılan olduğunu unutturan çok fazla girdi bulunmaktadır. Modern insanın düşünsel dünyasına yapılan bilinçli/bilinçsiz saldırılarda insanın manevi dünyası beslenemediği için kuraklaşmakta ve bu da onu bir çeşit döngüye sokarak maddi dünyanın kalıcı kölesi haline getirmektedir. Problem karmaşık olunca çözüm de tabiatıyla Kur'an'da anlatıldığı üzere kulların Hz. Peygamber'e yönelmek suretiyle gönüllerde muhabbet-i Resulullah'ı tesis etmeleri olacak ve böylece kulun manevi dünyası zenginleşmeye başlayacaktır.

Hz. Peygamber'imizin mübarek isimleri geçtiğinde ya da bağlılık göstermek amacıyla salâvat yani salâtüselâm (Mertoğlu 2009: 23-24) getirilmesi suretiyle Hz. Peygamber'in manevi şahsiyetinin selamlanması hem her Müslüman için yapılması gereken bir zorunluluk (Ahzâb 33/56) hem de kültürümüze yer bulmuş, çok güzel

bir geleneğimizdir. Fahr-i Kâinat Efendimiz'in bu suretle yüceltilmesinin karşılıklı olduğunu ve salavat çeken kimseye de faydasının olduğu neredeyse bilinmemektedir. Hz. Peygamber'imiz, ilahî mesajın nurunu taşıdığından salâtüselâm getirildiğinde O'nun temiz nurunu öven melekler bu sevgi ve övgülere katılır, böylece hep birlikte muhabbet bağı kurarak O'nun nur ummanına dalar ve ekmel varlığı sayesinde kusur ve manevi kirlerimizden arınabiliriz. "İlahi Aşkın Sırları, İslâm'ı Yaşama Kılavuzu" adlı eserde belirtildiği üzere, Hz. Peygamber'in mübarek nurları yani nur-ı Muhammedî'nin üzerimize yansıyan etkisinin tecrübe edilebileceği ve bunun bir pratiğinin olabileceği konu edilmektedir: (Helwa 2021: 202-203)

"Ayaklarınız yere basacak şekilde oturabileceğiniz rahat bir yer bulun. Nefesinize odaklanıp onun doğal akışını duyumsayın. Yeterince odaklandığınızı hissettiğinizde Allah'a, "Ey Allah'ım, kalbimi açmama yardım et ve ruhumun, Peygamber'inin (s.a.s) mübârek nuruyla aydınlanmasını ihsan eyle" niyaz edin. Birkaç nefes daha alarak kendinizin, Peygamberî Nur'a daha açık hâle gelmesine izin. Hazır hissettiğinizde şu salavatı tekrar edin: 'Allahümme salli alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ve sellim-Ey Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e, ailesine ve ashâbına salât ü selâm eyle.' Bu salavatı hem sessiz hem de sesli olarak tekrar edin. İkisi arasındaki farka odaklanın. Cilalı bir ayna gibi sizde olanı size olduğu gibi yansıtan Peygamber'e (s.a.s) salât getirirken, aynı zamanda kendiniz için de selâmet dilediğinizin farkına varın. Bir elinizi göğsünüze koyarak kalbinize odaklanın ve en az 33 kere 'Allahümme salli alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihî ve sellim' salavatını tekrar edin. 2-3 dakikanızı ayırarak bu tekrarın ardından kalbinize doğan hisleri not etmeye çalışın. Hakîkatinizden uzaklaştığınızı hissettiğiniz zamanlarda bu uygulamayı tekrar edin." (Helwa 2021: 203)

İbrahim Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyân adlı tefsirinin "Kalpler Ancak Allah'ı Anmakla Huzur Bulur" bölümünde muhabbet üzerine verilen sözün önemine değinerek bu andın asla bozulmamasına yani verilen ahdin yerine getirilmesi ile ilişkilendirip buradan da konuyu Elest Meclisi'nde verilen ilahi sözleşme üzerinden şöyle anlatmaktadır:

“Muhabbet üzere söz verenler, sözlerini ebediyyen bozmazlar. Kulluk üzere söz verenlerden sözlerini muhabbetle pekiştirenler de sözlerini bozmadılar. Ama sözleri muhabbetle pekiştirilmiş olmayanlar hevâ ve heveslerine uyarak Allah’dan başkasına kulluk ettiler ve birçok şeyi O’na ortak koşup onları sevdiler. Bilesin ki, bu sözü ancak kâmil mânâda bir uyanıklığa sahip olup her türlü örtü ve perdeden sıyrılanlar hatırlayabilir. Nitekim Zünnûn Mısri’ye: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” (el-A’râf, 7/172) şeklindeki mîsâkın sırrı sorularak, ‘Bu mîsâkı hatırlıyor musun?’ denildi. O da şöyle cevap verdi: “Evet, sanki şimdi kulaklarımdaymış gibi hatırlıyorum.” Yine sâlihlerden birisi yakın görerek, yani elest mîsâkını yakında olmuş sayarak: “Mîsâk, sanki dün olmuş gibi” demiştir. Bu sebeple onlar bu mîsâkı unutmadılar. Başkaları ise onu uzak gördüler ve onunla ilgili hiçbir şey hatırlamadılar.” (Bursevi, *Muhabbet ve Elest*, s. 3888, <https://archive.org/details/ruhul-beyan-kuran-meali-ve-tefsiri-1-23-ismail-hakki-bursevi> et. 15.05.2024)

Chittick, muhabbetin neden Hz. Peygamber’den istenmesi gerektiğini hullet ve muhabbet ilişkisi ve peygamberlerin üzerinden ayrıntılı olarak şöyle açıklamaktadır:

“Aşk doğrudan Hâlık’a izâfe etmek münasip değildir, Rabbin sevgisine aşk demek lâayık değildir. Bunun sebebi Kur’an ve hadiste muhabbet ve hulletten bahsedilmesidir. Muhabbet, hulletin nihayetidir ve hulletten daha üstündür. Çünkü Allah hulleti İbrahim’i (a.s) kendine halil edinerek, muhabbeti ise Muhammed’i (s.a.v) kendine habib seçerek gösterdi. Nitekim Muhammed (s.a.v) bütün peygamberlerden her anlamda daha üstündür. İlâhî huzurdan vahiyle gelen önceki haberlerde şöyle nakledilmiştir: İbrahim halîlim, Mûsa safiyyim, Muhammed ise habibimdir. İzzet ve celâlim hakkı için habibimi halîlden de safiyyden de üstün kıldım.” (Chittick 2018: 387)

Tabiidir ki muhabbetin en özeli ve en önemlisi Hz. Peygamber’in ümmetine olan muhabbetidir. Dr. Halûk Nurbâki, “Peygamber Çizgisinde Yaşamak” isimli kitabında Hz. Peygamber’in sınırsız insan sevgisini yani muhabbet anlayışını şöyle açıklamaktadır: “Tam da bu yüzden kalb-i Muhammedî bütün beşeriyeti kurtarabilme azmiyle hiç şüphesizdir ki insanlar başta olmak üzere Allah’a muhatap kılabilme zevkiyle çarpılmaktadır. Bu nedenledir ki Peygamber Efendimiz’in insanlığa olan sevgisini kavrayabilmek imkansızdır.” (Nurbaki 1999: 144)

3.2.2. Dr. Halûk Nurbâki’nin Hz. Peygamber Muhabbeti

Dr. Halûk Nurbâki'nin, çocukluktan gençliğe gönlünde var olan Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt muhabbeti, tıbbiye eğitimi için gittiği İstanbul'da daha da alevlenmiştir. Bu konuda en büyük desteği ateşli vaazlarını hiç kaçırmadan dinlediği Şemsettin Yeşil'den gördüğü değerlendirilmektedir. Şemsettin Yeşil, Abdülkadir Geylani soyundan gelen tanınmış ve atalarında mutasavvıf bulunan bir aileye mensuptur. Yıllarca vaizlik yapan Şemsettin Yeşil, Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'ine muhabbeti ile tanınan dönemin önemli şahsiyetlerindendir. Kırktan fazla eseri bulunan Şemsettin Yeşil dinî konuları tasavvufi bakışla inceler ve eserlerinde İbn Arabi, İsmail Hakkı Bursevi, Elmalılı Hamdi Yazır gibi önemli tasavvuf ehlinde yararlanarak hazırlar ve konusu geçtikçe vaazlarında da açıklamalarını yapardı. Tasavvufa yabancı çevrelerce vermiş olduğu vaazlarda dile getirdiği Ehl-i Beyt sevgisi, Şiilik ve Batınlık iddialarına alet edilerek sık sık şikayet edilirdi. (Ceyhan 2013: 491-492) Şemsettin Yeşil bütün bu olumsuzluklara rağmen doğruları konuşmaktan asla taviz vermeyen korkusuz bir sufiydi. Ankara'ya gidene kadar hocasından aldığı eğitimi aksatmayan Dr. Halûk Nurbâki'de Şemsettin Yeşil'in Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt muhabbeti, korkusuzluğu, meselelere sufiyane bakışının üzerine sinmiş olduğu görülmektedir.

Dr. Halûk Nurbâki, almış olduğu manevi eğitimiyle herkesi aydınlatmaya, herkese ulaşmaya çalışmıştır. Bu amaçla kiminle tanıştı ise tanıştığı her kim olur ise fark etmeksizin davet edildiği her ortamda konuyu bir şekilde aşığı olduğu Fahr-i Kâinat Efendisi ile onun Ehl-i Beyt'ine getirir, onların sevgisini, o anı yaşıyormuşçasına anlatır ve Hz. Peygamber ahlâkını gönüllere ince ince nakşetmeye çalışırdı. (Canbolat 1998) Kendisine hocam diyerek hitap eden ve hayatının en önemli anlarını Dr. Halûk Nurbâki ile yaşadığından bahseden Uğur Canbolat, Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbetine ilişkin şu detayları vermektedir:

“Fahr-i Kâinat Efendimiz'e tutukluydu Halûk Nurbâki! Yürüyüşünün esası buna dayalıydı. En çok O'na tutkuluydu. Hasreti büyüktü. Halûk Nurbâki'nin kutlu yolculuğunda Hânedân-ı Ehl-i Beyt önemli bir yere sahipti. Halûk Nurbâki yolculuğundan gönüllere safa Muhammed Mustafa ile sunulurdu. Saflaşmanın, billurlaşmanın, mânâ kristali olmanın başka yolu yoktu. Halûk Nurbâki Hoca ilmin, infakın, namazın, cesaretin, Allah güzelliğini onaylayanın yollarını araladı, açtığı bu kapıdan bir nesli iman

tuzaklarından kurtararak geçirdi. Rûhaniyetine selam olsun! “(Canbolat 2016: 16)

Uğur Canbolat’ın Dr. Halûk Nurbâki’yi anlatan “Gerçek Âlim, Gerçek Âşık Halûk Nurbâki” adlı kitapta Dr. Halûk Nurbâki, muhabbetin kaynağı ve muhabbete dair tespitlerini şöyle dile getirmektedir: Muhabbet, Allah’ın kendi hüsnüne olan aşkından aksediştir. Bu aksediş, Hz. Peygamber’imizin gönlünden akarak alemlere sirayet etmiştir. (...) Muhabbetin kaynağı Fahr-i Kâinat Efendimiz, (s.a.v) muhabbetin mucidi de Hz. Peygamber’imizdir. (Canbolat 1998: 289) Dr. Halûk Nurbâki’nin mürşidim dediği ve 45 sene dost olduğu Faik Saraç ile karşılaşma anı da gerçekten çok ilgi çekicidir ve adeta Şems ile Mevlânâ’nın karşılaşmasını andırmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki’nin tüm Türkiye çapında tanınmasını sağlayan “İnsan kalbinin üzerindeki Allah yazısı” adlı makaleyi okuyan Faik Saraç, bu genç doktoru merak ederek görüşmek ister. Bunun üzerine Dr. Halûk Nurbâki, Faik Saraç’ı ziyarete gider ve hemen aralarında bir muhabbet oluşarak konuşmaya başlarlar. Faik Saraç “Demek kalbin üstündeki Allah yazısını okuyan sensin. Maddi kalbin üzerindeki yazıyı okumuşsun, peki mânevî kalbin üzerinde ne yazıyor biliyor musun?” diye sorunca Dr. Halûk Nurbâki, hemen cevap verir” Muhammed yazar efendim” bu cevap karşısında Faik Saraç’ın gözleri yaşla dolar ve “Yıllardır bu cevabı bekliyordum, demek ki sabırla beklediğim talebem senmişsin” der. (Canbolat 1998: 60-61) Dr. Halûk Nurbâki, aldığı bir davet üzerine 1998 yılında “Önderimiz Efendimiz” başlığı altında Hz. Peygamber’i konulu sohbetler organizasyonuna katılır ve iki haftalık bir program süresinde Almanya’nın çeşitli şehirlerinde konuşmalar, sohbetler yapar. Bu süre boyunca yorulmasına rağmen programını sürdürür. Onu izleyenler Dr. Halûk Nurbâki’nin konu Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt’e geldiğinde gözlerinin dolduğunu görürler, sanki o anı yaşıyormuşçasına aşkla yaptığı konuşma ve sohbetlerinde gösterdiği hürmete de hayran kalırlar hatta Dr. Halûk Nurbâki’nin coşkusu izleyenlere de geçmiştir. Her Müslümanda olması gereken Ehl-i Beyt sevgisini coşkunluk halinde Dr. Halûk Nurbâki’de gören Alevi vatandaşlarımız da ayrıca bu muhabbetten çok hoşnut olurlar. Dr. Halûk Nurbâki’nin Almanya programına gurbetçi vatandaşlarımızın yoğun katılımı ile sonuçta onların arasında da muhabbetin hasıl olması o dönemde her zaman bir araya gelemeyen yurtdışında yaşayan kardeşlerimizin arasında birlik

ruhunun tesisinde önemli bir rol oynadığı görülmüştür. (Canbolat 1998: 111-113)
Yine aynı kitapta bir başka seveni onun muhabbetini şöyle dile getirmektedir:

“Peygamber Efendimiz ve ashabını anlatırken o anı yaşıyormuşçasına heyecanlanması ve olayları en ince detaylarına kadar bilmesi beni hem çok şaşırtır hem de çok etkilerdi(...)Bilhassa Hz. Muhammed (SAV) Efendimizden bahis açıldığı zaman gözyaşlarını tutamaz ve sohbet ettiği topluluğa da o duygu atmosferini yansıtır.” (Canbolat 1998: 150)

Dr. Halûk Nurbâki’nin oğlu Ahmet Veysi Nurbâki ile yapılan röportajda; babasının Hz. Peygamberi ve Hz. Peygamber muhabbetini ve buna dair olayları, eserlerinde sanki görüyormuşçasına anlatabildiği görülmektedir. Peki bu nasıl mümkün olabiliyor diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

"İlmin bir ilim yönü vardır, çalışırsın uzun uzun çabalarsın ve öğrenirsin vs. ama İslâmi ilimlerde ise işin manevi boyutu ortaya çıkıyor. Nurbâki’nin Fahr-i Kâinat aşkı ezele dayanıyor. Elest Meclisi kurulduğunda Allah’ın “Ben sizin Rabbiniz değil miyim” dediği zaman hiç kimseden ses çıkmamıştır. Kimseden ses çıkmamasının sebebi ‘Tamam, sen bizim Rabbimizsin ama biz kimiz’ tereddütü olmasıydı. Allah bu durumda yarattıklarını geri alacaktı ve geriye saracaktı. İşte bu noktada Fahr-i Kâinat Efendimiz devreye girdi. ‘Beli’ yani evet dedi, neden böyle dedi, çünkü ‘Senden başka bir şey yok’ dedi. ‘Bir tek sen varsın, senden başka bir şey yok’ dedi. İşte bu ‘Muhammed sırrı’, başka sırlar da var ‘Mustafa sırrı’ da var yani arınmışlık sırrı var. İşte bunun üzerine Allah da hadis-i kutsi’de geçtiği gibi *Sen olmasaydın, Âlemleri yaratmazdım* diyor. Bazı ilahiyatçılar bu hadis-i kutsiyi reddederler, görmek istemezler. İşte bunun üzerine Fahr-i Kâinat Efendimiz’in yakınlarındakiler, o çemberin etrafında olanlar ‘Beli’ dediler ve herkes kendi kabiliyeti oranında ‘Beli’ dedi. Bundan sonra dünyaya ışılandılar, dünyaya ışılandılar ama ışılandıktan sonra Efendimiz Elest’i unutmadı. Bizlerin hafızası silindi ama Efendimiz’in öyle bir durumu yoktu. Ruhlar aleminden buraya gelirken yani dünya alemine geçerken insanların hafızaları silinir, anne rahminde iken olur bu. Doğduklarında ise hiçbir şey hatırlamazlar, bu Elest bezmi ile ilgili fakat Efendimiz o aşkını dünyada da gösterdi yani dünyada da ‘Beli’ diyebildi. Allah’ın görmek istediği aslında orada verilen sözün ‘Beli, sen bizim Rabbimizsin’

demesinin dünyada da söylenerek hatırlanmasıydı. Efendimiz de peygamberlik gelene kadar olan süre kırk yıl artı yirmi üç yıl boyunca tam bir Muhammed Mustafa (s.a.s) idi. En iyi, en temiz anneden, en temiz babadan geliyor. Tabiidir ki en çok arınmış insan O. Bunları bildikten sonra Nurbâki, Asr-ı Saadet üzerine araştırmalar yaptı, Ashab-ı Güzin üzerine çok araştırmalar yaptıkça da bayıldı, yaptıkça da bayıldı sonra bunu bildiği, gördüğü ve duyduğu gibi nakletti eserlerine. Onun Fahr-i Kâinat aşkı taaa Elest'te bağlanıyor, dünya düzleminde de devam ediyor, temel nokta budur.”

Dr. Halûk Nurbâki, Fahr-i Kâinat Efendimiz ile muhabbet kurmayı talep etmiş ve tespit edilen örneklerden görüldüğü üzere bu muhabbete nail olma şerefine de erişmiştir. Bu muhabbet kendine ve onu izleyen ve sevenlerine de yansıtmış, sayısız insan buna şahit olmuştur. Fahr-i Kâinat'ın muhabbeti herkesin sahip olabileceği sıradan bir durum değildir. Hz. Peygamber muhabbetine nail olabilmek için bu şerefi ve temsil hüviyetini taşıyabilecek liyakate de sahip olmak gerekir. Dr. Halûk Nurbâki'nin tam da bu özellikleri karşılayan arif bir gönül eri olduğu ve gönlündeki Hz. Peygamber muhabbetini sayısı belirsiz kalplere kolayca aktarıp nakşediyor, oluşundan da anlaşılmaktadır.

4. RESÛLULLAH’I NASIL BİLİRSİN VE FAHR-İ KÂİNAT EFENDİMİZ ESERLERİNDE HZ. PEYGAMBER MUHABBETİ

4.1. Seçilen Kitaplar

Bu çalışmanın hedefi Hz. Peygamber muhabbetini incelemektir. Dr. Halûk Nurbâki’ye ait incelenen kitaplar ek’te belirtilmiştir. Bu amaçla tez için incelemeye esas olmak üzere Hz. Peygamber muhabbetini yoğunlukla ihtiva ettiği anlaşılan iki kitap tespit edilmiş bulunmaktadır. Birinci kitap *Resûlullah’ı Nasıl Bilirsin*, ikinci kitap ise *Fahr-i Kâinat Efendimiz* isimli kitaplardır.

4.1.1. Resûlullah’ı Nasıl Bilirsin Konulu Eser

Bahse konu kitap, ilk olarak incelenecek eserdir.

4.1.1.1. Eserin Genel Tanıtımı

‘Resûlullah’ı Nasıl Bilirsin’ adlı kitap ile Dr. Halûk Nurbâki’nin daha önce yayımlanmış olduğu sure yorumları kapsamında değerlendirilebilecek kitaplarında ele alınan konular itibariyle benzerlikler olduğu görülmektedir. Toplamda 414 sayfa olan söz konusu kitap; Dr. Halûk Nurbâki’nin tanıtıldığı bir bölüm, önsöz, Sure-i Kevser’in yorumu, Yâsin-i Şerif’in yorumu, kaynakça ve genel dizin olarak altı bölümden meydana gelmektedir.

Kitapta ‘Halûk Nurbâki Kimdir’ birinci bölüm olarak belirlenmiştir ve bu bölümde kısaca Dr. Halûk Nurbâki’nin anne-babası, aldığı eğitimler, iş yaşamı, etkilendiği manevi şahsiyetler, vaazları, 1992 İstanbul dönemi konulu pasajlar bulunmaktadır. Önsöz bölümünde kısaca bu eserin sure yorumlarının açıklanması kapsamında Dr. Halûk Nurbâki tarafından verilen cami vaazlarının deşifre edilmesi sonrası kitap haline getirildiği belirtilmektedir. Dr. Halûk Nurbâki’nin önemle üzerinde durduğu

bir başka konu da Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılabilmesinin ancak Hz. Peygamber'in doğru anlaşılabilmesine bağlı olduğu gerçeğidir. Dr. Halûk Nurbâki, bu gerçeği “Şüphesiz ki Fahr-i Kâinat Efendimiz'i anlamak için tek kaynak yüce kitabımız Kur'an'dır” olarak ifade etmektedir. (Nurbâki 2023: 15) Önsöz bölümünde ise kitabın kurgusal yapısının temeline değinildiği görülmektedir. Önsözde kısaca Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'i anlatan en kısa ve en uzun sure olan Kevser ve Yâsin Suresi'nin yorumlandığı, Peygamber Efendimiz'i anlamayı kolaylaştıran ayetler (Ahzab Suresi 56. Ayet, Kalem Suresi 4. Ayet, Enbiya Suresi 107. Ayet) gibi mühim hususlara ilişkin bilgiler verilmektedir. (Nurbâki 2023: 15)

Dr. Halûk Nurbâki'nin, Efendimiz'in adının geçtiği yerde Hz. Peygamber'in yüceliğini belirtmek maksadıyla için sıklıkla kullandığı “Fahr-i Kâinat Efendimiz” olarak belirtilen yüceltme ifadesinin bu bölümde de kullandığı görülmektedir. Hz. Peygamber'in bu şekilde tazimi, çalışmamıza da konu olan ‘Hz. Peygamber Muhabbeti’ne güzel bir ilk örnek ve tevacuk karşımıza çıkmaktadır. (Nurbâki 2023: 15)

4.1.1.2. Sure-i Kevser'in Enfüsi Yorumu

Dr. Halûk Nurbâki'nin, Kevser Suresi'ni incelerken yapacağı yorumu enfüsi olarak nitelediği görülmektedir. Kevser Suresi için yapılan yorumunun öznesinin Hz. Peygamber olması hasebiyle sure yorumunda izlenen temel karakteristiğin muhabbet olduğu anlaşılmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki bu sure ile ilgili olarak ilaveten önemli bir hususa, Kevser Suresi'nin derunî yani manasına odaklanılarak yorumlanacağına işaret etmektedir. (Nurbâki 2023: 19)

Anılan kitapta Kevser Suresi açıklanırken özellikle kullanılan kelime yorum olsa da yapılan işin sonuçta metodolojik anlamda tefsir olduğu görülmektedir. Bu nedenle Dr. Halûk Nurbâki, yayımlamış olduğu diğer Kur'an yorumlarının yapıldığı kitaplarında da olduğu gibi Kevser Suresi'nin açıklanmasını, tefsir olarak tanımlamak yerine yorumu özellikle tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Tasavvufi tefsirin tanımı incelendiğinde mutasavvıfların tasavvufa dair kavramları esas alarak yapılan tefsire işari tefsir isminin verildiği görülmektedir. (Karagöz 2015: 632) Buna göre mutasavvıfların, ayeti tefsir etmeye başladıklarında önce akıllara gelmeyen ancak daha sonra ayetin işaret ettiği hususların derin tefekkürü sonucu kalplere doğan manası, işari tefsir kapsamına girmektedir. (Karagöz 2015: 632) Mutasavvıfların, ibadet ve ledüni/vehbi ilimlerden gönüllerine doğan manaları uygun şekilde ifade ettikleri bu işari tefsire sufi/tasavvufi tefsir denilmektedir. Sufi tefsir de işâri sufi tefsir (Görünür anlam ile uyuşan ve bu cihetle ortaya çıkan gizli manaları, işaretleri esas alarak yapılan tefsirdir) ve nazari sufi tefsir (Bazı teoriler ve felsefi düşüncelere esas alarak yapılan tefsirdir) olarak ikiye ayrılmaktadır. (Karagöz 2015: 632) Bu teze esas olarak incelenen Dr. Halûk Nurbâki'nin söz konusu eserinin yapılan tanım gereği işari tasavvufi tefsir olarak kabul edilebileceği değerlendirilmektedir.

4.1.1.3. Kevser Suresi'nde Hz. Peygamber Muhabbeti

Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Kur'an'ı Kerim'de Hz. Peygamber'imizi ana konu olarak seçen bir uzun sure ve bir kısa sure bulunmaktadır. Surelerden uzun olanı Yâsin Suresi, kısa olan sure de Kevser Suresi'dir. (Nurbâki 2023: 19) Bu ve izleyen bölümlerde karşılıklılık amacıyla Dr. Halûk Nurbâki'nin ayet meallerinin vermesinin yanı sıra Diyanet İşleri Yayınlarının Kur'an-ı Kerim'in Türkçe mealinden yararlanılmış ve (Altuntaş vd. 2011) parantez içinde belirtilmek suretiyle mevcut konular içinde ilerleme sağlanmıştır.

Dr. Halûk Nurbâki'nin anlatımına göre, Kevser Suresi'nin ilk ayeti, *Biz sana Kevser'i ihsan ettik* ayeti ile başlamakta ikinci ayeti *Namaz kıl ve kurban kes* ve üçüncü ayeti, *Sana şenaati olan ebterdir* olarak sure sona ermektedir. (Nurbaki 2023: 19-20) (*Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik. O hâlde, Rabbin için namaz kıl, kurban kes. Doğrusu sana buğzeden, soyu kesik* (Hz. Peygamberin oğlu vefat edince, müşriklerden Âs b. Vâil Hz. Peygamber hakkında, “Bırakın şu soyu kesik adamı. Ölünce unutulup gidecek” demişti. Bunun üzerine bu sure inmiştir) *olanın ta kendisidir.*) (Altuntaş vd. 2011: 702) (Kevser 108/1-2-3) Dr. Halûk Nurbâki, ilk

ve son ayetin bizzat Hz. Peygamber'i tanımladığını ve bu ayetler ile Hz. Peygamber Efendimiz'in manasının gönüllerimize aktığından bahseder. İkinci ayetin ise Efendimiz ile Allah arasındaki özel bir alakaya işaret ettiğini anlatır. (Nurbaki 2023: 19) Bu da demektir ki birinci ayet ile Peygamber'imize beslenen muhabbet nispetinde O'na doğru çekilerek feyz alınabilecek ve ilahi şifaya erişmek mümkün olabilecektir. (Nurbaki 2023: 19-20) Buradan alınacak ilahi feyz ile ikinci ayette belirtilen namaz ve kurbanın hakikati görülebilecektir. Sonuncu ayette ise Hz. Peygamber'e kötülük yapan, ünsiyet kurmayan, muhabbet beslemeyenlerse ne ilahi feyz ne de ilahi şifa ile şefaatte nail olamayacak adeta susuzluktan kavrulmuş bir ağaç gibi kuruyacaktır. (Nurbâki 2023: 20)

Kevser Suresi'nin *Biz sana kevseri verdik* ayetinde Kevser'in ne anlama geldiği ile ilgili olarak Dr. Halûk Nurbâki, kendi tespitlerini sıralamaktadır. Kevser'in sayı ile ölçülemeyecek büyüklükte bolluk ve çokluk olduğundan bahisle bunun alışıldık, anlaşılabilir sıradan bir çokluk ile bağdaşamayacağını bunun mutlaka ilahi nimet ve güzellik ihtiva eden sınırsız bir bolluk, müjdeleyecek, mutlu edecek, sevindirecek nimet ve güzellikler içeren çokluk olması gerektiğinden bahseder. Bu nimet çokluğunun ne olduğuna ilişkin de kendi tespitlerini şöyle anlatır. Dr. Halûk Nurbâki, sonsuz nimet çokluğu için Hz. Fatıma'dan nispet eden "Evlâd-ı Resûl" yani "Ehl-i Beyt" olabileceğini ancak tek anlam ile ifade edilemeyecek kadar büyük bir zenginlik olacağı için başka manalar da içerebileceğini konu edip tespit ettiği diğer manalarından da bahseder ve Kevser'in tam karşılığını anlayabilmek için başka bir ayetle açıklanması gerektiğine işaret eder. (Nurbâki 2023: 21)

Biz sana yedi mesânî ve Kur'an-ı Azîm'i verdik. (Nurbaki 2023: 21) (Hicr, 15/87) (*Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur'an'ı verdik.*) (Altuntaş vd. 2011: 285) Dr. Halûk Nurbâki, bu ayette geçen "yedi mesânî" (Yedi tekrarlanan) ile Hz. Peygambere çok önemli bir destek verildiğine işaret ederek bu istikameti Fatiha Suresi'ne yöneltir. Bilindiği üzere Fatiha Suresi, Kur'an-ı Kerim'in özü kabul edildiği ve namaz esnasında her rekatta okunduğu düşünüldüğünde Allah'ın

Kevser'den sonra yedi mesâni ile Hz. Peygamber'e verdiği muazzam desteğe Dr. Halûk Nurbâki özellikle dikkat çekmektedir. (Nurbâki 2023: 21)

Dr. Halûk Nurbâki, Allah'ın dünyada idrâk edilebilmesi için Hz. Peygamber'in isminin anılmasını mecbur kılarak Fahr-i Kâinat Efendimiz'e muhabbet tesis edilmesinin gerekli olduğuna işaret etmektedir. Bunun için iki önemli ipucu veren Dr. Halûk Nurbâki bu hususiyetleri: “Biri lâ ilahe illallah Muhammedun Resûlullah, diğeri de ezan” (Nurbâki 2023: 28) olarak açıklamaktadır. Dr. Halûk Nurbâki, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in kendisi için hiçbir şey yapmadığına, O'nun her yaptığı şeyi Allah istediği için yaptığından ötürü bir bakıma dünya ortamında Allah'ın aynası olduğuna dikkat çekmektedir. Bu düşünceye göre Allah, kendisini Habibinin aynasından seyretmeyi çok sevmektedir dolayısıyla Allah kendi ihtişamını, güzelliğini ve yaptıklarını bu ayna (Hz. Peygamber) vasıtasıyla görmeyi sevmektedir. Dr. Halûk Nurbâki'nin anlatımına göre müminlerin de bu aynaya yönelerek Allah ile bağ kurması gerekmektedir aksi takdirde bu bağın oluşması mümkün görülmemektedir. (Nurbâki 2023: 28)

Dr. Halûk Nurbâki, hayatın pratiği içinde sıklıkla karşılaştığımız, kendimizin yaptığını zannettiğimiz ancak çoğunlukla şeytanın dürtmesiyle yaptığımız yanlışlıklara işaret ederek şeytanın bize yanlış yaptırma, vesvese, kötü ve Allah tarafından yasaklanan işleri yaptırma konusunda belirgin bir gayreti olduğundan bahseder. Şeytanın bu kötü işleri yaptırmasının yani bize yaklaşılabilesinin, imanımızda gedik açarak yapabilesinin bunun temel nedeninin de bilerek veya bilmeyerek Fahr-i Kâinat Efendimiz'den uzaklaşmak olduğunu anlatmaktadır. Bu anlayışa göre doğaldır ki şeytanın oyunları ve tuzakları bitmeyecek, her an mümin ve Müslümanlarla uğraşarak zamanını geçirecektir. Hal böyleyken Fahr-i Kâinat Efendimiz'e muhabbetten ayrılmamak ve daima bu anlamda kendi kendimizi test etmek gerekmektedir. Bu düşünceyle fırsat bulduğumuz her an Hz. Peygamber ile muhabbetimizin derecesini kontrol etmek gerekmektedir, aksi takdirde şeytanın bize kolaylıkla ulaşarak Allah'ın menettiği işlere bulaştırabileceği unutulmamalıdır. (Nurbâki 2023: 28-30) Dr. Halûk Nurbâki, şeytanın yoldan çıkıp

kâfir olmasının sebeplerini şu şekilde açıklamaktadır: Allah'ın *Adem'e secde edin* (Bakara 2/34) emrini (Nurbâki 2023: 28) şeytanın dinlememesindeki hususiyeti, ayetin devamında geçen Allah'ın “... *O zaten kâfirlerdendi*” olarak belirttiğinden bahsetmektedir. Konunun doğru anlaşılması bakımından ayrıntıya girme ihtiyacı duyan Dr. Halûk Nurbâki; şeytanın kâfir olduğunu Allah'ın önceden bildiğini ve her şeyin zaten O'nun kontrolü altında gerçekleştiğini, şeytanın meleklere ders verirken benlik yaptığını ve kendisini hoca zannettiğini (şeytanın, yapanın ve yaptıranın Allah olduğunu göz ardı ettiğini) aslında Allah'ın bu eğitimi şeytan üzerinden meleklere kendisinin verdiğini açıklamakta, bu anlayışın bilgisayarın ‘ben yaptım’ demesi kadar anlamsız olduğunu vurgulamaktadır. (Nurbâki 2023: 29) Dr. Halûk Nurbâki'ye göre şeytanın yaptığı bu yanlış benlik iddiası müminlere örnek olması maksadıyla özellikle açığa çıkarılmakta ve eleştirilmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, Müslümanların benlik ısrarı ile şeytanın düştüğü yanlışta olduğu gibi büyük sorunlarla karşı karşıya kalabileceğine ve bu meselenin hal yoluna girebilmesi için Müslümanlara sunulan reçeteyle bir hikmete işaret etmektedir. O, bu hikmeti “seb-i mesâni” üzerinden Fatiha ile birleştirerek Hz. Peygamber'in Müslümanlara kefil oluşunu muazzam bir tespitle şöyle anlatmaktadır:

“Onun için “benlik” dediğimiz nesne bizim kendi iç dünyamızda; *‘iyyâke na'büdü ve-iyyâke nesta'in'* imizi kör eder, haindir. Bu ihanetten kurtulursak *‘iyyâke na'büdü ve-iyyâke nesta'in'*i belasız, garazsız yaparsak ‘Aman ya Rabbi! Ben kulum, yalnız sana kulluk yaparım! Biliyormuşsun, sen kerem buyurmuşsun, olmuş. Ben kimim!’ dediğin zaman ne oluyor? Sırr-ı Muhammedî'ye, Fatiha'nın dördüncü ayetinden mesâni sırrına yaklaşmış oluyor. Yaklaştığı zaman da Cenâb-ı Hakk düğmeye basıyor. Sırât-ı müstâkime hidayet ediyor. Çünkü Fâtiha'nın beşinci ayetinde ne diyor. (Biz diyoruz güya) Efendimiz söylüyor! Fâtiha, Efendimiz tarafından okunur! Biz cemaat ile kılarken de kendi başımıza kılarken de Efendimiz adına tekrar ederiz! Fâtiha, Efendimiz'e has bir sırdır! Allah'a şimdi biz *‘iyyâke na'büdü ve-iyyâke nesta'in'*, yani ‘Yalnız sana kulluk eder, yalnız senden ister, senden yardım dileriz.’ dedik. “Peki tamam, kabul ettim. Saf bir kulmuşsun! Kabul ettim, öyleyse ne istiyorsun? Derse ne deriz biz kim bilir...(Sırat-ı müstâkimin ne olduğunu bilmiyor, sırat-ı müstâkim istiyoruz.) Biz Fâtiha'da *‘Bizi sırat-ı müstâkime hidayet eyle.’* diyoruz. Kim bilir, sırât-ı müstâkimi kim gördü? Nasıl gidilir? Biliyor muyuz? Efendimiz istiyor bizim adımıza! ‘Bu kul bizdendir ya Rabbi! Bunu sırât-ı müstâkime hidayet eyle’ diyor.

‘ihdinâ’s-sırâta’l-müstâkim’ demek, o demek. **Sure-i Kevser’i öğrenen Müslüman olur.**” (Nurbaki 2023: 30-31)

Kevser Suresi’nin hikmetini anlayamayan milletlerin üzücü durumlara düştüğüne işaret eden Dr. Halûk Nurbâki, Kevser Suresi’nin birinci ve son ayetlerinin etkisiyle gerek kişinin şahsi durumu gerekse dünyanın seyriyle alakalı olarak şahsi ve dünyevi boyutta büyük esrarları açabilen kudretli bir kapı olduğundan bahsetmektedir. (Nurbaki 2023: 31)

Dr. Halûk Nurbâki, namazda okunan Ettehiyyatü duasının çok özel bir kutsi hadis olduğundan bahseder. Hz. Peygamber Miraçta iken gördüğü bütün güzel ve temiz şeylerin sema ve arzın Allah’ın emrinde olduğunu söylediğinde Allah’ın da buna çok memnun olarak Ettehiyyatü’nün dördüncü cümlesiyle *Bütün bu güzellikler sana da olsun. Üstelik bereketim de sana olsun*, (Nurbaki 2023: 31-33) (*Bütün tâzimler, övgüler, mülkler, kavli, bedenî ve malî ibadetler Allah’a mahsustur. Ey Peygamber! Sana selâm olsun, Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selâm bize ve Allah’ın sâlih kullarına olsun. Kesin olarak bilir ve beyan ederim ki Allah’tan başka tanrı yoktur ve şehâdet ederim ki Hz. Muhammed Allah’ın kulu ve elçisidir.*) (Atar 2011: 40/563-564) diyerek Fahr-i Kâinat Efendimiz’e muhabbetini gösterdiğini ifade etmektedir. Dr. Halûk Nurbâki’ye göre burada geçen ifadeyle Hz. Peygamber’e verilen önemli özelliklerden birinin bereket olduğunu belirtilmekte, bunun Kevser ile alakalı olduğuna değinerek mesânî ve berekâtı, Kevser sırrı ile birleştirdiği görülmektedir. (Nurbaki 2023: 34-35) Dr. Halûk Nurbâki kutsi hadislerin (Yılmaz 2002: 26/318-320) önemine işaret ederek örnekler verir. Önemli bir diğer kutsi hadisin de “Levlâk” sırrı ile ifade edildiğinden bahseder. Bu kutsi hadis, Fahr-i Kâinat Efendimiz’e Allah’ın *Levlâke levlâk, lema halaktü’l eflâk /Ey Sevgili Habibim! Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım* hitabı (Kubbealtı Lugati) olarak bilinmektedir.

Dr. Halûk Nurbâki’ye göre Allah, Rahman Suresi’nde belirttiği üzere ilk yaratılan sıfatın Rahman olduğunu bildirmektedir, Allah kendi bilinmezliği içinde kendi

kendine tecelli etmiş, bu sır ile Rahman sıfatı ortaya çıkmıştır. (Nurbâki 2023: 36) Dr. Halûk Nurbâki'nin anlatımına göre Rahman sıfatı üç şeyden meydana gelmiştir: muhabbet, merhamet ve kudret. Bu anlayışa göre bahse konu üç şey bir aradaysa ona Rahman denmektedir. (Nurbaki 2023: 36) Allah kudretlidir çünkü kendi kendine tecelli edebilmektedir. Allah muhabbettir, çünkü kendine hasret kalmıştır, kendi güzellik ve bilinebilirliğini görmek istemiş ve kendinden kendine tecelli edebildiği için Rahman sıfatı ortaya çıkmıştır. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Rahman sıfatını bizim aklımızın almayacağı güç ve yoğunlukta sevgi ya da muhabbet olarak tanımlayabilmek mümkün gözükmemektedir. (Nurbaki 2023: 36) Dr. Halûk Nurbâki Allah'ın öncelikle muhabbeti yaratması nedeniyle kâinatın hamurun da bu muhabbet olduğunu konu etmekte ve bu hususu fizik kullanarak açıklamaktadır. Bu yüzden atomun çekirdeğindeki protonlar büyük bir muhabbetle çekirdek çevresinde dolandığından bahseder. Gezegenler, güneşlerinin etrafında muhabbetle dönerler eğer muhabbetlerini kaybederlerse bir şekilde yok olurlar. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre, Allah her yarattığı mahluka onları bir arada tutmak amacıyla sevgi eklemiştir. Bu anlayış gereğince müminler birbirlerini kardeş gibi sevmezlerse imanlarında ilerleme olmaz dolayısıyla muhabbet vazgeçilmezdir ve her daim de olması lazımdır. Dr. Halûk Nurbâki bu anlamda herkesin ve her şeyin sevilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu anlayışa göre Allah dünyayı ve alemleri Rahman sıfatıyla yarattığını buyurmakta bu nedenle insanların da daima sevgi durumunda olmalarını arzu etmektedir. (Nurbaki 2023: 36-37)

Fahr-i Kâinat Efendimiz Veda Hutbesinde şeytanın hilelerinden bahsederken müminlere de bir müjde vermektedir. Efendimiz şeytanın müminleri saptırabilme gücünü engellediğini, basit durumlar için şeytanın bir ihtimal başarılı olabileceğini ancak imanlarına asla dokunamayacağını söylemektedir. Bu nedenle Dr. Halûk Nurbâki, Hz. Peygamber ile irtibatın asla kesilmemesi gerektiğini, hepimize Hz. Peygamber'in şefaatine nail olmayı, gönlümüzde muhabbet-i Resûlullah'ın yeşermesini ve kalıcı olmasını temenni etmektedir. (Nurbâki 2023: 43)

Dr. Halûk Nurbâki hac konusunda Kevser Suresi'nin ikinci ayeti ile bağlantı kurmakta ve haccın önemli özelliklerinden birinin de kurban olduğundan bahsetmektedir. Buna göre Kevser Suresi'nde Hz. Peygamber'e farz olan kurban, Müslümanlara da vacip bir ibadet olarak karşımıza çıkmaktadır. (Nurbâki 2023: 43)

Dr. Halûk Nurbâki'ye göre kurban için seçilip kurban edilen koyunların cennete varacağını belirterek cennetten tasvirleri aktarmaktadır. Allah'ın Hz. Peygamber'e verdiği *Namaz kıl ve kurban kes* (Kevser 108/2) emri ile kurban edilen her koyunun cennete gideceğinden bahsetmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, önceki ayette hatırlanacağı üzere, *Biz sana Kevser'i verdik; bütün kâinatın âlemlerin hikmetlerini, o hikmet içerisinde namütenahi nimetleri verdik* (Kevser 108/1) emri ile Allah'ın, Fahr-i Kâinat Efendimiz'e, "Sana verdiğimiz bütün bu güç ile cennete gidecek varlıkları ancak sen tayin edebilirsin" yetkisini de verdiği belirtmektedir. Allah'ın verdiği bu yetkiden ötürü cennete gitmek isteyenlerin pasaportunda Fahr-i Kâinat Efendimiz'in mührü olmaksızın hiç kimsenin cennete giremeyeceğinden ayrıntılara girerek bahseder, Dr. Halûk Nurbâki. (Nurbâki 2023: 43-49-50)

Önemli olduğu kadar çok da bilinmeyen diğer bir konu da Dr. Halûk Nurbâki tarafından dile getirilen İslâmiyet sonrası yaşamış ve yaşayan Hristiyanların cennete gitme ve iman durumları ile ilgilidir. Dr. Halûk Nurbâki, Kur'an-ı Kerim'de ehl-i kitap olarak belirtilen Hristiyanların son anları da dahil olmak üzere ömürleri boyunca İslâm'a ve Hz. Peygamber'e tâbi olmaları kaydıyla imanlı olarak ruhlarını teslim edebilme şanslarının olduğundan bahseder. Buna göre inanan kişi hakiki bir İsevi ise Hz. İsa'nın Fahr-i Kâinat Efendimiz'e ricada bulunarak, "Bu kişiyi ümmetine kabul et" diyeceğini Hz. Peygamber'imizin de bu ricayı kabul edeceğini anlatmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki bu hususu, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in hem Hz. İsa'yı kendisine yakın görerek çok sevmesi hem de Fahr-i Kâinat Efendimiz'in *Âlemlere rahmet* (Nurbâki 2023: 52) (Enbiya 21/107) olarak gönderilmesi sebebiyle bu ayet-i kerimenin *((Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.)* (Altuntaş vd. 2011: 362) Hz. Peygamber'in Hz. İsa'ya olan muhabbeti ile Hz. İsa'nın da Hz. Peygamber'e olan muhabbetinin, Hristiyanlar için önemli bir fırsat olduğu değerlendirmektedir, Dr. Halûk Nurbâki. Bu bağlamda Hz. İsa'nın Allah'a yakararak kendisine verilen peygamberlik yerine Hz.

Peygamber'in ümmetinden olmayı tercih etmesi ve ehl-i kitap ve mümin olan Hristiyanlar için Hz. İsa'nın teklifi ile isterlerse Fahr-i Kâinat Efendimiz'in ümmetine katılma ayrıcalığının çok büyük ve kaçırılmayacak bir fırsat olarak düşünülmesi gerekmektedir. Dr. Halûk Nurbâki Hz. İsa'nın kavmi için değerlendirilecek bu önemli fırsatı Hz. Peygamber'in rahmet tecellisi olmasına bağlayarak mühim olarak değerlendirmekte ve dikkatleri bu yöne çekmektedir. (Nurbâki 2023: 51-53)

Dr. Halûk Nurbâki'nin düşüncesine göre Hz. Peygamber muhabbeti bağlamında kendimizi sık sık kontrol etmeli ve sorgulamalıyız. Müslümanlar olarak bizim de mümin olup dünyadan ayrılabilirimizin garanti değildir. Bu amaçla şu soruları sormak yerinde olacaktır: Kevser Suresi'nin ikinci ayetinde emredildiği üzere amellerle yani namaz kılmak suretiyle Fahr-i Kâinat Efendimiz ile muhabbetle bağlılık tesis edilebilmiş midir? Mümin iddiasında samimi olanların kurban keserek yani nefsini dizginlemek suretiyle Fahr-i Kâinat Efendimiz'e benzemek yönünde bir girişimi var mıdır? Dr. Halûk Nurbâki'ye göre bu sorulara Efendimiz'e benzemeye gayretinde olanların cevap vermeleri gerekmekte ve sadece seviyorum diyerek Hz. Peygamber ile muhabbet tesis edilemeyeceğinin çok açık olduğu ve "amellerin niyetler ile desteklenmesi gerekmektedir" diyerek önemli bir konuya daha işaret etmektedir. (Nurbâki 2023: 53-56)

Dr. Halûk Nurbâki, Kevser Suresi'nin son ayeti (Kevser 108/3) *Sana şenâati olan ebterdir* ile ifade edilen konunun birincil muhatabının, Fahr-i Kâinat Efendimiz, ikincil muhatabının Hz. Peygamber'e kötülük yapanlar ve onları bekleyen acı sonları olduğunu hatırlatmaktadır. Bu ayette müşrikler açısından ele alınan iki konu şenâat ve ebterliktir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Allah, çok sevdiği Habibini korumaya almakta ve bu durumu kâinata bildirmektedir. (Nurbâki 2023: 57) Ayetin hassasiyetini belirleyen iki kelimedeki ilki olan şenâat, Dr. Halûk Nurbâki kötülük yapan anlamında tanımlamakta, şenâatin sözlük anlamının da alçaklık, kötülük ve fenalık olduğu görülmektedir. (Kubbealtı Lugati) Bahse konu ayette geçen ikinci kelime olan ebter'i, Dr. Halûk Nurbâki, sonu kesik ve güdük olarak tanımlamışken

aynı kelimenin lugatte karşılığı da kendisinden sonra zürriyeti kalmayan kişi, eksik, noksan, sonuçsuz (Kubbealtı Lugati) olarak verilmektedir. Bu durumda dikkate alınacak özne tabii ki çok önemlidir çünkü özne müşriklerin hedefinde olan Fahr-i Kâinat Efendimiz'dir. Dr. Halûk Nurbâki'nin anlatımına göre Mekke'de Hz. Peygamber'e fenalık yapma düşüncesindeki başta Ebu Cehil olmak üzere ve onun kışkırttığı müşrikler, Hz. Peygamber'i her ortamda yaptıkları kötülüklerle rahatsız ederek üzmeye çalışmaktaydılar. Azılı bir müşriğin Fahr-i Kâinat Efendimiz'in yakın zamanda vefat eden oğlunun durumunu bildiğinden, duyabileceği şekilde Hz. Peygamber'i kastederek ebter yani soyu kesik demesi üzerine Allah, bu ayeti nâzil eylemiştir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Allah hem Habibinin üzüntüsünü gidermek hem de bu azılı müşriklere hadlerini ve akıbetlerini bildirmek maksadıyla Kevser Suresi'nin son ayeti olarak bu ayeti indirmiştir. (Nurbâki 2023: 57) Hz. Peygamber'e sataşp, kötülük yapmak isteyen ve soyu kesik diyenlere bu ayet ile cevabı bizzat Allah vermiştir. Böylece hem kötülük yapmak isteyenler yok edilmiş hem de çok övündükleri çocukları yani soyları tamamen kurutulmuş, onca zulüm ve zorluğa rağmen Fahr-i Kâinat Efendimiz'in soyu, Fatıma annemizden uzayan, gelişen soy olarak devam etmiştir. Dr. Halûk Nurbâki, İslâm'a saldırarak kötülük yapmak isteyenlerin kendi köklerinin kurummasına dair çarpıcı örnekler vermektedir. Bunlardan bir tanesi de Müslümanları yok etmek için Paris'te toplanan ve yola beş yüz bin kişi olarak çıkan haçlı ordusunun üç ay sonra dönüşünde sadece yüz seksen kişi olarak geri dönüşüdür, sonuçta Müslümanlara kıyım yapmak isteyenlerin kendileri layık oldukları şekilde yok edilmiştir. (Nurbâki 2023: 58-59)

Kevser ile ilgili olarak bu bölüme kadar anlatılan önemli konular bir araya getirildiğinde şunlar söylenebilecektir. Allah tarafından Fahr-i Kâinat Efendimiz'e tevdi edilen tüm nimetler, güzellikler, bereketler ve bilinen, bilinmeyen ne varsa bütün bunların sadece Hz. Peygamber'e has olduğu, sadece ona ve kutlu soyuna verildiği görülmektedir. Bilinmesi gereken diğer önemli husus da sahip olduğu her şeyi paylaşan Fahr-i Kâinat Efendimiz'in, bütün bu nimetlere ulaşmak isteyen müminlere bir müjdesi olduğudur. Allah'ın koyduğu kurallara göre müminler, Hz. Peygamber'e duydukları muhabbet ölçüsünde Hz. Peygamber'e verilmiş olan bahse konu nimetlere ulaşabileceklerdir. Bu nedenle Allah'ın gösterdiği yola

girmek isteyenlerin nasıl ki Hz. Peygamber'e ittiba ve muhabbet duyması gerekiyorsa, Hz. Peygamber'e muhabbet etmenin gerekliliğinin de Ehl-i Beyt'e muhabbet kurmaktan geçtiği asla unutulmamalıdır.

Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Kevser Suresi'nin ikinci ayeti ile ilgili iletilen mesaj; verilen sınırsız nimet, bolluk, bereket, sonsuz güzellikler için “*Namaz kıl ve kurban kes*” ayetiyle anlatılmaktadır. Mesajın açıklaması da şudur; verilen onca nimete karşılık Allah ile irtibatını koru ve kurban kes, bir başka deyişle sana verilenleri paylaş ve nefsinin de göz ardı etmeden kurban et. Son ayet ile de Allah, müşriklerin kötü davranışları sonucu üzülen Habibine, dünya ehlinin sıklıkla yaptığı kötü davranışların geçici olduğunu, asıl Hz. Peygamber'e tevdi edilen her şeyin (sayısız ve sonsuz hazineler ile bereketli soyunun devam edeceği) kalıcı olduğunu ve asıl ona kötülük yapmaya devam edenlerin son ayette belirtildiği üzere kendi soylarının kuruyacağı hatırlatılarak, Fahr-i Kâinat Efendimiz'e bu yakışsız iftirayı atanların acı sonlarına dikkat çekilmektedir.

Dr. Halûk Nurbâki'nin kitaplarının çoğunda kullanılan bir anlatım karakteristiği bulunmaktadır. Müellif bu kitapta Kevser Suresi ile ilgili açıklamaları yaptıktan sonra ilk anda konuyla doğrudan alakası yokmuş hissi veren detaylara girilmekte bahse esas mesele, tüm bileşenleri ile birlikte anlatıldıktan sonra o konunun Kevser Suresi ile alakasının sorunsuz olarak kurulduğu görülmektedir. Netice olarak Dr. Haluk Nurbâki'nin sohbetine/anlatım tarzına henüz aşina olmayan okurlar için başlangıçta yadırgatıcı bir his oluşmasına sebep olsa da sonrasında bu samimi tavır ve çok yönlü anlatım tekniği kullanımının, ana konunun desteklenerek kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olduğu değerlendirilmektedir. Kitabın anlatım bakımından diğer bir karakteristik özelliği de zaman zaman aynı konu tekrar ediliyormuş hissi vermesidir. Söz konusu tekrarlamalar dikkatli incelendiğinde özenin, birbirine benzeyen ancak farklı yönlerinin detaylı olarak tetkik edildiği anlaşılmaktadır. Bahse konu tekrarlamaların benzerlerinin Kur'an-ı Kerim'de de yer aldığı görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'de yapılan tekrarlar dikkat çekici bulunmuş ve ilim adamları tarafından araştırmalara da konu edilmiş ve

incelenmiştir. Bu konuda yapılan bir araştırmada Kur'an-ı Kerim'de tekrarların görülme sebepleri şu şekilde açıklanmaktadır: Anlatma metodunun anlamı pekiştirme, verilmek istenen mesajın zihne yerleşimine katkı, vurguyu etkinleştirme, söz uzadığı için ana konunun etkisinin azalma olasılığına önlem alma, tekrar edilen konunun değerini arttırma, korkutma, uyarı, hayrette düşürme, teşvik etme ve o konuya muhatap olan kişide daha kalıcı bir etki bırakma gibi faydalarına işaret edildiği görülmektedir. Böylece Kur'an-ı Kerim'de ilahi irade tarafından fayda görülen yerlerde tekrarlara başvurulmasıyla anlatılması gereken konunun daha dinamik ve etkin bir hale geldiği ifade edilmektedir. (Tiyek 2024: 157-157)

İnsanlık tarihi incelendiğinde geçmişten bugüne kadar pek çok değişiklik yaşanmış gibi gözüke de aslında insan davranışlarında belirgin bir değişim olmadığı sadece dönemin değiştiği veya döneme/zamana bağlı değişkenlerde bazı farklılaşmaların olduğu dolayısıyla insan davranışlarında da tekrarların yoğun olarak yaşandığı karşımıza bir gerçek olarak çıkmaktadır. Bunun aslında insan doğası ve ihtiyaçlarında değişiklik görülmediğinin bir işareti olarak değerlendirilmekte hatta bazı durumlarda tekrarlar adeta gerekli kılınmaktadır. Bu nedenle Dr. Halûk Nurbâki'nin gördüğü lüzum üzerine bir teknik olarak kullandığı ve bahse konu eserinde görülen tekrarlar gibi görünen pekiştirmelerin makul olduğu değerlendirilmektedir.

4.1.1.4. Kevser Sırrına Dair Yorum ve Tespitler

İslâm Ansiklopedisi, Kevser Suresi bölümünde Hz. Peygamber'imize Kevser tevdi edildiği, Kevser kelimesinin sıfat ile isim olarak pek çok/çokluk ve iyilik gibi olumlu anlamları olduğu görülmektedir. Hadislerde Allah'ın Peygamber Efendimiz'e verdiği cennette bir ırmak olarak anlatılmakla beraber İbn Abbas, Kevser'i Allah'ın Hz. Peygamber'e lütfettiği hayırlardan biri olarak ifade etmiştir. Bazı alimler bu düşünceden hareketle Kevser'i; nübüvvet, ümmetin çoğalması, ahlâk güzelliği, ilim, duaların kabul olması, Hz. Peygamber'in şefaatçi olması,

Allah tarafından Peygamberimize verilen mana lütufları olarak değerlendirmektedirler. (Üzüm 2022: 25/344-345)

Dr. Haluk Nurbâki'nin, Hz. Peygamber'imize Allah'ın verdiği Kevser sırrına ilişkin tefsir alimlerin açıklamalarını değerlendirirken müfessirlerin tespitlerinin hemen hemen hepsini kapsayan bütüncül bir yoruma gittiği görülmektedir. Tabiatıyla Kevser'in çokluğa karşılık gelmesi basitçe ifade edilecek ve kavranabilecek bir durum değildir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre bu olağanüstülüğe maddi boyutta en yakın karşılığını vermek zorunda kalındığında ancak aklın alamayacağı düzeyde sonsuz bolluk ve bereket olarak ifade edilebilecektir. Dr. Halûk Nurbâki, Kevser'in derinliğini Hz. Fatıma üzerinden anlamamız gerektiğine işaret ederek bu yönde yani Ehl-i Beyt istikametinde genişletmektedir. Hz. Peygamber'in tam tecellisi olarak karşımıza çıkan Hz. Fatıma'nın yeterince anlaşılamadığından yola çıkan Dr. Halûk Nurbâki sonuç olarak bu hususiyeti Ehl-i Beyt ve ondan uzayan bereketli kol olarak anlamamız gerektiğine işaret ederek konuyu şu şekilde açıklamaktadır: (Nurbaki 2023: 20)

“Kevser, sonsuz bolluk ve çokluk demektir. Ama bu ‘sonsuz bolluk ve çokluk’ lâlettayn, sıradan bir çokluk olamaz. Mutlaka nimet ve güzellikten ibaret bir sonsuz bolluk; memnun edici ve sevindirici ve nimet çokluğu, bir güzellik çokluğu demektir. Cenab-ı Hakk'ın Fahr-i Kâniat Efendimiz'e verdiği nimet çokluğu neler olabilir diye düşünebilirsin. Müfessirlerin bir kısmı diyor ki: Hz. Fatıma'dan başlayan “Evlat-ı Resul”dur. Ki biz onlara “Ehl-i Beyt” diyoruz. “Kevser” kelimesiyle kastedilen tek bir mana yoktur. Birçok manaları vardır. Hepsi de Kevser'i ayrı pencerelerden seyretmektedir. Bunlardan bir tanesi mutlaka Ehl-i beyttir, hiç kimse Ehl-i beyt kastedilmiyor diyemez! Derse Efendimiz'e “şenâati” dokunmuş olur, son ayete ters düşer! Binanaleyh Ehl-i beyti evvel emirde başa alacağız! Ehl-i beyt ne demek? Hz. Fâtıma ne demek? Efendimiz'in torunları ne demek?” (Nurbaki 2023: 21)

Allah'ın Hz. Peygamber'imize tevdi ettiği ve Dr. Halûk Nurbâki'nin tanımıyla Kevser sırrını, Hz. Peygamber'e verilen şefaet ile marifetin kaynağı olarak niteleyen Cemâlnur Sargut, konuyu şöyle açıklamaktadır:

“Peygamber Allah’ın ‘İste ya Muhammed hitabıyla karşılaştığında: Ya Rab ne isteyebilirim ki, İbrahim’i halil kıldın, Mûsâ ile söyledin, Nûh ile seçtin, Süleyman’a kendisinden sonra hiç kimsenin nâil olamayacağı bir servet verdin, diye cevap verince; Allahu Teâlâ ‘sana verdiğim bundan da daha hayırlıdır. Sana Kevser’i verdim. Adını adıyla kıldım. Yeryüzünü sana ve ümmetine temiz kıldım. Gelmiş geçmiş bütün kusurlarını bağışladım. Öyle ki, sen onların arasında mâfîret olunmuş olarak yürürsün. Bunu senden önce kimseye yapmadım. Ümmetinin kalplerini onların mushafları kıldım. Şefâati senden başka hiçbir nebî için saklamadım, sana sakladım’ buyurur. Buradan anlaşılıyor ki Peygamber Efendimiz herkesten daha güçlüdür. Zîra Allah onda içinde zâtıyla, dışında da zâtî isimleriyle tecelli etmiştir. Ayrıca Kevser mârifet demek olduğundan, Allah Peygamber’ini şefâatçi ve mârifet sahibi kılmıştır.” (Sargut 2012: 230)

Ken’an Rifâî, Sohbetler adlı eserinde Kevser Suresi’nde geçen suyun zahiri olmayan anlamını kâmil insanın muhabbetiyle bağdaştırmaktadır. Buna göre Allah bir kula yaklaşacak olursa öncelikle onu Allah ehline sevdirebilir. Eğer Allah bir kula gazap edecekse de Allah ehline kötü söz söyletir ya da düşmanlık ettirir. Bu yüzden o ehlullahın yani kâmil insanın Kevser suyu kudretinde olan muhabbeti dalga dalga yansıyarak irfan çiçekleri ve marifet nurları olarak ortaya çıkmakta ve muhatabını ihya etmektedir. (Rifâî 2011: 638)

İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu’l-Beyân* adlı tefsirinin bir bölümünde Kevser’in açıklamasını, Hz. Peygamber’in yaşadığı Miraç hadisesi üzerinden anlatmaktadır. Bu bakışa göre Hz. Peygamber, Cebrail (a.s.) ile semaya yükseldiğinde Efendimiz’in gözüne benzersiz güzelliklerde pınarların iliştiği belirtilmektedir. Arşın ayağının altındaki *Bismillahirrahmanirrahim* yazısından su, süt, şarap, bal içeren dört pınarın çıktığını ve bu pınarların hepsinin cennette Hz. Peygamber’i temsil eden Kevser havuzuna döküldüğünü ve her birinin olağanüstü özelliklerini anlatmaktadır. Bu havuzun Kıyamet Gününde müminlerin susuzluğunu gidermek üzere Ararat meydanına taşınacağı daha sonra da tekrar cennete geri götürüleceğinden bahsedilmektedir. İsmail Hakkı Bursevi, bu kıssayı dikkat çekici olarak birbirine benzeyen ancak küçük farklar içeren birkaç bölümde incelemek suretiyle *Rûhu’l Beyan*’da konu ettiği görülmektedir. (Bursevi, “Kevser” s. 206, <https://archive.org/details/ruhul-beyan-kuran-meali-ve-tefsiri-1-23-ismail-hakki-bursevi> , et. 15.05.2024) Bursevi’nin Kevser konusunu Hz. Peygamber’e olan

muhabbeti ile birleştirerek bahse konu eserde birden fazla bölümde yer vermesinin nedeninin hem anlamı güçlendirme hem de müminler için Hz. Peygamber'in ne denli önemli olduğunu göstermek amaçlı olduğu değerlendirilmektedir.

Hakikat-i Muhammedî görünür hale Hz. Adem'in yolculuğu ile başlamış, Allah'ın seçkin kulları olan peygamberleri vasıtasıyla nesilden nesile geçen o emanet ya da nur-ı Muhammedî, en sonunda olması gereken yere, asıl sahibine Hz. Peygamber'e varmıştır. (Cevdet 2012:12) Sonuç olarak Kevser ile bereketlenen temiz soy, Allah'ın Kevser Suresi'nde buyurduğu üzere Ehl-i Beyt üzerinden akmaya dünyanın sonuna kadar devam edecektir. (Ateş 2002: 162)

4.1.1.5. Osmanlı Padişahlarının Na'tlarında Kevser

Edebi anlamda na't; Hz. Peygambere duyulan sevgi ile O'nu övmek, üstün ve güzel özelliklerinin dile getirerek kendisine bağlılığın bildirilmesi amacıyla hazırlanan çoğunluğu şiir düzeninde olan eserlere verilen isimdir. (Yeniterzi 2015: XII) Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan na'tların, kronolojik olarak Anadolu dışı coğrafyalarda Yusuf Has Hacıp, Anadolu'da Yunus Emre olmak üzere başlangıç örneklerinin verildiğini, Cumhuriyet döneminin ünlü simalarından Sezai Karakoç'un na't yazdıkları bilinmektedir. (Yeniterzi 2015: VIII-XVII-XXI) Haddizatında na'tların, Hz. Peygamber, Ehl-i Beyt ve önemli kişiler için yazılmış örnekleri de bulunmaktadır. Osmanlı padişahlarının büyük çoğunluğunun şiirler yazdıkları göz önüne alındığında pek çok padişahın Peygamber Efendimiz'i övmek, yüceltmek, bağlılık bildirmek ve şefaath istekleri amacıyla yazdıkları pek çok na't örneklerinin bulunduğu görölmektedir.

Osmanlı padişahlarından I. Selim, Kevser sembolüyle hem Hz. Peygamber'i yüceltmeye çalıştığı, bu amaçla Kevser'i Allah'ın O'na tevdi ettiğini hem de sonsuz hayatın Hz. Peygamber'e has bir olağanüstü durum olduğunu, sonsuz hayata ulaşabilmek için Hz. Peygamber'e hürmetle yaklaşılabilmek gerektiği cihetiyle övöldüğu görölmekte ve bunlar şu na't ile dile getirilmektedir: "Kevser O'nun ihsan

çeşmesinin bir nemidir. Âb-ı hayât da Mustafâ'nın kadehinden bir damladır.” (Bursevî, “Kevser” s. 30602, <https://archive.org/details/ruhul-beyan-kuran-meali-ve-tefsiri-1-23-ismail-hakki-bursevi> , et. 15.05.2024)

Kevser’i telmih ederek Hz. Peygamber’e niyaz eden bir başka Osmanlı padişahı da Kanuni Sultan Süleyman’dır. “Muhibbi” mahlasıyla yazmış olduğu na’at ile şefaât istemekte yani Kevser suyu ile yüzünün yıkanmasını aksi takdirde Kıyamet Günü yüzünün kapkara olacağını belirterek Peygamber Efendimiz’den şefaât talep etmektedir: “Şefâ’at âbı ile yu sefid et, Günâhımdan yüzüm olmaya esved.” (Sargut 2013: 203) Örneklerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı padişahlarında Hz. Peygamber muhabbetinin yansımaları diğer pek çok sanat eserinde olduğu gibi na’tlarda da görülmektedir. Osmanlı padişahları Hz. Peygamber’i övmek ve yüceltmek amacıyla adeta yarışmaktadırlar. Bu anlamda Osmanlı padişahlarının Kevser’i tema olarak seçtiği ve kâh şefaât kâh varlık pınarı sembolizmini vesile ederek hazırladıkları na’tlarda Hz. Peygamber’in şânının övüldüğü, yüceltildiği ve O’ndan usulünce şefaât niyaz edildiği görülmektedir.

4.1.1.6. Yâsin Suresi’ne Dair Genel Bilgi

Kur’an’ı Kerim’in otuz altıncı suresi olup seksen üç ayetten meydana gelen Yâsin Suresi’nin ilk ayeti “Yâ” ve “Sin” olarak iki harften oluştuğundan ötürü Yâsin Suresi olarak adlandırılmaktadır. Yâsin Suresi’nin Kur’an’ın kalbi olduğuna dair rivayet edilen bir hadis nedeniyle büyük öneme sahip olduğu değerlendirilmektedir. Bahse konu surenin ilk ayeti olan “Yâsin”in Yayükksek ihtimalle Hz. Peygamber’e hitap olduğu tasavvuf alimlerinin çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir. Sure; İslâm akaidinin üç esasına karşılık gelen tevhid, nübüvvet ve ahiret konularına çeşitli deliller getirilerek anlatmakta ve iman-küfür çatışması çerçevesinde geçmişte yaşamış kavimlerden önemli örnekler verilerek açıklanmaktadır. Tamamı dört bölümden oluşan Yâsin Suresi’nin birinci bölümüne haiz 1’den 12. ayete kadar olan kısımda vahiy ve Hz. Peygamber’in nübüvvetinin ispatı yönünde deliller getirilerek insanların da sırat-ı müstakim üzere olmaları beklenmektedir. Surenin ikinci bölümünü içeren 13. ayetten 32. ayete kadar olan kısımda ise bir halk için Hak

dine dönmeleri yönünde uyarılarda bulunan ve daha öncesinde de yaptıkları gibi gönderilen tüm tebliğcilerin eziyet edilerek öldürülmeleri ve sonrasında yaşanan helâk oluşları anlatılmaktadır. Üçüncü bölüme dahil olan 33. ayetten 47. ayete kadar olan kısmında ise yeryüzünün insanları besleyici özelliği dile getirilmekte, gece ve gündüz, güneş ve ayın bir düzen ve uyum içerisinde hareket ettiğinden bahisle insanların bu ve daha nice işleyişe dair yeterince bilgi sahibi olamadıkları anlatılarak Allah'ın yüceliği ve birliğine dikkat çekilmekte bunca önemli delil ve işaretlere rağmen inanmayan inkarcıların ısrarlı yüz çevirişleri gözler önüne serilmektedir. Yâsin Suresi'nin dördüncü bölümünde ise ahiret ile ahiret alemine, yeniden yaradılışa dair örneklerle bazı ayrıntılar verilmekte, kıyametin kopuşu, cennet tasvirleri, cehennem ehlinin çaresizliği konu edilerek dünyada inkarcıların anlamsız tutkularına ve son olarak Allah'ın büyüklüğü, tevhid ve ahiret inancına vurgularla sure sona ermektedir. Yâsin Suresi'nin ehemmiyetine dair olarak da bu surenin içinde yer aldığı otuz kadar surenin Hz. Peygamber'e İncil olarak verildiğine ilişkin hadisin sahih olduğu ve Yâsin Suresi'nin faziletine ilişkin birçok hadisin de bulunduğu bildirilmektedir. (Topaloğlu 2013: 340-341)

4.1.1.6.1. Yâsin-i Şerif'in Enfüsü Yorumu

Dr. Halûk Nurbâki, bu bölümde Yâsin Suresi'ne girişi, Kevser Suresi'nde yaptığı üzere Yâsin Suresi'ni kısaca tanıtmadan önce Hz. Peygamber'e olan muhabbetini yansıtabilecek şekilde önce Hz. Peygamber'i yüceltmekte daha sonra O'nun Yâsin Suresi ile bağlantısını kurmak suretiyle kendi tespitlerini ortaya koymaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'nin sureye dair yaptığı tespitlerinin başlıkta görüleceği üzere bu bağlamda değerlendireceğini ve yine Kevser Suresi'nde belirtildiği üzere enfüsü manada yorumlanacağı ifade etmektedir.

Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Fahr-i Kâinat Efendimiz, Yâsin Suresi için “*Kur'an'ın kalbidir*” buyurmuşlardır. Yâsin Suresi, Hz. Peygamber'in yüceliğinin tüm kâinata ilan edilişi anlamına gelmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, “Yâsin” kelimesinin Hz. Peygamber'e işaret ettiğini ve O'nun mana alemlerindeki ismi olduğundan bahsetmektedir. Yâsin Suresi'nin tamamı esas alındığında Kur'an'ın yüce

hikmetlerini dile getirilmekte ve bu anlamda çok önemli ilmi gerçekler açıklanmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki, Yâsin Suresi'nin genel olarak bölümlendirilmesini şu şekilde yapmaktadır: (Nurbâki 2023: 145)

Birinci sayfada (1-12. ayetler), Kur'an'ın yüceliği ve dolayısıyla Hz. Peygamber'in hikmete dair özelliklerini ihtiva etmektedir.

İkinci sayfada (13-27. ayetler), dine karşı olanların yaptıkları zulmü ve bu uğurda şehit olan Habib-i Neccar anlatılmaktadır.

Üçüncü sayfada (28-40. ayetler), astrofizik hikmetler ve parite teoremini anlatılmaktadır.

Dördüncü sayfada (41-54. ayetler), insanlarda maddi ve nefsi hususiyetler anlatılmaktadır.

Beşinci sayfada (55-70. ayetler), cennet ve cehennem anlatılmaktadır.

Altıncı sayfada (71-83. ayetler) kıyamet ve yeniden doğuş anlatılmaktadır. (Nurbâki 2023: 145)

Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Allah, insanoğluna Yâsin Suresi'nin önemine dair şöyle buyurmaktadır: “Senin hayatın Muhammed'i tanımakla başlar, bana dönmekle biter.” Dr. Halûk Nurbâki'ye göre bu durum Yâsin Suresi'nin şifresinin tezahürü olarak açıklanmaktadır. Bununla birlikte Fahr-i Kâinat Efendimiz tarafından Yâsin Suresi'nin “Kur'an'ın kalbi” olduğu tespit edilmiştir. (Nurbâki 2023: 146)

4.1.1.6.2. Yâsin Suresi'nde Hz. Peygamber Muhabbeti

Dr. Halûk Nurbâki, Yâsin Suresi'nin birinci ayetine dikkat çekerek “*Yâ-sin*” (Yâsin 36/1) için hurûf-ı mukattaa (Duman vd. 1998: 401-402) yani bir çeşit şifre olduğundan bahseder. Dr. Halûk Nurbâki, Allah'ın Fahr-i Kâinat Efendimiz'e özel bir hitap ile seslenişine ve O'nun manevi alemdeki ismi olduğu dolayısıyla bunun

sıradan bir isim olmadığı, bu ismi söylerken O'nun yüceliğini hissederek söylememiz gerektiği konusunda uyarılarda bulunur. Bu isim söylendiğinde mütemadiyen Hz. Peygamber çağırılmış olunacağı için yapılacak bu çağrının farkındalığıyla O'nu anarken huşu içinde olmanın gerektiği anlatılmaktadır. Bu hitabın çok önemli olduğuna değindikten sonra Dr. Halûk Nurbâki, bu ismin Hz. Peygamberin ledün alemindeki ismi olduğuna dikkat çekip kâinat üzerinden ledün alemini anlatır ve Allah'ın ledün aleminin sırlarını Yâsin hitabına bağladığına dikkat çekerek bu manada çeşitli örnekler verip ayrıntılı açıklamalarda bulunmaktadır. (Nurbâki 2023: 150-152)

Yasin Suresi'nin ikinci ayetinin Türkçe meâlini Dr. Halûk Nurbâki “Hikmetli Kur'an hakkı için” (Nurbâki 2023: 152) ((Ey Muhammed!) Hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki) (Altuntaş vd. 2011: 485) olarak vermektedir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre kul eğer gönülden *Yâ-Sîn* (Yasin 36/1) ile *ve'l kur'âni'l hakîm* (Nurbaki 2023: 152) (Yasin 36/2) dediğinde o zaman Allah'ın Hz. Peygamber'e olan muhabbeti “*Yâ-Sîn*” ve kasemi yani “*Hikmetli Kur'an Hakkı için*” ayetine binaen o kulu Kur'an-ı Kerim'in önemli bir özelliği olan zamandan bağımsızlığı yani her daim diri olması, şifalar, hikmetler ve ledün sırrıyla tanıştırap irtibatlandırmasını dolayısıyla Kur'an'ın himayesine almasından bahsetmektedir. Tabii ki kulun bütün bu ayrıcalıklara ulaşabilmesi için Hz. Peygamber ile muhabbeti sağlamış olması yani öncesinde gönülünün uyanmış ve Hz. Peygamber ile gönülden gönüle bağ kurmuş olması gerekmektedir. (Nurbâki 2023: 153-157, 163, 165-167, 171-174, 176)

Surenin üçüncü ve dördüncü ayetini olan Türkçe meâlini Dr. Halûk Nurbâki “*Şüphesiz sen gönderilenlerdensin.*”, “*Ve doğru yoldasın. Sırât-ı müstâkimdesin.*” (Nurbâki 2023: 164) (*sen elbette dosdoğru bir yol üzere (peygamber) gönderilenlerdensin*) (Altuntaş vd. 2011: 485) olarak vermektedir.

Yasin Suresi'nin beşinci ve altıncı ayetinin Türkçe meâlini Dr. Halûk Nurbâki sırasıyla “*Azîz ve Rahîm olan Allah'ın lütfuyla, inzaliyle doğru yoldasın.*”, “*İnzar edesin diye, o kavim ki babalarına inzar olmadı, gaflettedirler.*” (Ataları inzar

edilmemiş, gaflette olan bir kavmi inzar edesin.) olarak vermektedir. (Nurbâki 2023: 164-165) (Yâsin 36/5-6), *(Kur'an, ataları uyarılmamış, bu yüzden de gaflet içinde olan bir kavmi uyarman için mutlak güç sahibi, çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.)* (Altuntaş vd. 2011: 485)

Yâsin Suresi'nin yedinci ayetinin Türkçe meali için Dr. Halûk Nurbâki; *Bunların çoğu üzerine o söz hak olmuştur, inanmazlar, çoğunluk gerçeği duyduğu halde iman etmezler,* olarak vermektedir. (Nurbâki 2023: 167) (Yâsin 36/7) *(Andolsun, onların çoğu üzerine o söz (azap) hak olmuştur. Artık onlar iman etmezler.)* (Altuntaş vd. 2011: 485) Buna göre Dr. Halûk Nurbâki, inkarcıların yeryüzüne gelmeden önce göndereceğin peygambere uyacağınız diye Allah'a söz verdikleri halde yeryüzüne gelince bu sözleri unutup iman etmekten uzak durduklarını belirtmektedir. (Nurbâki 2023: 167, 345) Dr. Halûk Nurbâki özellikle bu ayetin önemine dair konuyu daha da açmak amacıyla şöyle bir izah getirmektedir. Bu düşünceye göre; Allah tarafından bir hatırlatıcı daha gönderilmeyeceğini, Allah, Habibinin ve Yâsin Suresi'nin hürmetine verilen bu son şansın iyi değerlendirilmesini aksi takdirde isyancıların kör gönüllerin mühürleneceğini dolayısıyla bu amaçla görevlendirilen Fahr-i Kâinat Efendimiz'e tâbi olunmasını ve verilen sözlerin yerine getirilmesine dikkat çekmektedir. (Nurbâki 2023: 168-169)

Surenin sekizinci ayeti için Türkçe meali Dr. Halûk Nurbâki; *Biz onların boyunlarına, çenelerine kadar lâleler geçirdik. Burunları (kafaları) kalkıktır.* (Nurbâki 2023: 169) (Yâsin 36/8), *(Onların boyunlarına demir halkalar geçirdik, o halkalar çenelerine dayanmıştır. Bu sebeple kafaları yukarıya kalkık durumdadır.)* (Altuntaş 2011: 485) olarak vermektedir. Dr. Halûk Nurbâki, bu ayette Allah'ın bazı kullarının boyunlarına manevi halkalar geçirdiğini belirtmekte ve bu halkaların gurur halkaları olduğuna işaret etmektedir. Bu anlayışa göre o görünmez halkaları taşıyanlar ölmeden önce Allah bile diyemeyeceklerdir çünkü artık gönülleri mühürlenmiştir (Nurbâki 2023: 169-182) ve Yâsin de onlar için çare olamayacaktır.

Yasin Suresi'nin dokuzuncu ayetinin Türkçe meali için meali Dr. Halûk Nurbâki *Hem önlerinden hem arkalarından bir set çektik, onları salıverdik (artık baksalar da görmezler).* (Nurbâki 2023: 212) (Yasin 36/9) olarak vermektedir. *(Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler)* (Altuntaş 2011: 485) Dr. Halûk Nurbâki, bu ayeti Hz. Peygamber'in hicrete çıkmadan önce düşmanlarından sakınmak amacıyla okuduğunu, her müminin bu amaçla düşmanlarından kurtulmak için okuyabileceğini ve bunun Resûlullah sünnetinden olduğunu anlatmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre bu ayetin işaret ettiği iki insan tipi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ahmaklar, ikincisi de kendisinin insan olduğunu zannedenlerdir ve bunlar için gayret sarf etmek boşuna olacaktır. (Nurbâki 2023: 213)

Surenin onuncu ayetinin Türkçe meâli için Dr. Halûk Nurbâki; *Onlara inzal etsen de doğruyu duyursan da duyurmasan da birdir. Çünkü onlar iman edemezler.* (Nurbâki 2023: 213) (Yasin 36/10) olarak vermektedir. *(Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar.)* (Altuntaş 2011: 485) Dr. Halûk Nurbâki'ye göre bu ayeti açıklamadan önce Kur'an'da insanların kâfir ve mümin olarak tanımlanarak ayırt edildiğini ve sonrasında konu edilen tüm kıyaslamaların bu ayırım üzerinden yürütüldüğünü anlamak gerekmektedir. (Nurbâki 2023: 213) Buna göre Allah müminin karşısına münkiri bilerek koymuyor, çünkü münkir inkâr eden demektir bu nedenle münkir kullanılmıyor. Kâfir ise Allah tarafından kendisine perde çekildiği için göremeyen insan demektir ki buna göre perde olmasaydı zaten o insanın mümin olması gerekmekeydi, bu da ayetin dikkat çektiği önemli hususlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre kendilerini gururun ve benliklerinin sarhoşluğuna kaptırmış kişiler küfre kapıldıkları için onların imana gelmelerine dair yapılacak hiçbir şeyin bulunmadığı ayetin manasından anlaşılmaktadır. Halbuki Allah için bir iş yapıp Allah'ı zikredenler böyle midir, onlara nice muhteşem ve çeşitli nimetler sunulmaktadır. Toprağın maddi ve manevi sırları müminlere açılması da bunlardan biridir, çünkü onlar Rab'lerinin hoşnut olacağı bir iş yapmışlardır dolayısıyla Allah'ın sırlarından bir bölümü de onlara böylece muttali olmaktadır. (Nurbâki 2023: 213-214) Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Fahr-i Kâinat Efendimiz'in inzar sırrı içerisinde Allah'ı

seyrettirme sanatı bulunmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki, bu sırrı Ettehiyyatü üzerinden anlatmaktadır. Buna göre Hz. Peygamber, Miraç esnasında Cenab-ı Hakk ile karşı karşıya kaldığında O'na hitaben (Nurbâki 2023: 213) “*Ya Rabbi sen tertemiz yüceler yücesisin*” dediğinde Allah, Hz. Peygamber’e “*Bu söylediklerin senin üzerine de olsun. Bereketin de üzerine olsun*” demiştir. Allah, benden ne istersin dediğinde de Hz. Peygamber “*Salih kullarını da huzuruna kabul eyle ya Rabbi*” demiştir. Dr. Halûk Nurbâki, Allah ve Hz. Peygamber arasında geçen bu karşılıklı görüşmeyi Allah’ın yüceliği olarak nitelemekte ve Hz. Peygamber’in Yâsin sırrı dahilinde sırat-ı müstakim sahibi olmasının tezahürü olarak değerlendirmektedir. (Nurbâki 2023: 213-214)

Yâsin Suresi’nin on birinci ayetinin Türkçe meali için Dr. Halûk Nurbâki; *Sen ancak zikre uyanı, Rahmân’a gayben haşyet duyanı inzar et. İşte onu hem bir mağfiretle ve ecr-i kerîmle müjdele.* (Nurbâki 2023: 201) (sYâsin 36/11) olarak (*Sen ancak Zikr’e (Kur’an’a) uyanı ve görmediği hâlde Rahmân’dan korkan kimseyi uyarırsın. İşte onu bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele.*) (Altuntaş 2011: 485) vermektedir. Dr. Halûk Nurbâki bu ayette önemli bazı hususlara işaret ederek uyarılarda bulunmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki’ye göre ayette “*Rahmân’a gayben ve haşyetle iman edenlere inzar et ve mükâfatla müjdele*” olarak belirtilen bu özel ayrımla Allah, Hz. Peygamber’in bu sayılan nitelikte olanlara karşı vazifeli olduğuna dikkat çekerek zaten Yâsin’in etkisinin sadece onlara yansıyabileceğine dikkatleri çekmektedir. (Nurbâki 2023: 201-202)

Dr. Halûk Nurbâki bu anlamda önemli olan başka bir hususa daha değinmektedir. Ayette “haşyet duyanlar” olarak tanımlanan bir grup özel insanın, Allah’ın sevdiği bir özelliği taşıdıkları için özellikle altı çizilmektedir. Dr. Halûk Nurbâki haşyeti, sevdiğinin kırılmasından korkmak olarak vermekte iken lugat karşılığı da Allah’ın büyüklüğünü, azametini idrak eden kulun O’nu hakkıyla tâzim edememek ve kulluğuna lâıyk olamamak endişesiyle kalbinde hissettiği ürperme, korku, havfın bir üst derecesi (Kubbealtı Lugati) olarak tanımlamaktadır. Bu, bir başka deyişle ilahi sevgili olan Allah’ı üzmemekten korktuğun zaman imanın artacak ve dolayısıyla

Yâsin'in anlatmak istediği önemli hususlara da vâkıf olabileceksin ey insanoğlu, anlamına gelmektedir. (Nurbâki 2023: 202)

Surenin on ikinci ayetinin Türkçe meali için Dr. Halûk Nurbâki; *Biz biziz. Ve takdim ettiklerinizi, bıraktıklarınızı kaybederiz. Ve her şeyi bir imâmin mübîninde ihsâ ettik (hesap kayıtlarını tespit ettik).* (Nurbâki 2023: 203) (Yasin 36/12), *(Şüphesiz biz, ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) bir bir kaydetmişizdir)* (Altuntaş 2011: 486) olarak vermektedir. Dr. Halûk Nurbâki, bu ayette geçen “Biz biziz” ifadesinin önemli bir husus içerdiğini belirterek bu konuyu daha da açmaya çalıştığı görülmektedir. Dr. Halûk Nurbâki “Biz biziz” ifadesinin çok nadir kullanıldığı belirterek Kur'an'da bunun benzeri kuvvetli bir tabirin daha bulunmadığına değinmektedir. Buna göre ayette geçen ve “innâ nahnü muhyil mevtâ” olarak anlatılan bu güçlü ifade “biz biziz, ölüleri diriltiriz” anlamına gelmektedir. Dr. Halûk Nurbâki; eğer bir insan tevazu ile Allah'ı ve Hz. Peygamber'ini kırmaktan, incitmekten çekinerek Râhim ve Azîz ismine sığırsa Allah'ın o insanın gönlünü dirilteceğinden bahsetmektedir. Bu yönde beklentisi olan insanların gözlerinin önünde ölünün dirtilmesinden önce kendisinin ölü olan kalbinin diriltilerek gönül olarak yeniden yaşamaya dönebileceğini bilmeleri gerekmektedir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre ihlaslı bir kalbe sahip olan mümin, öncesinde bu dirilişi kendi benliğinde müşahade etmeye çalışmalı ve her an yaşanabilecek kendi dirilişi için de hazırlıklı olması gerekmektedir. Dr. Halûk Nurbâki bu halin özel bir anlam içerdiğinden bahisle Yâsin-i Şerif'in sırrına sarılmak olarak nitelendirmektedir. (Nurbâki 2023: 203) Dr. Halûk Nurbâki, bütün gençlerin iyi yetişmeleri için kaçırılmayacak bir fırsat olarak tanımladığı İslâm'ın sırrını anlayabilmek için camilere gelmelerini teklif etmektedir ancak bu sayede gönüller Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e yaklaşıp kurtuluşa ulaşabilecektir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre İslâmiyet çok sade bir anlatımla belirtilecek olursa aslında yüceler yücesi Fahr-i Kâinat Efendimiz'e uyma sanatından başka bir şey değildir. Fahr-i Kâinat Efendimiz'de de çirkinlik, abes ve kavga olmadığı gibi tam aksine onda sadece muhabbet, heyecan ve aşk bulunmaktadır. (Nurbâki 2023: 205)

Hayatı boyunca Hz. Peygamber muhabbeti üzerinden Allah'ı, Kur'an'ı, İslâm'ı ve Allah sevgililerini anlatan Dr. Halûk Nurbâki, ulü'l-azim peygamberleri olan Hz. Nuh, Hz. Musa, Hz. İbrahim ve Hz. İsa'yı "Sırat-ı Müstakim" üzerinden Fahr-i Kâinat Peygamberimizle aralarındaki farkları anlatmaktadır, en büyük fark diğer peygamberlerin işaret ettiği hususları Hz. Peygamber'in bizzat yaşayarak göstermesidir. Dr. Halûk Nurbâki Hz. Peygamber'in bu özelliğini şöyle anlatmaktadır: (Nurbâki 2023: 206)

"Bundan dolayıdır ki Azîz ve Râhim olan Allah'ın sırrıyla doğru yolun temsilcisisin. Sırât-ı müstakimin temsilcisisin diyor Allah, "tenzîle'l-azîzi'r-rahîm" derken. Buradaki senin gönderilişinin diğer peygamberlerden bir farkı olabilir, o fark senin sırât-ı müstakimi temsil ediyor olmandır. Diğer peygamberler sırât-ı müstakimi temsil etmiyor mu? Onlar sırât-ı müstakîme davet ediyorlar. Sırât-ı müstakime her peygamber gelip davet ediyor. Ama sırât-ı müstakîm asıl Hz. Peygamber'in kendi yolu. Resûlullah'ın yani bizim peygamberimizin yoludur sırât-ı müstakîm. Her peygamber gelmiş, kavmini sırât-ı müstakime belli ölçüde davet etmiştir. Çoğu da isyan edip kabul etmemiştir(...) (Nurbâki 2023: 206-207) İşte [Allah] Efendimiz'in özelliğini Yâsîn'in başında çok enteresan bir şekilde dile getirmiş oluyor. Diyor ki; sen diğer peygamberler gibi gönderilmiş bir habercisin(...) Ama sırât-ı müstakîm senin malındır. O da Azîz ve Rahîm olan Allah'ın bir hikmetidir(...) (Nurbâki 2023: 207) Binanaleyh, Allah söylemedikçe, bir peygamberin herhangi bir emri yerine getirmesi mümkün değildir. Ama Efendimiz'in en büyük özelliği, ahlâk-ı Muhammedîyi kendisi yaşamıştır. Peygamberimizin, dolayısıyla yüce dinimizin diğer peygamberlerden en büyük farkı da budur. Diğer peygamberler doğru yolu göstermiştir. Bu doğru yolun üzerinde hareket edin demiştir ama yaşayarak gösterme olayı yalnız Fahr-i Kâinat Efendimiz'e aittir." (Nurbâki 2023: 208)

Fahr-i Kâinat Efendimiz benzersiz pek çok özelliği ile de diğer peygamberlerden ayrılmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki, Hz. Peygamber'in önemli bir özelliğini diğer peygamberlerin hayatlarından örnekler verip Fahr-i Kâinat Efendimiz'in yaşamından alınan kesitler ile karşılaştırmak suretiyle anlatmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'nin örnek olarak verdiği, Allah emrettiği için cihat eden peygamberlerden olan Hz. İbrahim ve Hz. Davut'un cihat edebildiği ancak Hz. Musa ile Hz. İsa'nın cihada çıkamadıklarını çünkü Allah'ın onlara böyle bir emri olmadığını anlatmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Hz. Peygamber, örnek olarak verilen

peygamberlere farz olmayan ancak cihat gibi önemli bir fark yaratan eylemi Allah emrettiği için yerine getirmiştir. Hz. Peygamber'in önemli bir başka meziyeti de infakı bizzat yaşayarak göstermiş olmasıdır. Peygamber olmadan önce hatırı sayılır bir servete sahip olan Fahr-i Kâinat Efendimiz, servetinin tamamını dağıtarak müminlere nasıl infak edilebileceğini gösterebilmiştir. Dr. Halûk Nurbâki; infak konusunda karşılaştırma yaptığı Hz. İsa'nın varlıklı bir insan olmadığını hatta yaşamının tamamını yoksulluk içinde geçirmesi nedeniyle Allah'ın infak emrini yaşayarak yerine getirmesinin söz konusu olamayacağını hatırlatmaktadır. (Nurbâki 2023: 208) Dr. Halûk Nurbâki, Hz. Peygamber'in titizlikle takip ettiği ancak günümüzde unutulmaya yüz tutan infak müessesinin Fahr-i Kâinat Efendimiz'in zamanında olduğu şekliyle "Âlem-i İslâm'a" gösterilmesinin önemli olduğuna işaret etmektedir. (Nurbâki 2023: 208) Dr. Halûk Nurbâki, Hz. Peygamber'in infak özelliğini Cenab-ı Hak üzerinden şöyle anlatmaktadır: "Gönderilenlerden bir tanesinin ama bir başka sırrın var senin; sen Azîz ve Rahîm sırrı içinde gönderildin ve sırat-ı müstakimin sahibisin." (Nurbâki 2023: 208-209) Dr. Halûk Nurbâki, müminlerin günde beş vakit olmak üzere namaz kıldıklarını, sırat-ı müstakime ulaşabilmenin birinci şartının namaz diğerinin de infak olduğunu hatırlatarak ancak ikisinin birlikte icra edilmesiyle sırat-ı müstakime ulaşılabileceğine dikkat çekmektedir. (Nurbâki 2023: 209)

Dr. Halûk Nurbâki, günümüz İslâm toplumlarından örnekler vererek onların İslâm anlayışı üzerinden temel bazı sorunlara değinir, bu sorunlardan en önemlilerden birini de infakın eksikliği olarak görür (Nurbâki 2023: 209-210) ve bunun üzerine şöyle bir tarif yaparak sonrasında bu tarifi açıklama cihetine gider: "İslâmiyet, açın olmadığı, kışın üşüyenin olmadığı bir ülkedir. İslâmiyet, sokaklarda sıkıntılı adamın bulunmadığı ülkedir." (Nurbâki 2023: 210) der. Bu ifade anlayabilenler için iki cümlelik adeta İkbâlvâri çok ciddi bir manifestodur, aslında. Gerçekten de İslâmiyet'in hüküm sürdüğü dönemin Medine'sine gelen gezgin doktorlar, Medine'de ne aç ne susuz ne üşüyen ne suratı asık ne de mutsuz bir kişi bile bulamamışlar üstüne üstük bunun sebebini de anlayamamışlardır. Fakir nasıl olmaz diye sorduklarında Medine'de yaşayanlar şu cevabı vermişlerdir: "Biz Ahlâk-ı Muhammedî'yi tatbik etmeye çalışıyoruz. Ahlâk-ı Muhammedî'de bir insanın kaç

lokması varsa olmayanlarla paylaşır, bir mümin üzgünse bütün müminler o üzüntüye ortak olur, o üzüntü ortadan kalkar. Herkes halinden memnun olduğu için Allah’a isyan, sitem eden de olmaz o yüzden de hepimizin yüzleri güler.” (Nurbâki 2023: 210) Dr. Halûk Nurbâki bu örnekte belirtilen ana hususun Hz. Peygamber’in temsil ettiği sırat-ı müstakim olarak tanımlanan hakikat olduğunu belirtmektedir. (Nurbâki 2023: 211) Muhammed İkbâl de aynı Dr. Halûk Nurbâki gibi İslâm ülkelerinde yaşayanların neredeyse İslâm’a zıt hayatları ve düştükleri açmazları konu eden çarpıcı tespitlerde bulunmaktadır. İkbâl, *Esrar ve Rumuz* adlı kitabının “İslâm Milleti Huzuruna Hediye” başlıklı şiirinin bir bölümünde Müslümanların, İslâmiyet’ten nasıl uzaklaştıkları ve nasıl geri dönülebileceğini şöyle anlatmaktadır.

“Ey Hristiyan evladının hüsnüne meclûp olan, ey Kâbe yolundan uzak düşen! Ey sen ki felek senin diyarından bir avuç tozdur. ‘Ey sen ki âlem, senin yüzünü temaşa ile meşguldür.’ Dalga gibi koşuyorsun; sanki tabanın alev almış. ‘Sen kimi temaşaya koşuyorsun?’ Bir pervaneden yanmanın inceliğini, derin manasını öğren. Ateş içinde bir saray bina et. Canına aşkı yerleştire. Mustafa ile olan ahdini tazele.” (İkbâl 2017: 105)

Dr. Halûk Nurbâki, *Resulullah’ı Nasıl Bilirsin* adlı kitabında Yâsin Suresi’nin on üçüncü ayetinden başlayarak surenin sonuna kadar olan bölümlerde Hz. Peygamber’i doğrudan ilgilendirilmeyen hususlara (Müellif, Yâsin Suresi’ni bölümlendirmiş, 1-12. ayetlerde Kur’an’ın dolayısıyla Fahr-i Kâinat Efendimiz’in yüceliği, 13-27. ayetlerde dine karşı olanların yaptıkları zulmü ve bu uğurda şehit olan Habib-i Neccar, 28-40. ayetlerde astrofizik hikmetleri ve parite teoremi, 41-54. ayetlerde insanlarda maddi ve nefsi hususiyetleri, 55-70. ayetlerde cennet ve cehennem tasvirleri, 71-83. ayetlerde kıyamet ve yeniden doğuşun anlatıldığını ifade etmektedir.) yer vermesinden (Nurbâki 2023: 145) bahisle kitabın ilerleyen bölümlerinde sadece Fahr-i Kâinat Efendimiz’i doğrudan ilgilendiren konular seçilip, incelemek suretiyle ilerleme sağlanmıştır.

Yâsin Suresi’nin sırasıyla 13. ayetinden 27. ayetine kadar olan bölümün meali, ‘(Ey Muhammed!) Onlara, o memleket halkını örnek ver. Hani oraya elçiler gelmişti.’ (Yâsin 36/13), ‘Hani biz onlara iki elçi göndermiştik de onları yalancı saymışlardı.

Biz de onlara üçüncü bir elçi ile destek vermiştik. Onlar, “Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz” dediler’ (Yâsin 36/14), Onlar şöyle dediler: “Siz de ancak bizim gibi insansınız. Rahmân, hiçbir şey indirmemiştir. Siz sadece yalan söylüyorsunuz.” (Yâsin 36/15), ‘(Elçiler ise) şöyle dediler: “Bizim gerçekten size gönderilmiş elçiler olduğumuzu Rabbimiz biliyor” (Yâsin 36/16), “Bize düşen ancak apaçık bir tebliğdir.” (Yâsin 36/17), Dediler ki: “Şüphesiz biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer vazgeçmezseniz, sizi mutlaka taşlarız ve bizim tarafımızdan size elem dolu bir azap dokunur.” (Yâsin 36/18), Elçiler de, “Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildiği için mi (uğursuzluğa uğruyorsunuz?). Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz” dediler. (Yâsin 36/19) Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve şöyle dedi: “Ey kavmim! Bu elçilere uyun.” (Yâsin 36/20), “Sizden hiçbir ücret istemeyen kimselere uyun, onlar hidayete erdirilmiş kimselerdir. (Yâsin 36/21), “Hem ben, ne diye beni yaratana kulluk etmeyeyim. Oysa siz de yalnızca O’na döndürüleceksiniz.” (Yâsin 36/22), “O’nu bırakıp da başka ilâhlar mı edineyim? Eğer Rahmân bana bir zarar vermek istese, onların şefaati bana hiçbir fayda sağlamaz ve beni kurtaramazlar” (Yâsin 36/23), “O taktirde ben mutlaka açık bir sapıklık içinde olurum.” (Yâsin 36/24), “Şüphesiz ben sizin Rabbinize inandım. Gelin, beni dinleyin!” (Yâsin 36/25), (Kavmi onu öldürdüğünde kendisine): “Cennete gir!” denildi. O da, “Keşke kavmim, Rabbinin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi!” dedi, olarak verilmektedir. (Yâsin 36/26-27) (Altuntaş 2011: 486-487)

Dr. Halûk Nurbâki, bu bölümde geçen ayetlerin mealinde de anlatılan ifadelerden Yâsin-i Şerif’in bir gönül anahtarı olduğunu ve bu anlamda müminler için adeta imanının tartılabileceğine dikkat çekmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, kalbi kirleten gizli şirkten korunmak için Müslümanlara hitaben Yâsin-i Şerif vasıtasıyla kalplerini muhafaza etmelerini bu meyanda salık vermekte, konuyu o dönemin insan-ı kâmillerinden olduğu anlaşılan Habib-i Neccar üzerinden ayrıntıya girerek mecazi misallerle açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, şayet müminlerin Hz. Peygamber’e bağlılıklarında belirgin bir düşüş olduğunda o zaman gönüllerinin Habib-i Neccar’ını çağırarak ona, acaba ne tavsiye edecek diye kendilerine sormalarını istemekte ve devamında müminlerin de faydalanmaları

amacıyla Fahr-i Kâinat Efendimiz'in yüksek şahsiyetinden örnekler sıralamaktadır. Buna göre Dr. Halûk Nurbâki; Hz. Peygamber'in resûllüğünün en önemli özelliklerinden biri olan yaptığı hiçbir işte menfaat beklememesini gözler önüne sermekte, üstüne üstük sahip olduğu servetinin tamamını ümmeti için harcamaktan kaçınmamasına dikkatleri çekmektedir. Bunlara ilave olarak Dr. Halûk Nurbâki, Hz. Peygamber'in asla servet, makam ve mevki peşinde olmadığını ve onca zorluklara rağmen ümmeti uğruna mücadeleden vaz geçmeme kararlılığını; müminlere örnek olma sorumluluğu olarak gördüğünü ifade etmektedir. (Nurbâki 2023: 256-259)

Dr. Halûk Nurbâki, Hz. Peygamber ile Yâsin-i Şerif arasındaki derin ilişkiye dair önemli ipuçlarından birini de vermektedir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Hz. Peygamber ile tam bağlantı halinde olan müminler için Yâsin Suresi bağlamında çok mühim fırsatlar da ortaya çıkmaktadır. Buna göre öncelikle, Yâsin Suresi ile müminlere verilecek olan en büyük şifrenin ne olduğunu doğru anlamak gerekmektedir. Bu şifre, Dr. Halûk Nurbâki lisanınca şöyle anlatılmaktadır: (Nurbâki 2023: 371)

“Yâsin kelimesiyle başlıyor, turce'un kelimesiyle bitiyor. Yâsin, Efendimizin ledün ismi, mânâ âlemindeki ismi. Demek ki kalbin çalışmasının ilk kelimesi, Efendimiz'in ismidir. Efendimizin hangi ismini kullanırsanız kullanın, kalbin çalışmasının şartı, basılacak düğme Efendimizin ismidir. Ne zaman bir müşküle düşersek ne zaman bir şeyi düşünerek sormak istersek, ne zaman gönlümüzden bir şey sormak istersek, ne zaman Allah'a yalvarmak istersek, evvela Efendimizin ismini anacağız.(...) Allah diyor ki; 'Ey insanoğlu! Senin hayatın Muhammed'i tanımakla başlar, Bana dönmekle biter.' Şifresi budur Yâsin'in! Her yaptığınız hareketle benim sevgili Habibime sığınacaksınız, bana döneceğinizi unutmayacaksınız. Yâsin'in son kelimesini unutmayın diyor.” (Nurbâki 2023: 371)

Yanlış bir anlama ile genele de sirayet eden ve dünyada en önemli nimetin sağlık olduğuna dair yaygın anlayışın müminler için doğru olmadığını anlatan Dr. Halûk Nurbâki, aslında en önemli nimetin iman olduğunu anlatmakta ve iman kadar önemli diğer bir nimetin de “Aşk-ı Muhammedî”ye erişmek olduğuna işaret

etmektedir. (Nurbâki 2023: 372) Bu anlayışa göre Dr. Halûk Nurbâki, Hz. Peygamber aşkına talip olanların her durumda işlerinin kolaylaşacağına dikkat çekerek (Nurbâki 2023: 372, 374) Allah'ın nezdinde, mana aleminde, ibadette, maddi hayatta Fahr-i Kâinat Efendimiz'in izinden gitmeye çalışanlar için güzel haberler vermekte ve her halükârda bu taliplerin sırat-ı müstakime ulaştırılacaklarını müjdelemektedir. (Nurbâki 2023: 374-375)

4.1.2. *Fahr-i Kâinat Efendimiz* Konulu Eserde Hz. Peygamber Muhabbeti

4.1.2.1. *Fahr-i Kâinat Efendimiz* Konulu Esere Giriş

Dr. Halûk Nurbâki, ömrünü İslâm'ı doğru anlatmaya adanmış ve bu konuda pek çok eser vermiş, memleketimizin yetiştirdiği mümtaz şahsiyetlerden biridir. O, eserlerini verirken özellikle bazı hususlara dikkat ederek okuyucularını aydınlatmaya çalışmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre İslâm ve imana dair önemli konuları anlayabilmek için ön koşul Hz. Peygamber'in doğru anlaşılmasıdır. Aynı durum Kur'an'ın da anlaşılabilmesi için de geçerlidir. Dr. Halûk Nurbâki, bu durumu kısaca şöyle açıklamaktadır; “Şüphesiz ki Fahr-i Kâinat Efendimiz'i anlamak için tek kaynak yüce kitabımız Kur'an'dır.” (Nurbâki 1998: 6) Dr. Halûk Nurbâki, “Fahr-i Kâinat Efendimiz” adlı kitabında hürmetkârı ve mahbubu olduğu Hz. Peygamber'in üstün özelliklerini, okuyucularıyla paylaşmak amacıyla O'nun niçin Allah'ın sevgilisi olduğunu, O'na yakışacak güzellikte ve seviyede aktarmaya gayret ettiği görülmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, kitabın başlangıcında öncelikle Fahr-i Kâinat Efendimiz'i yüceltmek ile onun güzel ve üstün özelliklerini sıralamak suretiyle girizgâh yaparak şöyle anlatmaktadır:

“Yaratılanların en yücesi, en şerefli, insanlığı ölüm uykusundan uyandıran ilâhi sevda, kâinatın gözbebeği, Fahr-i Ebedisi, canımız, sırrımız, nurumuz, Yüce Efendimiz.

Seni anlatmaya cür'et ettiğim için beni affet.

Sen ki ilâhi san'atın maverasında sonsuz güzelliğin sırrısın.

Sen ki ilâhi sevdayı besteledin ve ölü denizlerin dibinde batık insanlık gemisine can verdin.

Sen olmasaydın evren hamd niyazını bilmeyecekti, sonsuz güzellikler ve aşk yaşanmayacaktı. Yine sen olmasaydın güzeller güzeli insan, tarihin karanlıklarında bitmiş, tükenmiş olacaktı. Seni anlatamayacağımı bile bile, seni sevenlerin gönül beklentilerine niyaz olsun diye yola çıktım. Sen gönüllerin sırrısın, lütfedersen gönülden gönüle bu satırların ötesinden nurun akseder.” (Nurbâki 1998: 5-6)

Dr. Halûk Nurbâki, söz konusu eserde adından da anlaşılacağı üzere Fahr-i Kâinat Efendimiz’i temel alarak kendi ifadesiyle “gönül penceresinden” bakmaktadır. Bu çerçevede Kur’an-ı Kerim’in Hz. Peygamberimizin sırrından üç mühim mesajın verildiğini ve kitabın esaslarının bu üç ayetin (Ahzab 33/56, Kalem 68/4, Enbiyâ 21/107) ayrıntılı yorumu üzere yapılandırıldığından bahsetmektedir. (Nurbâki 1998: 6) Dr. Halûk Nurbâki’nin bu bağlamda kitabı, üç ana bölüm ve alt bileşenleri altında tesis ederek şu şekilde incelediği görülmektedir:

Birinci bölüm, Ezelden Mutluluk Çağına,

İkinci bölüm, Mutluluk Çağı,

Bahis 1 Efendimiz Dünyayı Şerefendiriyor,

Bahis 2 Ve Kur’an Geliyor,

Bahis 3 Dünyanın Yücelen Kaderi: Hicret,

Bahis 4 Büyük Hikmetler,

Bahis 5 Efendimiz Sonsuz Boyutlara Yansıyor,

Üçüncü bölüm, Mutluluk Çağından Sonsuza,

Bahis 1 Efendimiz’in İnsanlığa Getirdiği Rahmet,

Bahis 2 Efendimiz’in Alemlerin Diğer Mekanlarına Yansıyan Rahmet Sırrı olarak isimlendirilerek bölümlendirilmiştir.

Bahse konu kitabın incelenmesinde öncelik ve konuların değerlendirilmesi, Dr. Halûk Nurbâki’nin eserde ele aldığı Hz. Peygamber muhabbeti ve buna bağlı olan tasavvufi unsurlar çerçevesinde şekillenecektir.

4.1.2.2. Ezelden Mutluluk Çağına Ezelin Sırrı ve Elest Meclisi’nde Fahr-i Kâinat Efendimiz’in Muhabbete Dair Benzersiz Rolü

Dr. Halûk Nurbâki'nin, bu eserde diğer eserlerinden farklı olarak Hz. Peygamber'in önemini ve Allah'ın O'nu ne denli sevdiğinin boyutunu gösterme amaçlı ve O'nun şanına yakışması gayesiyle özellikle tanzim ettiği düşüncesini akla getiren olağanüstü güzellikte bezemeler nedeniyle yaptığı coşkulu girişin benzersiz olduğu değerlendirilmektedir.

Elest Meclisi toplanmadan öncesini ezelin sırrı olarak tanımlayan Dr. Halûk Nurbâki, bu hali Allah'ın sonsuz güzelliklerinin yaratımı olarak resmetmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, olağanüstü gayreti ile ezeli anlatabilmenin zorluğunu adım adım Allah'ın harikuladeliklerinin meydana getirilmesine yer vererek aşmaya çalışmış ve adeta o anı görüyormuşçasına kaleme alınmış izlenimi verdiği anlaşılmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'nin, ezel anının kolaylıkla zihinde canlandırabilmesi amaçlı olduğu değerlendirilen gerek cennetten güzellikler gerekse dünyamızdan insanları dinginleştiren ve huzur veren örnekler vermesiyle ifadelerin zenginleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. (Nurbâki 1998: 11-13) Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Fahr-i Kâinat Efendimiz adlı kitabın Elest Meclisi bölümünde Allah ile Hz. Peygamber arasında geçen adeta bir karşılıklı konuşma gerçekleştiğinden bahsetmektedir. Bu düşünceye göre Elest görüşmesini, ilahi hitap ile ilahi hitaba cevap olarak anlamlandırabilmek de mümkündür. Elest görüşmesi sonuçları itibariyle aynı zamanda muhabbetin insan denen varlıkta tezahürü olarak gerçekleşmiştir. Bu ilişki durumuyla Hz. Peygamber'imizin benzersiz hususiyeti, başka bir boyuta Dr. Halûk Nurbâki bakışıyla Elest sırrına taşınmaktadır. (Nurbâki 1998: 13)

Dr. Halûk Nurbâki, Allah'ın Elest Meclisi'nde "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" buyruğuna muhatap olan varlıkların her yönden gelen sarsılmayla önce şaşırdıklarını, çaresizlik içinde ne yapacaklarını bilemez hale gelerek hitabın şiddeti ve ağırlığı altında ezilip solduklarını, neredeyse dürülme noktasına geldiğini belirtmektedir. İlahi hitaba cevap veremeyen varlıkların imdadına Fahr-i Kâinat Efendimiz'in yetişerek kâinatın tamamen yok olmaktan kurtarması biraz da teatral olarak ifade edilebilecek halde ve şöyle karşılık bulmaktadır: (Nurbâki 1998: 14)

“Belî (evet) Rabbimizsin. Bu sır, Fahr-i Kâinat Efendimiz’in kalbinden coşup gelivermişti. Bu hamd seli, evreni yeniden taptaze bir hazza boğdu. Sanki sonsuz güzelliklerin kapanmaya yüz tutan goncası yeniden açılıverdi. Kimdi ezelin sinesinde bu sedâ nakşı, kimdi bu güzeller güzeli? Kimdi evrenleri tükenmişlikten kurtaran bu hamd selinin sırrı? Hamd ihtişamı içinde kulluğun en muhteşem noktasında evreni saran bu niyaz, perde perde gönüllerde titreşen umutları alevledi. Ona en yakın olanlardan halka halka «belî» niyazları yükseldi. Ruhlar, tek tek yeni doğan yıldızlar gibi bu ışıklardan mecal bulup parladılar. Ve evren Fahr-i Kâinat gönlünde bir gonca gibi açılıverdi. Ve tüm varlıklar kulluğun sonsuz zevkine erdi... (...) Şimdi ezelde yepyeni bir can, bin bir pırıltı raks ediyordu. Ve onların merkezinde Efendimiz’in gönlünde hamd niyazı coşuyordu süresiz Muhammed’in (S.A.V.) hamdinden tüm evrenlere ışık ışık zikirler yayıldı. Melekler, sonsuz hazların coşkusunu yine mekânların ötesine, yeni âlemlerin sınırsız ufuklarına yaydılar. Allah, bu büyük bayram gününde Efendimiz’e evrenin en büyük iltifatını yaptı: Levlâke levlâk, lemmâ halaktü’l-eflâk (Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım).” (Nurbâki 1998: 16-17)

Dr. Halûk Nurbâki’ye göre Elest Meclisi’nde Hz. Peygamber’in Allah’ın sorusuna cevap verebilmesi sayesinde sayısız âlemler, varlıklar ile insanlar da dürülmekten kurtulmuş, varoluşumuzun ilk zikrinin (Evet, sen bizim Rabbimizsin) ortaya çıkmasıyla coşan kâinat, görsel ve işitsel olağanüstü güzelliklerini de meydana çıkararak süresiz an içinde kutlanan bir şölene dönüşmüştür. (Nurbâki 1998: 17)

Dr. Halûk Nurbâki, Elest Meclisi’nde yaşananları *Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber’e salât ediyorlar. (Peygambere Allah’ın salât etmesi, meleklerin salât etmesi, şanınin yüceltilmesini dilemeleri, mü’minlerin salât etmesi ise dua etmeleri anlamını ifade eder.) Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin.* (Altuntaş 2011: 469) (Ahzab 33/56) ayetinin yansıması olarak açıklamaktadır. Dr. Halûk Nurbâki’ye göre “Beli” (Evet, sen bizim Rabbimizsin) niyazıyla Elest’te hayat bulan inananlara hitaben şu öneriyi yapar: Fahr-i Kâinat Efendimiz’in Elest Meclisi’ndeki benzersiz rolünün tam olarak anlaşılabilmesi maksadıyla salavat-ı şerife getirmeleri gerektirmektedir aksi takdirde bu sırlı durumun manasını anlayabilmek mümkün olmayacaktır. (Nurbâki 1998: 17-18)

İbrahim Hakkı Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*’ın ‘Kalpler Ancak Allah’ı Anmakla Huzur Bulur’ bölümünde muhabbet üzerine verilen sözün önemini vurgular. Sıradan insanların aksine kâmil insanın Elest Meclisi’nden haberdar olduğuna işaret eden

Bursevi, bu andın unutulmamasına dikkat çekmektedir. Elest Meclisi’nde kurulan ilahi sözleşme üzerinden muhabbet ve kâmil insanı Bursevi şöyle anlatılmaktadır:

“Muhabbet üzere söz verenler, sözlerini ebediyyen bozmazlar. Kulluk üzere söz verenlerden sözlerini muhabbetle pekiştirenler de sözlerini bozmadılar. Ama sözleri muhabbetle pekiştirilmiş olmayanlar hevâ ve heveslerine uyarak Allah’dan başkasına kulluk ettiler ve birçok şeyi O’na ortak koşup onları sevdiler. Bilesin ki, bu sözü ancak kâmil mânâda bir uyanıklığa sahip olup her türlü örtü ve perdeden sıyrılanlar hatırlayabilir. Nitekim Zünnûn Mısri’ye: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” (el-A‘râf, 7/172) şeklindeki mîsâkın sırrı sorularak, ‘Bu mîsâkı hatırlıyor musun?’ denildi. O da şöyle cevap verdi: “Evet, sanki şimdi kulaklarımdaymış gibi hatırlıyorum.” Yine sâlihlerden birisi yakın görerek, yani elest mîsâkını yakında olmuş sayarak: “Mîsâk, sanki dün olmuş gibi” demiştir. Bu sebeple onlar bu mîsâkı unutmadılar. Başkaları ise onu uzak gördüler ve onunla ilgili hiçbir şey hatırlamadılar.” (Bursevi, “Elest”, s. 3888, <https://archive.org/details/ruhul-beyan-kuran-meali-ve-tefsiri-1-23-ismail-hakki-bursevi> et. 15.05.2024)

Dr. Halûk Nurbâki, ezel için Fahr-i Kâinat Efendimiz üzerinden daha geniş bir başka tanım daha yapmaktadır. Buna göre ezeli, sadece bir başlangıç değil aslında hilkatin tam yansıması olarak anlamamız gerekmektedir. Elest özelinde ezelin daha net anlaşılması ise ancak Hz. Peygamber’in gayretiyle belirginleşmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, ezelde meydana gelen her yeni hilkatin kulluk hazzını, bizzat “Kalb-i Muhammedî”nin hamd sırrından aldığını belirtmektedir, bu nedenle Fahr-i Kâinat Efendimiz’in ilk adı “Muhammed” (s.a.s)’dir. Benzer şekilde Hz. Peygamber mutlak kulluğun sırrına ermiş, hamd sırrına vakıf olmuş ve benliğinden sıyrılmış, arınmıştır, bundan dolayı da Efendimiz’in ikinci ismi “Mustafa” (s.a.s)’dır. Hilkatin en derin sırrının hamd sırrı olması nedeniyle bu sırra eren tüm yaratılmışlar o sırra dolayısıyla Fahr-i Kâinat Efendimiz’e salât ve selâm etmiş olurlar. (Nurbâki 1998: 18-19) Dr. Halûk Nurbâki, Fahr-i Kâinat Efendimiz’in Elest Meclisi’nde açığa çıkan “Kalb-i Muhammedî” sırrı ile ilgili olarak bir başka eseri olan “Peygamber Çizgisinde Yaşamak” adlı kitabında ayrıntıya girerek açıklamakta ve bu sırrın ortaya çıkabilmesi için bütün varlıklar içinde sadece Hz. Peygamber’e has bir hususiyet ve zorunluluk olan mahviyetin açığa çıkmasından bahsetmektedir:

“Cenab-ı Hakk’ın bir yerde zatiyetinin teşekkül edebilmesi için orada tam bir mahviyet teşekkül etmesi gerekir. İşte Fahr-i Kâinat Efendimizin gönlündeki hususiyet budur. Fahr-i Kâinat Efendimiz, özünün de özünde, iç dünyasının da iç dünyasında öyle bir mahviyet teşekkül ettirdi ki bu mahviyet Cenab-ı Hakkın o muazzam zatiyet cereyanının tecellisine sebep oldu. Bu tecelli ile birlikte ruh-u Muhammedî, gönl-ü Muhammedî yaratılmış oldu, yani ayrı bir nakış, ayrı bir yansıma oldu. Bu yansımanın esrarında Fahr-i Kâinat Efendimizin ahlâkındaki kalb-i Muhammedî sırrı, bütün varlıkları kurtarma operasyonuydu.” (Nurbâki 1999: 143-144)

Bu düşünceye göre Hz. Peygamber’in kendisinde mahviyetin açığa çıkmasının nedeninin Elest Meclisinde Allah’ın “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim*“ hitabına karşılık olarak bütün varlıkların “Evet” diyebilmelerini sağlamaktır. Fahr-i Kâinat Efendimiz’in gönlü o kadar yüksektir ki ancak bu sayede kendi mahviyetiyle bütün varlıkları kurtarabilmiştir. O, her insanın “Evet” diyerek kurtulabilmesini ve bu sayede Allah’ın ebede vereceği sınırsız nimetlerden onların da faydalanabilmesini ister. Dr. Halûk Nurbâki, bunu kalb-i Muhammedî’nin Elest coşkusu olarak nitelemektedir. Bu coşkunun, Hz. Peygamberin yeryüzünde yaşadığı süre içinde ahlak-ı Muhammedî olarak tezahür ettiğini belirten Dr. Halûk Nurbâki, her türlü merhamet, infak hikmetlerinin kalb-i Muhammedî’nin insanları kurtarma hususiyetinden kaynaklandığına işaret etmektedir. (Nurbâki 1999: 144)

Elest Meclisi’nde Dr. Halûk Nurbâki’ye göre “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim*” ilahi hitabıyla Elest Meclisi’nde başlayan konuşma, önce Hz. Peygamber’in verdiği “*Evet, sen bizim rabbimizsin*” karşılığı daha sonra dalga dalga aynı karşılığın diğer varlıkların vererek da katılmasıyla kâinat hayat bulmuştur.

Elest Meclisi’nde yaşananlar ve bu anlamda sorulan soru ve cevap karşılığı ile ilgili olarak İslâm Ansiklopedisi “Bezm-i Elest” maddesine başvurulduğuna İslâm alimlerinin, Elest Meclisi ile ilahi hitabın olmuş mudur, olmamış mıdır, çerçevesinden baktığını özetle iki konu üzerinden görüş belirttiği ve edebiyat çerçevesinde değerlendirildiği, bu konudaki anlatıların öznesinin sadece Hz. Adem olduğu, (Hz. Peygamber’in Elest Meclisi’nde O’nun varlığına dair söz konusu maddede bir kayıt bulunmamaktadır) konuya dair tartışmaların ayrıntıları ile sadece Elest Meclisi’ne dair edebiyata konu olan bazı eserlerden küçük örnekler vermek

suretiyle ele alındığı anlaşılmaktadır. (Yavuz, Pala 1992: 106-108) Elest Meclisi'nin anlatılıp, tasavvufi bakışın söz konusu maddeye yansıtılmamasının, konunun bütün unsurlarıyla birlikte incelenip anlaşılmasına hizmet etmediği ve bu anlamda önemli bir eksiklik olduğu görülmektedir. Bu nedenle “Bezm-i Elest” maddesinin tasavvufi anlamda ve tasavvuf alimlerinin bakışı açısından incelenip “tasavvuf” güncellenmesinin yapılmasını ve söz konusu maddeye eklenmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

4.1.2.3. Mutluluk Çağı

Kitabın bu bölümünde Fahr-i Kâinat Efendimiz'in dünyaya teşrifleri anlatılmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki, Hz. Peygamber'in dünyaya gelmeden önceki dönemde babasını ile annesini anlatmakta Elest Meclisi'nde de Hz. Peygamber'in yakınlarında olmalarından bahisle onların da ilahi hamd niyazına tanıklıkları konu edilmektedir. Fahr-i Kâinat Efendimiz'in muhterem anneleri Hz. Âmine, Hz. Peygamber'imize hamiledir ve muhterem eşlerini yeni kaybetmiştir, hamileliği süresince ışıldamakta, adeta parlamaktadır. Dr. Halûk Nurbâki, Fahr-i Kâinat Efendimiz dünyaya gelene kadar süren Hz. Âmine'nin anlından yayılan bu olağanüstü ışıltının nur-ı Muhammedî olduğuna dikkat çekmektedir. (Nurbâki 1998: 34)

4.1.2.3.1. Nur-ı Muhammedî (Hakikat-i Muhammedî)

Nur-ı Muhammedî ve hakikat-i Muhammedî'nin anlamları itibarıyla aynı olduğu söylenebilir (Demirci 1997: 179-180) ancak tek tabir kullanmak ve karmaşaya mahal vermemek amacıyla konu, nur-ı Muhammedî esas alınarak incelenecektir. Nur-ı Muhammedî'yi anlayabilmek için önce “Nur” kelimesini tarif etmek yoluyla konuya girmek daha doğru olacaktır. Nur'un lugattaki tasavvufi manası Allah'ın bütün yaratılmışları yokluğun karanlığından çıkarıp onları idrak edilebilecekleri, hissedilebilecekleri, görünebilecek hale getiren ilâhî tecellisidir. (Kubbealtı Lugati) Benzeri bir tanıma göre nur, açığa çıkmaya delalettir ve varlığı ile alemin aydınlanması sebebiyle Hz. Peygamber için de kullanılmaktadır. (Demirci 2013:

11) Nur-ı Muhammedî için Hz. Peygamber’e özel bir nur ya da peygamberlik nuru manasına geldiğini söylemek mümkündür. Buna göre Fahr-i Kâinat Efendimiz her kemâlin ilki, yaradılıştan gelen her güzel özelliğin asli kaynağıdır. (Demirci 2013: 12)

Dr. Halûk Nurbâki, Fahr-i Kâinat Efendimiz’in hakikatinin, nur-ı Muhammedî ile bağlantısını yani her şeyin başlangıç noktası olan nur-ı Muhammedî kavramına yıllar öncesinden bu yana çok önem verdiği görülmektedir. Bu yüzdendir ki nur ismini temel alarak mümkün olan her hususta kullanmaya gayret etmiş, eserlerini de bu istikâmet üzerine kurgulamıştır. Nitekim, 1958 yılında basımı yapılan ilk kitabının ismi *Tek Nur*, 1960 yılında basımı yapılan ikinci kitabının ismi *Sonsuz Nur*, (Turna 2007: 249-250) 1986 yılında ilk basımı yapılan kitabının ismi de *Gönül Penceresinden Fahr-i Kâinat Efendimiz*’dir. Aynı zamanlarda basımları yapılan bu üç kitap, bazı farklılıklar içermesine rağmen konuları itibariyle yakın içeriğe sahip oldukları görülmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, eserlerini hazırlarken temel konuları belirledikten sonra güncel hassasiyetleri de dikkate alıp kitaba dahil edip zenginleştirmek suretiyle kaleme almaktadır. Bahse konu üç kitapta da değişiklik göstermeyen konuların Fahr-i Kâinat Efendimiz’e muhabbet istikametinde şekillendiği görülmektedir. Nur-ı Muhammedî ile onun diğer tezahürleri ve bu anlamda Dr. Halûk Nurbâki kitaplarının ortak ve temel karakteristiğini teşkil etmektedir. Dr. Halûk Nurbâki’nin basımı yapılan ikinci kitabı olan “*Sonsuz Nur*”da da adından anlaşılacağı üzere nur-ı Muhammedî’nin esas alındığı anlaşılmaktadır. Bu amaçla *Sonsuz Nur* adlı kitabının başlangıcında yer alan ve Dr. Halûk Nurbâki’nin adeta niyaz formatında kaleme aldığı “İlk Söz”üne göz atmanın yeterli olacağı değerlendirilmektedir:

“Ey ezelden ebede, ebediyyen kaynayan, mutlak aşkın sahibi Ekmel yaratıcı, Âlemlerin Rabbi; Rahman ve Rahim olan Allah, sana sonsuz hamd-ü senâlar olsun... Allah sırrının merkezi, hilkâtin zevki, gönüllerin tek ilacı, ölü kalblerin yegane dirilticisi, yaratılan her şeyin tek aman kapısı, Efendimiz, canımız, sultanımız, Sana ve Ehl-i Beytine mahlukat ve mevcudat sayısınca salât ve selam olsun (...) İslâm demek, (Allahtan selam gelmiş olan) demektir. Öyle bir selam ki Fahr-i Kâinat hakkı için...Fahr-i Kâinat, ezel ve ebedin yaratılış sebebi, maddesiyle manasıyla hilkatin ezel sırrı...İslâm metafiziğinin 2 ncisi olan bu eser, Fahr-i Kâinatın Allaha gittiği, bizleri de

lütfen ve tenezzlen götürmek amnında bulunduğu yoldur. Daha doğrusu O yola ait bir nmedir. O yol, SONSUZ BİR NUR yoludur.. Fahr-i Kâinat ahlkının muhteşem tecellisidir (...) Ey insanoğlu bu yolda değilsen dn!..Korkunç ızdırapların ülkesine yaptığın seferden dn!..SONSUZ NUR’UN FAHR-İ KÂİNAT AHLAKININ, asil saflarına koş!...”

Dr. Halûk Nurbâkî’nin örnekte de belirtildiği üzere (Sadece verilen örnekte bile altı kere Hz. Peygamber, iki kere nur zikredilmektedir.) Fahr-i Kâinat Efendimiz ve nur-ı Muhammedî hususuna özellikle dikkatlerin çekilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Dr. Halûk Nurbâkî’ye göre nur-ı Muhammedî’nin görünürlüğü, insanın yaratılışı ile başlayan ve Fahr-i Kâinat Efendimiz’e varana kadar Allah tarafından seçilmiş saf ve temiz insanlar yoluyla devam eden bir sürece işaret etmektedir. İslâm tarihçileri, siyer yazarları ve mutasavvıfların da büyük bir çoğunluğunun nur-ı Muhammedî konusuna özel ehemmiyet gösterdikleri ve bu istikamette eserlerinde yer verdikleri görülmektedir.

Nur-ı Muhammedî konusuna değinen farklı yazarların, farklı eserlerine, öncelik bu kitap (Fahr-i Kâinat Efendimiz) olmak üzere çeşitli örnekler verilecektir. Bu amaçla konunun tüm veçheleriyle birlikte daha iyi anlaşılabileceği düşünülmektedir.

Dr. Halûk Nurbak, Allah’ın Hz. Âdem’i kâinata tanıtması ile başlayan ve böylece nur-ı Muhammedî’nin aşıkr olan seyrini, o kendine has coşkun söylemiyle şöyle dile getirmektedir:

“Ve Allah toprağın aşk şarkıları söyleyen atomlarından Âdem’i yarattı. Sonra ona ruhu ışınladı ve onun gönlünde Fahr-i Kâinat nurundan bir ışık yaktı.(...) [Allah meleklerine Hz. Âdem’i incelettirdiğinde] Onun tüm beden inceliklerini, ruh yapısını ve sonra Âdem’in gönlünde yanan nur-u Muhammedî’yi seyrettiler. Sonra da Allah: ‘Ona secde edin’, buyurdu. Melekler, Âdem’in gönlündeki nur-i Muhammedî’yi sezip, o nurun kendilerini elest meclisinde kurtaran hamd niyazından yansıdağını fark ettiler ve hemen secde ettiler. şeytan ise gururu yüzünden o nuru fark edemedi. Zaten elest meclisinde de çok sonraki fazlarda ‘beli’ coşkusuna katılabilmişti. (...) [Allah,] İnsanlar elesti unuttuka, kullukta şaşırdıka Efendimizin sırrından bir peygamber gönderiyordu. Böylece Nur-u Muhammedî’nin mmet sırrı, yani milletlerine sahip çıkma hazzı ağlar boyu devam etti.” (Nurbâkî 1998: 26-27)

Dr. Halûk Nurbâki, kitabın (Fahr-i Kâinat Efendimiz) ilerleyen bölümlerinde Hz. Peygamber'in "Ahirete Yansıyan Rahmet" başlığı altında nur-ı Muhammedî'ye dair çok az bilinen özelliklerini anlatmadan önce Hz. Peygamber'in rahmetinin tezahürlerine farklı boyutlarda nail olunabileceğini belirterek müminlere müjde kabilinden önemli bilgiler vermektedir. Bu düşünceye göre Hz. Peygamber'e muhabbetle bağlanan her müminin O'nu farklı fazlarda görebileceği (Rüyada veya yarı uykulu halde, dünya gözüyle, son nefeste, Mahşerde ve Cennette) ve bunların hepsinin Hz. Peygamber'in rahmet tecellilerinin yansımaları olacağı belirtilir. (Nurbâki 1998: 161-162) Dr. Halûk Nurbâki, konu nur-ı Muhammedî'yi tarif etmeye geldiğinde bunun farklı bir intikal olabileceğinden bahsederken adeta beş duyusuyla deneyimlemişçesine nur-ı Muhammedî'yi şöyle anlatmaktadır:

"Nur-u Muhammedî, insanı hazzından bayıltan parlak siyah renkte tecelli eder. Derinlerde bir noktadan başlar, tecelli eder. Sonra tüm boyutları ve [ile] insanı istila eder. Nur-u Muhammedî tecelli eder etmez, tarifi imkansız bir koku tüm benliğimizi sarar. Bu kokunun benzeri olmamakla birlikte mânâ aleminde bu koku; çok tatlı bir gül kokusuyla amber ve öd ağacı kokularının karışımına benzetilir. Bu hikmetin küçük yansıması, bütün parfümlerin temelinde gül yağının bulunmasından anlaşılabilir." (Nurbâki 1998: 163)

Dr. Halûk Nurbâki, "Efendimizin Ledün Âleminde Rahmet Sırrı" başlığı altında incelediği nur-ı Muhammedî'nin farklı bir tecellisine daha değinir. Buna göre ledün alemine sanılanın tersine çok yabancı olmadığımız, aslında o alemde gerçekten var olduğumuz anlatılır. Dr. Halûk Nurbâki, birçok insanın yabancı olduğu bu ledün aleminin Hz. Peygamber'in rahmetinin yansıması sayesinde görünür olabileceğinden bahsedip konunun Elest ile ilişkisini kurarak nur-ı Muhammedî bağlantısına işaret etmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, ledün aleminde Hz. Peygamber'in bu lütfuna mahzar olabilmek için gerekli olan tek hususiyetin Hz. Peygamber'e duyulması gereken muhabbet olduğuna bir kez daha dikkatleri çekmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, mümin muhabbet duyduğu takdirde Hz. Peygamber'in rahmet tecellisinin cereyan edebileceğini sonrasında müminin ledün alemine giriş öncesinde gözlerine bir nur ineceğini ve bu nurun (nur-ı Muhammedî) mümini Elest Meclisi'ne götüreceğini anlatır. (Nurbâki 1998: 168) Dr. Halûk

Nurbâki, müminler için çok özel bir ayrıcalık olan bu nur-ı Muhammedî tecellisinin intikalini şöyle açıklamaktadır:

“Fahr-i Kâinat Efendimiz’in sırrının en nazik hikmeti buradadır. İlâhi güzellikleri, onun ihtişamını seyretme kabiliyetini kaybettiğimiz bu dünyada; gönül penceresinde Nur-ı Muhammedî bir perde açar. O anda Ledün aleminin sırrı içinde mekandan mekana yansırız. Ta ezeldeki Elest namazını bulana kadar. İşte Fahr-i Kâinat Efendimizin alemlere rahmet olan sırrının en muhteşem cereyanı budur. Bir kez Ledün penceresi açıldı mı, zaman sonsuz sürat kazanır, mekanlar fırtınaya tutulmuş yapraklar gibi perde perde dökülür ve sonra Efendimizin okuduğu Fatiha işitilir. Ardından, Elest’in büyük bayramında ilâhi seda doyumuna imkan olmayan bir beste gibi çalar, durur. Bu ünlü Elest hadisidir: ***Sen olmasaydın, sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.*** Zaten bu hadis, yüce velilerin bizzat Ledün aleminden aldıkları canlı bir ilâhi emirdir. Bu yüzden, bazıları, bu hadisin kaynağını hadis kitabında ararlarsa pek mahcub olurlar.” (Nurbâki 1998: 168-169)

Martin Lings, “Hz. Muhammed’in Hayatı” isimli kitabının “Bir Oğul Kurban Etmeye İçilen And” adlı bölümünde Hz. Peygamberin muhterem büyükbabası Abdülmuttalib ve muhterem babası Abdullah (Babası Abdullah’ı o kadar çok sevmektedir ki Zemzem kuyularının açılması hususunda babası tarafından verilen bir and sonucu bozulan yemininin karşılığı olan kan diyeti ödemek suretiyle o zamanlarda çok büyük bir zenginlik ölçütü olan onlarca deveyi oğlunu kurban olmaktan kurtarmak için feda etmekten çekinmemiştir.) uzun uzun anlatılır ve konu bu haliyle Hz. İbrahim’in oğlu İsmail’i kurban etme kıssasına bazı yönlerden benzerliği itibariyle hayli dikkat çekici görülmektedir. Müellif, bu bölümden sonra gelen “Bir Peygambere Duyulan İhtiyaç” adlı bölümde konu yine Abdülmuttalib ile başlayarak devam etmekte iken sürpriz bir şekilde oğlu Abdullah üzerinden nur-ı Muhammedî’ye bağlanmaktadır. Fahr-i Kâinat Efendimiz’in soyu, temiz soy bağlamında değerlendirildiğinde Muhammedî nur’un Hz. Peygamber’e kadar süregelen aktarımına ve görünür olmasına güzel bir örnek olarak şöyle dile getirilmektedir: (Lings 2006: 22-23)

“Abdullah güzellikte zamanının Yusuf’u gibiydi. Hatta Kureyş’in en yaşlı erkek ve kadınları o zamana dek böyle güzel kimse görmediklerini söylüyorlardı. O şimdi gençliğinin baharında yirmi beş yaşında idi. Fakat

Kuteyle [Varaka bin Nevfel'in kız kardeşidir. (Erul 1988: 517-518)] bu kez onun yüzünde başka bir şeylerin var olduğunu ve anında dünyanın ötelerinden gelen bir nur (ışık) parladığını fark ederek şaşırdı. Beklenen peygamber, Abdullah olabilir miydi? Yoksa o beklenen peygamberin babası mı olacaktı? (Lings 2006: 22-23)

Benzeri şekilde Hz. Peygamber'in hayatını kaleme alan Ahmet Cevdet Paşa da Fahr-i Kâinat Efendimiz'in temiz soyunu esas alıp bu hususiyete odaklanmakta ve silsile yoluyla nur-ı Muhammedî'nin nesilden nesile Hz. Peygamber'imize kadar nasıl aktarıldığını en açık şekilde gösteren kaynaklardan biri olduğu anlaşılmaktadır. Nur-ı Muhammedî, Ahmet Cevdet Paşa'nın kaleminden şöyle görünmektedir:

“Her ne vakit birinin iki oğlu olsa yahut bir kabile iki kola ayrılrsa Peygamber Efendimiz'in soyu en temiz ve en şerefli tarafta bulunur ve her asırda onun yüksek ceddî kim ise yüzündeki parlaklıktan bilinirdi. Çünkü Hazret-i İsmail'in anında bir nûr vardı ki Ülker yıldızı gibi parlardı. Bu nûraniyet ona babasından kalmış ve evlâttan evlâda geçmiştir. Bu nûr, nûr-ı Muhammedî, yani Peygamberimiz Muhammed Mustafa'nın nuru olup Hazret-i Âdem'den beri evlâttan evlâda geçerek, nihayet asıl sâhibi olan Peygamber Efendimiz Hazretleri'nde karar kılmıştır.” (Cevdet 2012:12)

Rûhu'l-Beyân'da İsmail Hakkı Bursevî, nur-ı Muhammedî'nin fark edilmesini bu kıssada Hz. Havva üzerinden anlatarak konuya giriş yapar. Buna göre Hz. Şit'e hamile iken Hz. Havva'da görülen nuru, Hz. Şit'in doğduğu andan itibaren onun anında parıldayan nuru, Muhammedî nur olarak tanımlamaktadır. Hz. Şit ergenlik çağına geldiği esnada Hz. Âdem'in onunla görüştüğü ve nur-ı Muhammedî'ye ilişkin bilgiler vererek bunun çok önemli bir sır ve emanet olduğunu, bu nura sahip çıkarak sadece temiz eşleriyle paylaşmak şartıyla soyunu sürdürmesi gerektiğine dair ondan söz ile güvence aldığı anlatılır. (Bursevi, “*Nur-ı Muhammedî*” <https://archive.org/details/ruhul-beyan-kuran-meali-ve-tefsiri-1-23-ismail-hakki-bursevi> et. 15.05.2024)

Tüm dünyada nur-ı Muhammedî'yi kavram olarak tanıma şansına eren milletin Türk Milleti olması, büyük bir iddia olarak düşünülse bile Mevlid ile yüzyıllardır tanışıklığı göz önünde bulundurulduğunda bu iddianın doğruluğu yönünde hüküm

verilebilecektir. Süleyman Çelebi'nin kaleme aldığı Mevlid, Hz. Peygamber muhabbeti ve Hz. Peygamber'in yüceliği üzerine temellendirerek yazdığı, Türk kültürüne mâl olmuş bir eser olarak tarihte yerini almıştır. Türkler o kadar sevmişler ki mevlidi, mevlid ismini çocuklarına isim olarak verirken mevlidde geçen isimleri de çocuklarına isim olarak verecek kadar sevmişler ve bu denli içselleştirmişlerdir. Mevlid'in diğer bir adı da “Vesiletü'n-necât” olup lugat karşılığı, kurtuluş vesilesidir. Mevlid, o kadar etkilidir ki huşû içinde dinlendiğinde dinleyenin muhayyilesine yansıttığı duygular itibariyle insan zihnine sinematik olarak adlandırabileceğimiz görsel kesitler verebilen ve bu yönüyle benzeri eserlerden ayrılan farklı bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Fahr-i Kâinat Efendimiz'in dünyaya gelişlerinin anlatıldığı “Velâdet” ile “Merhaba” bahri olarak isimlendirilen bölümler, dinlendiğinde uyandırdığı duygular itibariyle başlı başına olağanüstü olduğu görülebilecektir. Olağanüstü bir durumu anlatabilmenin zorlukları bir yana birebir kelimelerle duygulara hitap ifade edilecek şekilde yansıtabilmek de diğer bir olağanüstülük olarak değerlendirilmektedir. Anlatılan sahnelerde gerçeklik etkisi o kadar yüksektir ki Süleyman Çelebi'nin Fahr-i Kâinat Efendimiz'in dünyaya gelişindeki yaşanan harikuladeliikleri adeta görmüşçesine aktardığı düşüncesi hâsıl olmaktadır. Bunlara ilave olarak Hz. Peygamber'e muhabbet besleyen her Türk gibi Dr. Halûk Nurbakî'nin de Süleyman Çelebi'den ve Mevlid'den oldukça etkilendiği, (Nurbâki 2023: 32-33-137) manevi dünyasının bu yönde beslendiği ve eserlerine de bu hususiyetin yansıdığı değerlendirilmektedir.

Mevlid, Anadolu'da Türklerin zor günler yaşadığı bir zamanda 1409 yılında tamamlanan, Hz. Peygamber'in yüceliğine karşı, O'nu önemsizleştirip sıradanlaştırmaya yönelik bazı kötü niyetli veya bilmeyerek yapılan zorlayıcı nedenlerin gelişmesi üzerine Süleyman Çelebi tarafından hazırlanmış, acı ve tatlı günlerde Türk Milletini bir araya getirerek toplum olarak bir arada olmamızı sağlayan, Hz. Peygamber muhabbetinin her zaman olması gereken yere, zirveye çıkarıldığı muhteşem bir eserdir. (Pekolcay 2004: 485-486) Eserde bir Müslümanın bilmesi gereken temel seviyede bilgiler ile bazı deruni hususiyetler de (Hz. Peygamber'in doğuşunda yaşanan alamet ve mucizeler, Hz. Peygamber'in

yaşamından mucizeler, salavat, ilm-i ledün, tevhid, irfan, Miraç, nur, nur-ı Muhammedî vd. tasavvufi unsurlar) yer almaktadır. Mevlid ile Türklerin yoğun olarak yaşadığı yakın coğrafyamız olan Balkanlar, Kafkasya ve Kuzey Afrika'da da bu kültürün yaygınlaştığı gibi (Pekolcay 2004: 485-486) nur-ı Muhammedî kavramının da bu coğrafyalarda akılda kalıcılığına olumlu etkiler sağladığı değerlendirilmektedir.

Mevlid dokuz bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde varlığın övücü olan Hz. Peygamber'e salavat, her işin öncesinde Allah adının anılması ile Allah'ın isimleri, ikinci bölümde Süleyman Çelebi'nin Fatıha isteği ile eserdeki kusurların hoş görülmesi gibi konular (Yeniterzi 2003: 171-178) bulunmaktadır. Üçüncü bölüm ise konu itibarıyla araştırılan nur-ı Muhammedî'nin de arasında bulunduğu Fahr-i Kâinat Efendimiz'e dair önemli hususiyetleri ihtiva etmektedir:

“Üçüncü bölüm, alemin yaratılması sebebinin beyanı hakkındadır. Cenab-ı Hakk'ın yarattığı ilk şeyin Hz. Peygamber'in ruhu olduğu (başka rivayetlerde nuru), onun kâinatın yaratılmasındaki yegane sebep oluşu, yüce Peygamber'in eşsiz, emsalsiz güzelliği; ümmetinden olmanın önemi, Hz. Peygamber'in son peygamber olmasına rağmen nurunun ilk yaratılan cevher olmasından dolayı her şeyin aslı olduğu, Hz. Adem'in alnında bu nurun bulunması, nur-ı Muhammedî'nin Hz. Adem'in oğullarından Hz. İbrahim'e, Hz. İsmail'e ve nihayet Habibullah'a kadar intikali dile getirilir.” (Yeniterzi 2003:175)

Dördüncü bölümde Fahr-i Kâinat Efendimiz'in dünyaya gelişleriyle birlikte gelişen olağanüstü durumlar ve Hz. Peygamber'e övgüler, beşinci bölümde Fahr-i Kâinat Efendimiz'in yaşamında gelişen ve O'nun yüceliğinden kaynaklanan mucizeler, altıncı bölümde de yine muhteşem bir gerçeklikte bir Miraç hadisesi aktarılır. Yedinci bölümde Hz. Peygamber'in müminlere örnek olma amacıyla sergilendiği düşünülen harikulade özellikleri dile getirilirken sekizinci bölüm Fahr-i Kâinat Efendimiz'in dünyadan ayrılışının öncesi ve sonrası anlatılmakta dokuzuncu ve son bölüm ise Süleyman Çelebi'nin anlattığı konuları toparlayışı ile İslâm'ı doğru yaşama pratiğine dair temel olarak müminlere nelerin yapılması gerektiği ve güzel öğütler verilerek Hz. Peygamber'e salat-ü selam ile mevlidin kapanışı gerçekleşir. (Yeniterzi 2003: 176)

Bu bölüme kadar Dr. Halûk Nurbâki dışı verilen örneklerde daha çok nur-ı Muhammedî'nin zahir oluşuna yani tecellilerine dikkat çekilmiştir. Bundan sonra verilecek örnekler nur-ı Muhammedî'nin görünür olmayan özelliklerine dair olacaktır.

Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde nur-ı Muhammedî için verilen örneklerin eserde yoğunlukla kullanılan bazı semboller nedeniyle günümüz şartlarına göre örtülü kaldığı görülmektedir. İfadeler, sembollerle aktarılacak istendiğinde az sözle çok şey anlatmak için kolaylık sağlarken bazen de anlatılmak istenen konunun anlaşılır olmaktan uzaklaştığı görülmektedir. Anlatılmak istenen konu nur-ı Muhammedî olduğunda dönemin dinamikleri de dikkate alındığında yüzyıllarca önce yanlış anlamının büyük olaylar yaşanmasına yol açabileceği değerlendirildiğinde dikkati elden bırakmamak en uygun davranış olarak görünmektedir. Hal böyle olunca saklı kalan ve açılması gereken hususların yetkin bir şârih tarafından şerh edilmesiyle (Rifâî 2015: İkinci Baskıyı Takdim) hem yanlış anlaşılmalara girilmeden doğru anlamı bulmak kolaylaşmakta hem de anlatılmak istenen konunun zihinlerde kalıcı olması sağlanmaktadır.

“İnsanın bir uzvu, can kuvvetiyle dağı yarar, denizi ve madeni parça parça eder. Dağlar yaran Ferhad'ın kuvveti taşı parçalar; canlar canının kuvveti ise Kamer'i ikiye böler. Gönül, sır dağarcığının başını açarsa (yâni kalp bu esrardan daha fazla söyleyecek olursa) can sür'atle arş tarafına gider.” (Rifâî 2015: 199)

Mevlana'nın bu şiiri, Ken'an Rifâî tarafından yapılan şerh ile daha anlaşılabilir ve anlamlı hale gelmektedir. Buna göre şiirde ifade edilen ve ayın ikiye bölebilecek güçte olan tek varlığın Hz. Peygamber olduğuna işaret edilmektedir. Şiirin devamında canlar canı ile ifade edilen, ruhların ruhu yani gerçek ruh olan Hz. Peygamber ile onun gerçek varisleri, “mürşid-i kâmiller” (Rifâî 2011: 518) yani veliler kastedilmektedir. Bu açıklamaya göre o velilerin kalp aynasında nur-ı Muhammedî parladığında onların da (veliler) maneviyat semalarının sahipleri olacağı belirtilmektedir. “Onlar da karanlık tarafı nefse, nurlu tarafı ruha ait olan kalp kamerlerini parçalarlar.” (Rifâî 2015: 202) Bu ifadede de anlaşılmaktadır ki

kamil mürşitler hem negatif hem de pozitif tarafta olan kamerleri parçalamakta belli bir seviyeye gelen müridi aydınlatarak artık etkisi kalmamış perdeleri (Rifâî 2011: 59) kaldırmakta ve müridi daha da fazla Allah'a yaklaştırmaktadır. Buraya kadar yapılan şerhin yeterli olacağı daha fazlasına yapılacak açıklamaların herkesin kaldırabileceği yük olmayacağını büyük sorunlara yol açabileceğine işaret edilmektedir. Burada dikkat edilecek diğer bir noktanın da başka izahat yapılmadan Mevlana'nın kapattığı kapının ona hürmeten kapalı tutulmasıdır. (Rifâî 2015: 202)

Bir başka tespite göre insanoğlunun dünyaya gelişinin esas amacının nur-ı Muhammedî (Nur-ı Muhammedî'ye de erişebilmek için öncesinde kâmil mürşidin bulunması ve ona tam teslim olunması gerçeğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.) olduğu belirtilmektedir. Bu tespite göre insanoğlunun dünya gailisine kendini çok kaptırmadan nur-ı Muhammedî'yi bulmanın gerçek marifet olduğu ifade edilmekte ve sadece bunu gerçekleştirebilenlerin dünyaya geliş maksatlarını yerine getirebildikleri anlatılmakta ve aslında herkesin bu nuru bulmak için geldiğini ama bulabilmek ve bilebilmenin de her kula nasip olmadığı belirtilmektedir. (Rifâî 2011:218)

Hallac-ı Mansur, tasavvuf tarihinin en tartışmalı şahsiyetlerinden biri olduğu, tasavvuf tarihiyle ilgilenenlerin çoğunun katıldığı bir husustur. Hallac yaşarken hitabetiyle nasıl kitleleri derinden etkilediyse aynı etki geçmişte olduğu gibi günümüzde de eserlerini okuyanlar tarafından tazeliğini kaybetmeden o hissin alındığı değerlendirilmektedir. Hallac'ın tasavvuf tarihi bakımından önemli görüşlerinden biri de bu bölümde incelenen nur-ı Muhammedî'dir. (Uludağ 1997: 377-381) Hallac-ı Mansur meşhur kitabı olan Kitabü't Tavâsîn'in önemli bir bölümünü Hz. Peygamber'e ayırmıştır. Anılan kitapta bulunan bu bölüm: Sirâc Tâsîni'dir. Hallac'ın bu bölüme verdiği isim giriş olarak çarpıcı ve güçlü bir kimliğe sahiptir çünkü Sirâc kandil anlamına gelirken Tâsîn'de (Uludağ 1997: 380-381) Hz. Peygamberimizin Kur'an'daki iki ayrı sureden (Ta-ha ve Ya-sin) alınıp birleştirilen isimleridir (Hallac'ın, "Sirâc Tâsîni" başlığıyla genel olarak nur-ı Muhammedî'yi ifade ettiği anlaşılmaktadır.) zira Hallac, Hz. Peygamber'in isimlerinden ve aynı zamanda Taha Suresi'nin ilk ayeti ve huruf-u mukatta (Duman-Altundağ 1998:

401-407) olan Ta-Ha'nın ilk harfi olan Ta'sını, Yâsin Suresi'nin ilk ayeti Ya-Sîn'in de son harfi olan Sîn'i alarak anlamlı başka bir isim oluşturmaya çalışarak yücelttiği görülmektedir. Hallac'ın, "Sirac Tâsîni" olarak adlandırarak süslediği bu bölümde nur-ı Muhammedî (Cîlî 2024: 40) hususunun bu bölümde Nur Suresi'nin 35. ayetine (Tüsteri 2022: 299) telmihle ve onun kendine mahsus coşkun ifadeleriyle şöyle anlatılmaktadır:

"Gayb nurundan bir kandil O. Bir ışıdı ve eski yerine döndü. Bütün kandillere üstün geldi ve sultan oldu hepsine. (...) Nübüvvet nuru yalnız Onun nurundan çıkmıştır. Nurların aydınlığı bile Onun nurundandır. Nurlar içinde Kıdem'den daha parlağı, daha eskisi, daha belirlisi olamaz. Fakat O Kerem Sahibi'nin nuru müstesna. Onun himmeti bütün himmetlerin önünde. Vücudu yokluktan, adı Kalem'den önce. Zira bütün «Ümmetler»den evveldi O. Bu sıfatların sahibinden daha merhametli, rauf, coşkun, arif, zarif, lütufkar ve daha insafı hiçbir yerde bulunamaz. Ne ufuklarda ne ufukların üstünde ne de altında. Varlıkların efendisidir O. (...) Aah ne kadar ayan-beyan, ne kadar keskin görüşlü, ne kadar nurlu, ne kadar ulu, ne kadar basiretli! O ölmez. O hep yaşar. Olduğu gibi durur hep. Hadiselerden de önceydi O, «Şey»lerden de. Kâinatlardan önce meşhurdu O. O hep var olacaktır. Renklerden önce anılıyordu, cevherlerden önce dillerdeydi. «Önce»den önceydi O; «Sonra» dan sonra da kalacaktır. (Hallac 1976: 65-70)

Genel olarak ifade edilmek gerekirse Hallac'ın, eserin bu bölümünün her kelimesi ve neredeyse her harfini özellikle Fahr-i Kâinat Efendimiz'e ayırdığı anlaşılmakta her kelimede ayrı yüceltme ile ayrı ayrı hürmet ifadeleri ile süslediği cümlelerde geçen olağanüstülüklerle de harmanlayarak coşkun bir yoğunluk elde etmeye çalıştığı görülmektedir. Hallac'ın yazdıklarını anlamanın zorluğu bir yana Efendimiz'e ait nuru da içine alan ifadeleri anlamaya çalışıldığında: Allah'ın ilk olarak nur-ı Muhammedî'yi yaratmasıyla O'na büyük bir şeref bahsettiğini, her şeyde olduğu gibi nübüvvet nurunun da O'nun nurundan geldiğini ve dolayısıyla en parlak nurun ve her şeyin sahibinin de Hz. Peygamber olduğu söylenebilecekler arasındadır. Bu ifadelerde dikkat çeken bir başka önemli hususun Hallac'ın hitabının sadece Fahr-i Kâinat Efendimiz'e olduğudur. Hallac'ta bulunan Hz. Peygamber muhabbeti o kadar yoğundur ki o sadece Hz. Peygamber'i övgü ile yüceltmeye girişerek yaptığı niyazda kaybolmuştur. Bu niyazdan da anlaşıldığı kadarıyla Hallac'ın gözü baktığı her yerde Hz. Peygamber'den başka bir şey

görmemekte O'nunla işitmekte O'nunla hissetmekte dolayısıyla bütün varlığı ile Fahr-i Kâinat Efendimiz'e sarıldığı anlaşılmaktadır.

Nur-i Muhammedî kavramından etkilenen ve eserlerinde kullandığı görülen diğer bir sufi de Niyazi Mısrî'dir. Mısrî, bir eserinde "Lâ mekândan geldik, şehrimiz yoktur" ifadesini kullanmıştır. Bu düşünceye göre Allah'ın ilk olarak yarattığı nur-ı Muhammedî'dir ve yaratılan her şey daha sonra ondan yaratılmıştır. (Mısrî 2021: 65) Bu ifadeden Hallac'ın eserlerinde yer verdiği, nur-ı Muhammedî'nin ilk olarak yaratılan kavramıyla benzerlik gösterdiği düşüncesine varılabilir. Niyazi Mısrî ile Hallac'ın başka bir ortak noktaları da öne sürdükleri herkesin anlayamayacağı ileri görüşleri ile avam, softalar, sözde din adamları ve dönemin idarecileri ile başları sık sık derde girmiş, hayatlarında sıkıntılar (Hallac kadar olmasa da Mısrî'nin sürgünleri ona bazı zorluklar yaşatmıştır.) yaşamalarına sebep olmuştur. Eksiksiz bir Hâkk, Fahr-i Kâinat ve Ehl-i Beyt aşığı olan Mısrî, Hz. Peygamber'i öven kasideleriyle de meşhurdur. (Aşkar-Demirli 2007: 166-169) Niyazi Mısrî'nin Fahr-i Kâinat Efendimiz'i öven kasidelere çokça yer verdiği ve orijinali Arapça olarak kaleme aldığı "Kasîde-i Bürde Tesbî'i" isimli, Türkçeye çevrilen kitabından nur-ı Muhammedî konusuna dair şu örnek görülmektedir:

"Muhammed'den nur alır nurlu insanlar,
Bütün insanların ilmini kapsar ilmi,
Onun yerini kutsal bilir nurlanmışlar,
Onun üstün mertebesine ulaşmaktan kesitler ümidi,
Huzura kavuşturdu onları imamlık yaparak Miraç gecesi,
Bütün peygamberler hep istediler ondan,
Denizinden bir avuç ve bir yudum yağmurundan." (Mısrî 2010: 36)

Nur-ı Muhammedî'nin farklı bir anlatımı da Bursevi'den gelmektedir. Bursevi bu konuyu cennette Hz. Âdem'e secde edilmesi esnasında yapılan secdeye getirerek asıl secdenin hikmetinin nur-i Muhammedî'ye yapılması durumuyla konuya bambaşka bir yorum getirmektedir:

“Allah Teâlâ Âdem’i yarattı, ona şekil verdi ve ona ruh üflendikten sonra hiçbir yer ya da gök meleşî hâriç olmamak şartıyla “Meleklerin hepsi de” hiçbirini bir diğerinden geç kalmaksızın “hemen secde ettiler.” Şüphesiz birlikte yapılan secde, secde çeşitlerinin en mükemmelidir. Onun için buradaki secde de böyle bir secde olarak yorumlanmıştır. Fakir [Bursevî] der ki: Hakîkatte bu secde Âdem (a.s.)’ın aynasında basılı/damgalı bulunan nûra yapılan bir tâzimdir. Bu nur ise nûr-i muhammedî ve hakikat-i ahmediyedir.” (Bursevi, “Nur-ı Muhammedî”, s. 4091 <https://archive.org/details/ruhul-beyan-kuran-meali-ve-tefsiri-1-23-ismail-hakki-bursevi> et. 15.05.2024)

Nur-i Muhammedî konusunu, Fahr-i Kâinat Efendimiz’e yaraşacak şekilde nur-ı Muhammedî’yi konu edinen eden bir na’t ile noktalamak uygun olacaktır, Ken’an Rifâî’nin en güzel na’tlarından biriyle “Na’t-ı Hazreti Nebevi” ile: (Demirci 2008: 40)

“Rûh u cism ü bâtın u zâhirsın elhak yâ Resûl!
Hey’et -i kevn ü mekâna şems-i nursun yâ Resûl!
Nûr-ı veçhinden alır feyz encüm ü şems ü kamer,
Zâde-i ruhundur insanlar cihanda, yâ Resûl!
Çâresizler destgîri, dertliler dermanısın,
Gâfilin imdâd-resi, biçârenin âmânısın.
Bildiren sensin Hudâ-yı Zülcelâl’i kullara,
Enbiyâ’nın, asfiyânın, şahların sultanısın.
Hil’ât-i “Levlâk”i giydin zâhir oldun âleme,
Bu zuhurundan vücûd buldu bu varlık, yâ Resûl!” (Rifâî 2013: 27)

Bu na’t- şerif ile Hz. Peygamber’imize yapılan hürmet ve yüceltmeler şöyle ifade edilebilir: Sen her şeyin görünen ve görünmeyen yüzüsün, ya Resulullah! Sen yaratılan her şeye nurunla erişerek onları güneş gibi ısıtırsın, ya Resulullah! Yıldızlar, güneş ve ay da senin nurundan (nur-ı Muhammedî) feyz alırlar. Bu cihanda bulunan insanlar ancak senin [aziz) ruhundan çocuklardır. Çaresizlerin elinden sen tutar, dertlilere sen derman olursun. Gâfile ancak senin elin yetişir, çaresizlerin çaresi olursun. Kulları [Gerçekten kul olabilenleri, müminleri] Allah’a bildiren de sensin. Peygamberlerin ve türlü kötülükten arınmış ermişlerin (temiz kulların/ehlullah), şahların dahi sultanısın. Levlâk sırrını giyindiğinde alemlere de görünür oldun. Sen aşık olduktan sonra [Senin varlığınla] eşya da görünür oldu, ya Resûlullah!

5. SONUÇ

Bu çalışmanın öncelikli amacı, Dr. Halûk Nurbâki'nin ömrü boyunca her ortamda anlatmaya çalıştığı Hz. Peygamber'e olan hürmet ve muhabbetini ortaya çıkarmaktır. Dr. Halûk Nurbâki'nin yaşamı boyunca kendisini Hz. Peygamber muhabbetini esas alarak şekillendiren gönül dağarcığı ile bu unsurların eserlerindeki halinin tespiti bu tezin de temelini oluşturmaktadır.

Dr. Halûk Nurbâki'nin eserleri esas alınarak Hz. Peygamber muhabbetinin araştırılması ile ilgili daha önceden yapılan akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbetine verdiği öneme dikkat çekmek ve incelemek bu tezin asli amaçlarındandır.

Dr. Halûk Nurbâki'nin eserleri kapsamında yapılan araştırmada Dr. Halûk Nurbâki'nin basılı pek çok kitabı olmasına rağmen inceleme sonucu yapılan değerlendirmede *Fahr-i Kâinat Efendimiz* ile *Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin* adıyla yayımlanan kitaplarda diğer eserlerine kıyasla daha fazla Hz. Peygamber muhabbetine ve tasavvufi unsurlara yer verildiği tespit edilmiştir.

Araştırmamızın ilk bölümü olan girişten sonra ikinci bölümde Dr. Halûk Nurbâki'nin hayatı ele alınmış, çocukluktan tıbbiye eğitime kadar olan süreçte önemli olarak neleri yaşadığı, bu yaşadıklarının onun tasavvufi kişiliğini nasıl şekillendirdiği incelenmiştir.

Dr. Halûk Nurbâki'nin annesinin Mevlevi müntesibi ve Mesnevi dersleri verdiği, babasının da manevi hassasiyetlere sahip ve bu kapsamda geliştirdiği birikimi ile önemli velilerin hayatları ve menkıbelerini anlatan kitaplar yazan yabancı dil öğretmeni ve edebi bir kişilik yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bunlara ilave olarak Dr. Halûk Nurbâki ortaöğretimini bitirene kadar Afyonkarahisar Sultan Divanî Mevlevihanesi'nde yaşı nispetince temel dini eğitim ile tasavvufi dersler aldığı anlaşılmaktadır.

Ailesi ile yakın çevresinde bulunan manevi büyüklerinden almış olduğu manevi eğitimlerle küçük yaşlardan itibaren yetiştirilen Dr. Halûk Nurbâki, yaşamı boyunca edinmiş olduğu temel birikimi geliştirerek bu istikamet üzere ilerlediği görölmüşür.

Dr. Halûk Nurbâki'nin tıbbiye eğitimi ve sonrasında zorluklar ve yaşadıkları, onu adeta yaşayacağı bir sonraki sayfaya hazırlamıştır. Zor bir eğitim olan tıbbiye tahsili esnasında kendisine boş zaman yaratma fırsatı bulan Dr. Halûk Nurbâki, İstanbul'da da dini eğitimine özen göstererek dönemin önemli simalarından dersler almayı ihmal etmez. Tıbbiye eğitimi esnasında hadis dersleri alan Dr. Halûk Nurbâki, aynı zamanda Kadirî müntesibi olan Şemseddin Yeşil'in ateşli vaazlarına katılır. Şemseddin Yeşil, Ekberi ekolden geldiği bilinen ve o dönemin ilerisinde sayılabilecek ateşli vaazlarında önemli dini konuları tasavvufi bakış ile harmanlayarak izah etmeye çalışan önemli bir mutasavvıf olduğu anlaşılmaktadır. Şemseddin Yeşil'in bu ve diğer özellikleriyle Dr. Halûk Nurbâki'yle ortak noktalarının çokluğu dikkat çekmektedir. Genç Dr. Halûk Nurbâki için önemli manevi bir figür olan Şemseddin Yeşil'den oldukça etkilendiği ve onun bazı özelliklerini (Hz. Peygamber ile Ehl-i Beyt muhabbeti,) içselleştirdiği değerlendirilmektedir.

Dr. Halûk Nurbâki'nin İstanbul'da tıbbiye eğitimi için kaldığı sürede hareketli bir öğrencilik hayatı geçirmiştir. Bu dönemde duyduğu ihtiyaç üzerine İslâm adına mücadeleye girişerek sorumluluk kararı aldığı görölmektedir. Onun, İslâm'ı ve Hz. Peygamber'i doğru cihetten anlatma gayreti, İstanbul'da yaşadığı dönemde bu yönde bir eksikliğin olduğunun farkına varmasından kaynaklanmaktadır. Bu topraklarda yaşayanlar, Tanzimat sonrası Batılılaşma adı altında Osmanlı İmparatorluğu'nu ayrışma ve çöküşe götüren unsurlardan biri olan kültürel yıkımı görmüşür. O zamandan Dr. Halûk Nurbâki'nin yaşadığı zamana kadar geçen sürede yıkıcı akımlar bazı dönemlerde azalsa da asla hız kesmemiştir. Bu duruma şahit olup düzeltme çabasına giren Anadolu'nun gerçek sahipleri olan aydınların, harekete geçerek cemiyeti uyarma ve kurtarma gayreti içine girdikleri

görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda bu ihtiyacı hissederek aksiyon alan en önemli aydınlardan biri de Sâmiha Ayverdi'dir.

Sâmiha Ayverdi'yi diğer aydınlardan ayıran en önemli özelliği Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerini yaşayan biri olarak meseleleri tasavvufi bakış ile inceleyip, çözmeye çalışan eserlere imza atmış olmasıdır. Bu anlamda Dr. Halûk Nurbâki ile Sâmiha Ayverdi arasında oldukça benzer (Toplumu yıkıcı akımlardan korumak için tereddüt göstermeden harekete geçmek, tasavvufi çözüm reçeteleri hazırlamak, her zaman ve her ortamda toplumun moral/motivasyonunu yine toplumun köklerinde var olan kendi özgün kültür ve manevi değerlerini esas almak suretiyle yükseltmek) özelliklerin bulunduğu görülmektedir.

Dr. Halûk Nurbâki'nin tıbbiye eğitimi döneminde Türkiye Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşına girmemesine rağmen savaşın ekonomik etkilerinden payını almış, bunlar da ekonomik güçlükler ve toplumda yaşanan sosyal problemler olarak yansıma göstermiştir. Dr. Hâluk Nurbâki'yi, toplum hayatında eksikliğini hissettiği İslâm'ın ve Kur'an'ın anlatılması bağlamında harekete geçme kararı almış ve o bu durumu kendi sözleriyle "Hayatımın her safhasında bir numaralı hedef İslâm ve Kur'an'a hizmet oldu" diyerek özetlemiştir.

Üçüncü bölümde Dr. Halûk Nurbâki'nin tasavvuf anlayışı, tasavvuf ehlinin özellikleri, muhabbet ve Hz. Peygamber muhabbeti, Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbeti konu edilmiştir.

Tasavvufun önemli büyüklerinden kabul edilen Cüneyd-i Bağdadi'nin söylediği rivayet edilen tasavvuf tanımlarından biri kısaca şöyledir: Hakk'a tabi olmak, kötü huylardan ve nefsanî davalardan uzak durmak, ruhani vasıflar kazanmaya gayret etmek, herkese nasihatte bulunmak, Allah'a verilen ahid üzerinde samimiyetle durmak, Resûlullah'a (s.a.s) ve şeriatına uymak. Yakın zamanda yapılan tanımlar da bu tanıma benzer özellikler göstermekte ve buna göre tasavvufu şöyle ifade etmek mümkün görünmektedir: Allah'a ve Hz. Peygamber'e daha yakın olmak

amacıyla bir sürece girildiği, sonuç olarak dünyevi haz, hırs, arzu ve isteklerden uzaklaştırıldığı böylece kişide bazı ruhani bazı kazanımların da gelişmesinin beklendiği, mana boyutunda yaşanan bir çeşit seyahat olarak tanımlanmaktadır.

Tasavvufun öncülerinden olduğu değerlendirilen Hasan-ı Basri (Zor bir dönemde yaptığı kadılık işini Allah rızası için yapmış, örnek olmak düşüncesiyle asla karşılık kabul etmemiştir, fakirlere eline geçeni dağıtmıştır, iyi bir hatip ve vaizdir, Allah'tan başka kimseden korkmayan bir yapıya sahiptir, ahiret ve dünya dengesini çok iyi kurmuştur, boş zamanında sohbet yapmış ve ihtiyaç sahiplerinin sorunlarını çözmüştür.) ile yakın dönem diyebileceğimiz zamanda yaşamış olan Ken'an Rifâî (Döneminin entelektüelidir, Medine'ye gönüllü olarak hizmet için gitmiştir, etkileyici hitabet ve sohbetleriyle gönüllerde taht kurmuştur, pek çok eser ve insan yetiştirmiştir, tam bir ahlâk timsalidir, daima karşılık beklemezsizin hizmettedir, Hak, Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt aşığı mutasavvıflardandır.) örnek olarak değerlendirilerek yapılan tanımları tam olarak karşıladığı görülmektedir.

Diğer taraftan Dr. Halûk Nurbâki'nin tasavvuf anlayışının, yapılan tasavvufi tanım üzerinden karşılaştırıldığında ise yukarıda belirtilen uzak dönem ve yakın dönem tasavvufun örnek büyüklerinin özellikleri ile onun özellikleri (İhtiyaç sahiplerine ücretsiz hekimlik desteği vermiş hatta reçete ettiği ilacın parasını da cebinden ödemiştir, etkileyici bir hatip ve vaizdir, daima namazın yanında infak vurgusu yaparak yardımı teşvik etmiş ve bu anlamda yazarlık ve sohbet yaparak pek çok eser ve insan yetiştirmiş, Hak, Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt aşığıdır.) değerlendirildiğinde önemli benzerlikler ve paralellikler bulunduğu anlaşılmaktadır.

Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbetine özellikle sevenlerinin bizzat şahit oldukları pek çok örnek bulunmaktadır. Uzun yıllar boyunca pek programla bir araya gelen dostlarından biri olan Uğur Canbolat'ın kitabında Hz. Peygamber muhabbetine ilişkin örnekler bulunmuş ve ilgili bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Dr. Halûk Nurbâki'nin oğlu Ahmet Veysi Nurbâki ile Hz. Peygamber muhabbeti kapsamında yapılan röportajda Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbeti ve Hz. Peygamber'i adeta görüyormuş ve yaşıyormuş gibi nasıl anlatabildiği sorulmuş, cevaben de bu muhabbetin manevi boyutta cereyan ettiğini anlatılarak konuya açıklık getiren ve başka ortamlarda erişilemeyecek çok değerli bilgiler alınmıştır. Hz. Peygamber muhabbetinin kaynağının, Elest Meclisi esnasında Fahr-i Kâinat Efendimiz'in yakınlarındakiler yani o çemberin içinde olanlara nasip olan bir şeref olarak açıklandığı görülmüştür. Buna göre Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbeti Elest'e yani ezele dayanmaktadır ve bu muhabbet kesintisiz olarak dünyada da devam etmiştir. Bu düşünceye göre incelenen ve örnek olarak verilen sufilerde de paylaşılan en önemli ortak paydanın muhabbet-i Muhammedî olduğu anlaşılmaktadır.

Dördüncü bölümde de bu çalışmaya esas ana kaynak olarak tespit edilen *Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin* ve *Fahr-i Kâinat Efendimiz* adlı kitaplarda Hz. Peygamber muhabbetine işaret eden hususlar araştırılmış, bu kapsamda olduğu değerlendirilen pek çok örnek (Burada belirtilen örnekler, sonuç bölümü olması nedeniyle sınırlı ölçüde seçilen örneklerdir ve dolayısıyla örneklerin tamamının verilmediği görülecektir) tespit edilmiş ve ilgili bölümlerde incelenmiştir.

Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin isimli kitapta öncelikle Hz. Peygamber'i anlama manasında anahtar niteliğinde olduğu değerlendirilen üç ayet (Ahzab 33/56, Kalem 68/4 ve Enbiya 21/107) sıralanmıştır. Dr. Halûk Nurbâki'nin belirttiğine göre Hz. Peygamber'imizi ana konu edinen bir uzun ve bir kısa sure bulunmaktadır. Bu surelerden uzun olanı Yâsin Suresi, kısa olan ise Kevser Suresi olup bahse konu kitapta ilk incelenen sure Kevser Suresi'dir ve bu sure enfüsi olarak yani gönül gözüyle yorumlanmıştır. Bu surede geçen ilk ayetle Müslümanlar Hz. Peygamber'e beslenen muhabbet nispetince O'na çekilerek feyz alabilecek, ilahi şifa ile nasiplenebilecek, buradan alınacak ilahi feyz ile ikinci ayette belirtilen namaz ve kurbanın hakikatine mazhar olabilecektir. Sonuncu ayet ile de Hz. Peygamber'e kötülük yapan, ünsiyet kurmayan, muhabbet beslemeyenler ise

susuzluktan kavrulmuş bir ağaç gibi kuruyacak ne ilahi feyz ne de ilahi şifa ve şefaate nail olabileceklerdir.

Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Kevser Suresi'nin *Biz sana kevseri verdik* (Kevser 108/1) ayetiyle Allah'ın Hz. Peygamber'e duyduğu muhabbet çerçevesinde sayı ile ölçülemeyecek derecede bolluk, bereket, sonsuz nimet (Evlat-ı Resûl/Ehl-i Beyt) ve tarifi mümkünsüz olağanüstü güzellikler olabileceğinden bahsedilmektedir.

Bu kapsamda Hz. Peygamber'e muhabbet bağlamında değerlendirilebilecek diğer önemli hususiyetleri de “Biri lâ ilahe illallah Muhammedun Resûlullah, diğeri de ezan” olarak tanımlamaktadır, Dr. Halûk Nurbâki. Buna göre Allah, Habibine o denli muhabbet duymaktadır ki kendi adının yanına Hz. Peygamber'imizin adını da yazdırmak suretiyle kâinata göstermektedir.

Dr. Halûk Nurbâki, Alak Suresi'nde geçen “Alak” kelimesi üzerinde durur ve manasının ilgi, alaka ile muhabbet esasına dayanmasına işaret eder. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre “Alak”ın tefsiri olarak “kan pıhtısı” vb. karşılıkların verilmesi ilgili olarak bu tefsirin fiziksel duruma işaret ettiğini belirtir ancak bu anlamlandırma eksiktir ve tamamlanmasına ihtiyaç vardır. Bu düşünceye göre eksik tanımın yani “Alak”ın kan pıhtısı tanımının birincil karşılığı olmaması gerektiğine dikkat çekerek olsa olsa ikinci, üçüncü derecede karşılığının olabileceği belirtilmektedir. Dr. Halûk Nurbâki, “Alak”ın hikmetini “İnsan, Allah ve kul arasındaki bir ilgiden ibarettir. Cebrail (a.s.) de bahse konu emri getirirken ‘Ben de bu ilginin bir parçasıyım’ diyor” olarak açıklamaktadır.

Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Allah, kendisini Hz. Peygamber'in aynasından seyretmeyi çok sevmektedir. Allah, müminlere de bu aynaya (Hz. Peygamber'e) yönelmek suretiyle kendisiyle bağ kurulabileceğini aksi takdirde bu bağın kurulmasının mümkün olmayacağından bahsetmektedir. Görüleceği gibi tespit edilen verilen bu örneklerin Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbetine delalet ettiği değerlendirilmektedir.

Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin adlı kitabın diğer konusu da Yâsin Suresi'dir. Dr. Halûk Nurbâki'nin belirttiğine göre Hz. Peygamber'in yüceliğinin tüm kâinata ilan edilişi anlamına gelmektedir ve aynı zamanda "Yâsin" in Hz. Peygamber'in mana alemlerindeki ismi olduğunu belirtmektedir. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre Allah, insanoğluna Yâsin Suresi'nin önemine dair olmak üzere şöyle buyurmaktadır: "Senin hayatın Muhammed'i tanımakla başlar, bana dönmekle biter." Dr. Halûk Nurbâki'ye göre bu durum Yâsin Suresi'nin şifresinin tezahürü olarak açıklanmakta ve Allah'ın Hz. Peygamber'e muhabbet edilmesine ışık tutan önemli örneklerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Dr. Halûk Nurbâki, Yâsin Suresi'nin ilk ayetinin huruf-u mukattaa olmasından bahisle bunun bir çeşit şifre olduğunu ve Allah'ın Hz. Peygamber'imize ait özel bir hitap şekli olması nedeniyle dikkat edilmesi gerektiğini anlatır ve buna ilaveten "Yâsin" isminin Hz. Peygamber'in manevi alemdeki ismi olması nedeniyle bu isim söylenirken O'nun yüceliğini hissederek söylememiz gerektiğine dair uyarılarda bulunmaktadır.

Dr. Halûk Nurbâki'nin Hz. Peygamber muhabbeti kapsamında incelenen diğer eseri de *Fahr-i Kâinat Efendimiz* isimli kitaptır. Dr. Halûk Nurbâki'ye göre İslâm ve imana dair önemli konuları anlayabilmek için ön koşul Hz. Peygamber'in doğru anlaşılmasıdır, aynı durum Kur'an-ı Kerim için de geçerlidir.

Dr. Halûk Nurbâki, bu kitabında *Fahr-i Kâinat Efendimiz*'i temel konu olarak ele alıp anlatımını da buna göre yapmaktadır. Bu çerçevede Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamberimizin sırrından üç mühim mesajın verdiğini ve kitabın esaslarının bu üç ayetin *Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin.* (Ahzab 33/56), *Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.* (Kalem 68/4), *(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.* (Enbiyâ 21/107) üzerine kurgulandığını anlatmaktadır.

Dr. Halûk Nurbâki, kitabın girişinde ezel sırrı olarak adlandırdığı bölümde Elest Meclisi'nin olağanüstülüğünü anlatmaya çalışmış ve bu meclisin ana unsuru olarak

Hız. Peygamber'i göstererek O'nun önemini anlatmıştır. Bu mecliste *Ben sizin Rabbiniz değil miyim*, buyruğuna karşılık olarak varlıkların cevap verememesi neticesinde kâinatın dürölerek yok olmayla karşı karşıya kaldığını, imdada Hız. Peygamber'in yetişip *Beli* diyerek ilahi hitaba karşılık vermesi neticesinde kâinatın yok olmaktan kurtulduğunu, sonrasında tüm varlıkların cevap vermesiyle Elest Meclisi'nde bir kutlama şöleni yaşandığını anlatmaktadır. Dr. Halûk Nurbâki, Elest Meclisi'nde yaşananları *Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. (Peygambere Allah'ın salât etmesi, meleklerin salât etmesi, şanının yüceltilmesini dilemeleri, mü'minlerin salât etmesi ise dua etmeleri anlamını ifade eder.) Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin.* (Ahzab 33/56) ayetinin yansıması olarak açıklamakta Hız. Peygamber'in Elest Meclisi'nde yaşanan benzersiz rolüne ve önemine istinaden sık sık salavat-ı şerife getirilmesini hatırlatmaktadır.

Dr. Halûk Nurbâki, ezel ile meydana gelen her yeni hilkatin kulluk hazzını, bizzat kalb-i Muhammedî'nin hamd sırrından aldığını belirtmektedir, bu nedenle Fahr-i Kâinat Efendimiz'in ilk adı "Muhammed" (s.a.s)'dir. Benzer şekilde Hız. Peygamber mutlak kulluğun sırrına ermiş, hamd sırrına vakıf olmuş ve benliğinden sıyrılmış, arınmıştır, bundan dolayı da Efendimiz'in ikinci ismi "Mustafa" (s.a.s)'dır. Hilkatin en derin sırrının hamd sırrı olması nedeniyle bu sırta eren tüm yaratılmışlar o sırta dolayısıyla Fahr-i Kâinat Efendimiz'e salat ve selam etmiş olmaktadır.

Dr. Halûk Nurbâki, Hız. Peygamber dünyaya gelmeden önce babası ve annesinin saflığını anlatmakta, onların Elest Meclisi'nde de Efendimiz'in yakınlarında olduklarını ve ilahi hamd niyazına tanık olduklarından bahisle sözü ilk yaratılan olan nur-ı Muhammedî'ye getirmekte ve insanın varlık yolculuğunun sebebi olan Hız. Peygamber'e muhabbetin öneminden bahsetmektedir.

Görüleceği üzere Dr. Halûk Nurbâki, incelenen her iki kitapta da Hız. Peygamber muhabbeti bağlamında pek çok örnek vererek belirtmektedir. Dr. Halûk Nurbâki'nin kalbine nakşeden Hız. Peygamber muhabbetinin, eserlerine de fazlasıyla yansıdığı bu tezde bulunan örneklerde görölmektedir. Bu sebeplerle

hazırlanan tezimizin tespit edilen bulgular çerçevesinde amacına ulaşmış olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ademi, Zefir vd. (2016). *Gençlerin Kaleminden Sâmiha Ayverdi, Sâmiha Ayverdi'nin Türk Aydınlarına Bakışı*, ed. Elçin Ödemiş, Ankara: Türkkad Yay.
- Altuntaş, Halil-Şahin, Muzaffer, (2011). *Kur'an-ı Kerim Meâli*, 12. bs. Ankara: Diyanet İşleri Yay.
- Aşkar, Mustafa-Demirli, Ekrem, (2007). “Niyazi-i Mısırî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 33/166-169. İstanbul: TDV Yay.
- Atar, Fahreddin (2011). “Teşehhüd”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 40/563-564. İstanbul: TDV Yay.
- Ayverdi, Sâmiha (1990). *Ah Tuna, Vah Tuna, 'Hatıralar-Makaleler'*, 2. bs. İstanbul: Kubbealtı Yay.
- Ayverdi, Sâmiha (2012). *Batmayan Gün*, 6. bs. İstanbul: Kubbealtı Yay.
- Binark, İsmet (2013). *Sâmiha Ayverdi'nin Kültür Görüşü*, Ankara: Türkkad Yay.
- Canbolat, Uğur, (1998). *Gerçek Alim, Gerçek Aşık Halûk Nurbâki*, İstanbul: Damla Yay.
- Canbolat, Uğur, (Şubat 2016) *Halûk Nurbâki ve Kutlu Yürüyüşü!..., Tasavvuf İlim, Kültür ve Sanat Gazetesi* İstanbul: H Yay.
- Cevdet, Ahmet, Paşa (2012). *Peygamber Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâdan Peygamber Efendimiz'in Muhtasar Hayatı (sallallâhü aleyhi ve sellem)*, haz. Kemal Erkan, İbrahim Coşkun, İstanbul: Çamlıca Yay.
- Ceyhan, Semih, (2013). “Şemseddin Yeşil”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43/491-492. İstanbul: TDV Yay.
- Chittick, William (2018). *İlâhî Aşk*, çev. Ömer Sarıhanlıoğlu, Kadir Filiz, İstanbul: Nefes Yay.
- Cilî, Abdülkerim (2012). *Hakikatî Muhammediyye*, 6. Baskı, çev. Muhammed Bedirhan, İstanbul: Nefes Yay.

- Demirci, Mehmet (1997). “Hakikat-i Muhammediyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 15/179-180. İstanbul: TDV Yay.
- Demirci, Mehmet (2013). *Nûr-ı Muhammedî*, İstanbul: Nefes Yay.
- Duman, Zeki-Altındağ Mustafa, (1998). “Hurûf-ı Mukattaa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 18/401-408. İstanbul: TDV Yay.
- Ernst, Carl (2005). *Hız. Muhammed’in Yolunda*, 9. bs. çev. F. Cangüzel Güner Zülfikar, İstanbul: Sufi Yay.
- Erol, Safiye (2013). *Çölde Biten Rahmet Ağacı*, 5. bs. İstanbul: Kubbealtı Yay.
- Erul, Bünyamin, (1988) “Varaka b. Nevfel”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 42/517-518. İstanbul: TDV Yay.
- Helwa, A. (2021). *İlahi Aşkın Sırları, İslâm’ı Yaşama Kılavuzu*, çev. Aslı Yıldırım, İstanbul: Nefes Yay.
- İkbâl, Muhammed (2017). *Esrar ve Rumuz, “Esrar-ı Hodî, Rumuz-i Bîhodî”*, 4. bs. çev. Ali Nihat Tarlan. İstanbul: Timaş Yay.
- Karagöz, İsmail vd. (2015). *Dini Kavramlar Sözlüğü*, hzl. İsmail Karagöz. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Kelâbâzi, Ebubekir Muhammed (2021). *Doğuş Devrinde Tasavvuf, Ta’arruf*, 7. bs. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yay.
- Koçak, Sabiha vd. (2016). *Gençlerin Kaleminden Sâmiha Ayverdi, Sâmiha Ayverdi’nin Türk Aydınlarına Bakışı*, ed. Elçin Ödemiş. Ankara: Türkkad Yay.
- Koçyiğit, Hikmet (2021). “Halûk Nurbâki’nin Kur’an’a Bilimsel Yaklaşımının Değerlendirilmesi”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar 8 (1), 554-587.
- Kuşeyri, Abdülkerim (2023). *Kuşeyri Risalesi*, 12. bs. hzl. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kutluer, İlhan (2020). “Muhabbet (Felsefe-Ahlâk)”, 30/386-388. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yay.
- Lings, Martin (2006). *Hız. Muhammed’in Hayatı*, 41. bs. çev. Nazife Şişman. İstanbul: İnsan Yay.
- Mansur, Hallac-ı (1976). *Hallac-ı Mansur ve Eseri (Kitâbü’t Tavâsin)*, çev. Yaşar Nuri Öztürk. İstanbul: Fatih Yay.

- Mertoğlu, M. Suat (2009). “*Salâtüselâm*”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 36/23-24. İstanbul: TDV Yay.
- Mısrî, Niyazi-i (2002). *İrfan Sofraları*, hzl. Süleyman, Ateş. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Mısrî, Niyâzî-i (2010). *Kasîde-i Bürde Tesbi’i*. çev. Musa Yıldız. İstanbul: H Yay.
- Nurbâki, Halûk (1960). *Sonsuz Nur*, İstanbul: İsmail Akgün Yay.
- Nurbâki, Halûk (1985). *Tek Nur*, Ankara: 9. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk (1998). *Gönül Penceresinden Fahr-i Kâinat Efendimiz*, 3. bs. Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk (1999). *Peygamber Çizgisinde Yaşamak*, 3. bs. İstanbul: Nesil Yay.
- Nurbâki, Halûk (2023). *Resûlullah’ı Nasıl Bilirsin*, İstanbul: Nefes Yay.
- Okumuş, Ejder (2005). “Geleneksel Siyasal Kimliğin Çözülmesinde Tanzimat (1839-1856)”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/1 (Şubat 2005), 9-36.
- Öngören, Reşat (2011). “Tasavvuf”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 40/119-126. İstanbul: TDV Yay.
- Özdemir, Funda vd. (2016). *Gençlerin Kaleminden Sâmîha Ayverdi, Sâmîha Ayverdi’nin Türk Aydınlarına Bakışı*, ed. Elçin Ödemiş. Ankara: Türkkad Yay.
- Özışıklı, Mert (2009). *İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’nin İttifak Arayışları ve Nato’ya Girişi*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Pekolcay, A. Necla (2004). “Mevlid”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 29/485-486. Ankara: TDV Yay.
- Rifâî Ken’an, (2015). *Şerhli Mesnevî-i Şerif*, 8. bs. İstanbul: Kubbealtı Yay.
- Rifâî, Ken’an, (2011). *Sohbetler*, 4. bs. İstanbul: Kubbealtı Yay.
- Rifâî, Ken’an, (2012). *İlâhiyât-ı Ken’an İlâhi ve Manzûmeler*, hzl. Mustafa Tahralı. İstanbul: Kubbealtı Yay.
- Rumî, Celâleddin, Mevlânâ, (2001). *Fihî Mâ Fih*, ter. Ahmed Avni Konuk, hzl. Selçuk Eraydın. İstanbul: İz Yay.
- Mustafa Nur Doğan Sakman (2024). *Haluk Nurbâki’nin Bilimsel Tefsirdeki Yeri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sargut, Cemâlnur, (2012). *Can-ı Candır Hazret-i Ahmed Muhammed Mustafâ*, İstanbul: Nefes Yay.

- Sargut, Cemâlnur, (2013). *Osmanlı Pâdişahlarında Peygamber Sevgisi*, İstanbul: Cenân Vakfı.
- Sarp, Çağatay (2013). “Tanzimat Hareketlerinin Osmanlı-Türk Toplumsal Yapısı Üzerine Etkileri”. *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-I 6-8 Mayıs 2013, Bursa*. 205-219, İstanbul.
- Sehl b. Abdullah Tüsteri (2022). *Kur'an-ı Kerim'in İlk Tasavvufi Tefsiri: Tüsteri Tefsiri*, çev. Ömer Güngören-Mahmut Ulucan, İstanbul: Nefes Yay.
- Şahin, Fatma (2020). *Halûk Nurbâki'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tahralı, Mustafa (2022). “Kenan Rifâî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 25/254-255. Ankara: TDV Yay.
- Tiyek Fatih, (2024). *Kur'an-ı Kerim'in Tevhid İnancını Anlatmadaki Beyan Çeşitliliği*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Haziran, Sayı:43, 157-158.
- Topaloğlu, Bekir, (2013). “Yâsîn Sûresi”, 43/340-341. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yay.
- Turna, Babür, (2007). “Halûk Nurbâki”, 33/249-250. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yay.
- Uludağ, Süleyman (1997). “Hallâc-ı Mansûr”, 15/377-381. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yay.
- Uludağ, Süleyman- Görgün, Tahsin vd. (1997). “Hasan-ı Basri”, 16/291-293, 293-301. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yay.
- Uludağ, Süleyman (2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 2. bs. İstanbul: Kabcacı Yay.
- Uludağ, Süleyman (2020). “Muhabbet”, 30/384-386. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yay.
- Ünalp, F. Rezzan (2020). *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Savaş Dışı Kalma Politikaları ve Sonuçları*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Volume: 45, Spring-2020, p. (201-221) ISSN: 1308-6200.
- Üzüm, İlyas (2022). “Kevser Suresi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 25/344-345. Ankara: TDV Yay.

Yavuz, Şevki, Yusuf ve Pala, İskender (1992). “Bezm-i Elest”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 6/106-108. İstanbul: TDV Yay.

Yeniterzi, Emine (2003). “Süleyman Çelebi ve Mevlid”. *Konya’da Düşünce ve Sanat- Makaleler-Sohbetler*, s. 171–178. Konya: Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi.

Yeniterzi, Emine (2015). *Türk Edebiyatında Na’ıtlar (Antoloji)*, 2. bs. Ankara: TDV Yay.

Yeşil, Şemseddin, (2008). *Şeyh-i Ekber Muhyeddin-i Arabi Hakikati Nasıl Anlatıyor, Fusûsu’l Hikem*, 8. bs. İstanbul: Yeşil Yay.

Yılmaz, Hayati (2002). “Kudsî Hadis”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 26/318-320. Ankara: TDV Yay.

Online Kaynaklar

Atay, Selçuk (2022). “Araba Sevdası (Recaizade Mahmut Ekrem)” <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/araba-sevdasi-recaizade-mahmut-ekrem> (et. 10.06.2024)

Ayverdi, İlhan, *Kubbealtı Lugati*. <https://www.lugatim.com/> (et. muhtelif zamanlar).

Bursevi, İsmail, Hakkı, “Rûhu’l Beyân”, <https://archive.org/details/ruhul-beyan-kuran-meali-ve-tefsiri-1-23-ismail-hakki-bursevi> , (et. 15.05.2024).

Canbolat, Uğur, “Uğur Canbolat kimdir”, <https://www.kitapyurdu.com/yazar/ugur-canbolat/142655.html> (et. 22.02.2025)

Fazla, Hüseyin, “İkinci Dünya Savaşı Sonunda Rusların Türkiye’den Toprak Talepleri” <https://strasam.org/ua-iliskiler/diplomasi-tarihi/ikinci-dunya-savasi-sonlarına-dogru-rusların-türkiyeden-toprak-talepleri-269> (et. 1.05.2024)

<https://nurbaki.org/haluk-nurbaki-ilim-platformu> (et. 12.05.2025)

Sarıcan, Ülküm, “Yanlış Batılılaştırmanın Türk Romanına Yansımaları: Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Şipsevdi İncelemesi” <https://tuicakademi.org/yanlis-batililasmanin-turk-romanina-yansimalari-huseyin-rahmi-gurpinarin-sipsevdi-incelemesi/> (et. 10.06.2025)

EKLER

Dr. Halûk Nurbâki'nin İncelenen Eserleri

Ana Kaynaklar

- * Nurbâki, Halûk, (1998). *Fahr-i Kâinat Efendimiz*, 2. bs. İstanbul: Damla Yay.
- * Nurbâki, Halûk, (2023). *Resûlullah'ı Nasıl Bilirsin*, İstanbul: Nefes Yay.

Yardımcı Kaynaklar

- Nurbâki, Halûk, (1960). *Sonsuz Nur*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Nurbâki, Halûk, (1983). *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler (I)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1984). *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler (IV)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1986). *Amme Cüzü Yorumu-I*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1986). *Namaz Sureleri Yorumu-I*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1986). *Namazın Sırları*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1986). *Namaz Sureleri Yorumu-2*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1987). *Bakara Suresi Yorumu (İnfak)*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1987). *Sure-i Yusuf'un Yorumu*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1987). *Yâsin Suresi Yorumu*, 2. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1987). *Kur'an'ın Matematik Sırları*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1988). *Kur'an'ın Harika Mesajları-I*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1988). *Kur'an'ın Harika Mesajları-2*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1988). *Kur'an Mucizeleri*, 7. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1988). *Bakara Suresi Yorumu-2 (Münafıklar)*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1990). *Fatiha'nın Kırk Yorumu*, 4. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1990). *Türkistan'dan Türkiye'ye Anadolu Mucizesi*, 3. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1990). *Gönüllerde Sema*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1990). *Evrendeki Mucize*, İstanbul: Damla Yay.

- Nurbâki, Halûk, (1991). *İnsan Bilinmezi*, 6. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1997). *İmanla Gelen İlim*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1997). *Nurdan Anneler*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1997). *Tek Nur*, 9. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1997). *Sonsuz Nur*, 4. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1997). *Fatiha'nın Kırk Yorumu*, 6. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1997). *Kur'an'ın Harika Mesajları*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1997). *Bakara Suresi Yorumu*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1998). *İmanla Gelen İlim (II)*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1998). *Namazın Sırları*, 6. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Canbolat, Uğur İlyas, (1998). *Gerçek Alim Gerçek Aşık Halûk Nurbâki*, Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1998). *Amme Cüzü Yorumu*, 3. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1999). *Sure-i Tekvir'in Yorumu*, 2. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1999). *Kur'an Mucizeleri*, 11. bs. İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (1999). *Peygamber Çizgisinde Yaşamak*, 3. bs. İstanbul: Nesil Yay.
- Nurbâki, Halûk, (2012). *Ayet-el Kürsi Yorumu*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (2013). *Veliler Dünyasından Katreler*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (2018). *Yüce İslâm Büyükleri*, İstanbul: Damla Yay.
- Nurbâki, Halûk, (2024). *Allah'ı Nasıl Bilirsin*, İstanbul: Nefes Yay.
- Nurbâki, Halûk, (2024). *Kendini Nasıl Bilirsin*, İstanbul: Nefes Yay.

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Dr. Halûk Nurbâki’nin Resûlullah’ı Nasıl Bilirsin ve Fahr-i Kâinat Efendimiz Eserlerinde Hz. Peygamber Muhabbeti” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynaklarda gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11/07/2025

Nuri MOLAK